

12379
Bo 4540

Ban 383

SYMBOLA AD OVIDII
EPICAM COGNOSCENDAM.

DISSERTATIO INAUGVRALIS

7684

QVAM

AMPLISSIMI PHILOSOPHORVM ORDINIS

CONSENSV ET AVCTORITATE

IN ACADEMIA GEORGIA AVGVSTA

AD

SVM MOS IN PHILOSOPHIA HONORES

RITE CAPESSENDOS

SCRIPSIT

H. PETERS.

HANNOVERANVS.

GOTTINGAE

OFFICINA ACADEMICA DIETERICHIANA TYPIS EXPRESSIT

MCMVIII.

Printed in Germany.

De dissertatione probanda ad ordinem philosophorum
rettulit F. Leo.

Examen rigorosum habitum est Kalendis Quintilibus a.
MCMVIII.

Ban 383

MATRI SACRUM.

Argumenti conspectus:

Pars prior.

Hae fabulae tractantur:

Byblis 9, 447—665.	Perseus et Andromeda 4, 603—803.
Myrrha 10, 298—502.	Proserpina 5, 359—437.
Iphis 9, 666—797.	Io, 1, 588—750.
Pomona et Vertumnus 14, 623—771.	Daphne 1, 416—587.
Iphis et Anaxarete 14, 698—761.	Arethusa 5, 572—641.
Echo et Narcissus 3, 339—510.	Coronis et Apollo 2, 531—675.
Picus et Canens 14, 320—434.	Callisto 2, 401—530.
Ceyx et Alcyone 11, 410—748.	Herse et Mercurius 1, 708—832.
Orpheus 10, 1—77.	Pygmalion, 10, 243—297.
Procne et Tereus 6, 412—674.	Ganymedes et Hyacinthus 10, 155—219.
Cephalus et Procris 7, 661—865.	Europa, 2, 833—875.
Minyeides 4, 1—415.	Semele 3, 253—315.
Pyramus et Thisbe 55—166.	Aesacus 11, 749—795.
Clytie et Sol 169—270.	Daedalion et Chione 11, 291—345.
Hermaphroditus 288—388.	Orithyia 6, 675—721.
Scylla et Galatea 13, 730—14, 74.	Cyparissus 10, 106—142.
Medea 7, 1—158.	Peleus et Thetis 11, 221—265.
Scylla 8, 1—151.	Caenis 12, 189—209.
Venus et Adonis 10, 503—739.	
Atalante et Hippomenes 10, 560—707.	

Pars posterior: p. 63.

I. Quaestiunculae ad argumentum spectantes:

de contaminatione — de exemplaribus — quid Ovidius novaverit — quomodo artis operibus usus sit — de variis amoris formis — quomodo poeta naturam moresque hominum finxerit — de actione — de affectibus — num una persona primas partes agat — de scaenis caelestibus — de deis formam mutantibus — de transitibus — de substitutione — Graeca cum Romanis mixta. =

VI

II (p. 80). Quaestiunculae ad dispositionem spectantes:

de enumerationibus — quomodo Ovidius partes significaverit —
de compositione historiarum — de compositione librorum —
de compositione totius operis. =

III (p. 86). Quaestiunculae ad narrandi rationem spectantes:

de gradatione — de fluctuante affectu — de contrario — de
formis typicis — de propositione — de expositionis variis for-
mis — de personarum descriptione — de affectu subito (uno
verbo memorato) flexo — de allocutione — quomodo poeta
suas sententias proferat — de enumerationibus — de exemplis
— de versibus sono verborum sententiam depingentibus —
ἐκφράσεις τόπων — de exclamationibus — de oratione directa
— de orationibus et soliloquiis — de fabulis ab aliquo nar-
ratis. =

VII

Praemonenda.

Ut Ovidii artem epicam definirem et illustrarem, omnes fabulas amatorias elegi. Cur amatorias narrationes sumpserim, manifestum est; quibus enim in historiis magis appareat ars poetae, qui amores, artem amatoriam, heroidas scripserit, qui feminarum animos penitus noverit? Omnes fabulas unius generis, quamvis magnus sit numerus, tractandas esse censui, ut opusculum unum fieret, praeterea non nisi ex omnibus exemplis comparatis artis leges aliquae duci possunt. Sed apparet in tot fabulis tractandis me ad fontes auctoresque Ovidii non eodem modo animum intendisse ac si unam vel duas fabulas elegissem. Hoc autem in eo, quod mihi proposui, haud magni momenti esse dico. Non enim Ovidii poesin quasi ingentem lapidum molem, ex qua lapides a poetis Alexandrinis sumptos seiungerem eosque componerem aliquoque modo coniungerem, habui, sed quasi pulcherrimum et magna arte extructum aedificium, cuius structuram cognoscerem: Ovidium Ovidii et Ovidianae artis causa perscrutatus sum. Est autem Ovidius poeta rhetoricus, qui non ingenio suo excitatus carmina ut vates profundat, sed qui mente et ratione antea omnia disponat, perpendat, consideret, examinet. Ideo artificia eius ratione investigare haud difficile est ut e. g. disponendi ratio Ovidiana nonnullis exemplis comparatis manifeste apparet, qua in re etiam versuum numerum semper respexi et adscripsi, qui mihi magni momenti esse videtur. Non puto numero

VIII

septem vel novem quasi virga magica¹⁾ omnia explicari posse, at tamen apparet Ovidium si e. g. in tres partes pares historiam diviserit, eas tres partes eiusdem momenti esse voluisse.

Disquisitio, ut res secum fert, ex duabus partibus componitur, quarum in priore analytice singulas fabulas enarravi, in posteriore ea, quae in priore parte disparata sunt, congesi et comparavi. Optimum ducem semper Heinziū²⁾ secutus sum³⁾.

1) cfr. Wilamowitz, Einleitung in die griechische Tragoedie 249.

2) Heinze, Virgils epische Technik. 2. Auflage.

3) Compluribus verbis quasi t. t. uti liceat ut e. g. expositione = Exposition, propositione = vorausgeschicktes Thema, actione = Handlung etc.

PARS PRIOR.

Byblis 9, 447—665. Quoniam duas magnas orationes et epistolam puellae habemus, quibus in elaborandis Ovidius haud dubie summam artem adhibuit, facile est dispositionem hanc agnoscere:

- 1) 447—467. initium. amor Byblidis incipit.
- 2) 468—517. Byblidis somnium. Primo secum loquitur.
- 3) 518—581a. Byblidis epistula et repulsa.
- 4) 581b—634. Byblis iterum secum loquitur. Cautus fugit.
- 5) 635—665. Finis. Byblis fugit et tandem mutatur.

Versuum numerum harum partium comparantes 21. 50. 64. 54. epistolam et repulsam quasi cacumen esse intellegimus, ad quod primum historia ascendit, de quo tum descendit.

1. 447—467. In initio ¹⁾ poeta Miletum alloquitur. quo modo saepe ²⁾ initium historiae indicat. Verbum

1) Hic, non v. 439 fabulam incipere dico, cum 439—446 ad transitum pertineant. Similiter 1, 583 iam Inachus, Ionis pater, memoratur, at tamen historia ipsa v. 588 incipit. Conventum fluviorum 567—587 poeta inseruit, ut fabulas Daphnes et Ionis coniungeret. Eodem modo 9, 418 sqq. consessum deorum narrans transitum ad sequentem fabulam sibi paravit.

2) cfr. exempla infra p. 81.

'sponte' in initio positum est, quippe quod antecedentibus oppositum sit. In vss. 454¹⁾—457 Naso argumentum historiae sequentis profert. Iam poeta narratis ante actis (447—453) et re proposita (454—456), ad Byblidis amorem aggreditur, quem usque ad id temporis persequitur, quo Byblis amorem suum cognoscit. In vss. 457—467 certam gradationem trium partium habemus: primo Byblis umbra pietatis fallitur, iam amat, sed adhuc inscia 457—460, tum amor de recto declinat, sentit iam clarius amorem, tamen nondum manifeste 461—465, tertio denique furorem agnoscit: 'iam nomina sanguinis odit' 466—467. Cum antecedentia paulatim procedant, amor ipse subito irrumpit (diu 460, paulatim 461, iam . . . iam . . . iam 466 sq.). Prologus ad finem perductus est, iam aulaeum premitur, tragoedia incipit.

2. 468—517. Byblis orationem ab exclamatione incipit. Somnii imaginem explicare conatur, sed acriter contra rem pugnat: 'quam nolim rata sit'. Iterum incipit: 'cur ego haec somnia vidi?' Iam declinat paululum: 'illum formosum possim amare, verum nocet esse sororem'. Iam non tam strenue quam in initio, tamen omnem amoris opinionem repellere conatur 474—478. Ad sententiam aute prolatam: 'possim eum amare, si non sit frater', puella sequentia adnectit: 'possim eum

1) Verba ultima v. 454 'ut ament concessa puellae' haud dubie alludunt ad verba v. 10, 153 'inconcessisque puellas ignibus attonitas'. Videtur poeta Byblidis historiam ex isdem exemplis collectis sumpsisse, in quibus Myrrham invenit, praesertim cum propositio, quam Orpheus 10, 153 profert, tantum ad *unam* Myrrham quadret, poeta autem de 'puellis' dicat v. 153. Itidem historia Cyparissi 10, 107 ['puer ante deo dilectus'] ad Orphei cantum 10, 153 pertinere videtur. Notum est poetas inde ab aevo Alexandrino haud raro in carminibus suis omnes fabulas eiusdem vel similis generis et argumenti collegisse et tractasse, cfr. Phanoclis *ἔρωτες ἢ καλοί*, Callim. *αἰτια*, Nic. *ἐτεροιούμενα*, Parth. *μεταμορφώσεις*, nec non Ovidii metamorphoses. Posteriore tempore mythographi (Ant. Lib., Parth.) secuti sunt.

amare, sed tantum in somniis. Redeat ergo somnus, quoniam testis abest et imitata voluptas me delectat'. Antea in v. 471 virgo erubuit vel in somno, quod erat pudoris veri; hic iam dicit: 'testis abest somno', quod tantum ad famae reverentiam spectat. Memoria somnii amor valde excitatur, quod ex multis puellae exclamationibus apparet, quarum finis: 'ut meminisse iuvat, sed tantum brevis fuit voluptas' 479—486. Tertia sententia, in qua puella iam ad conubium cupiendum procedit, optime cum antecedente conectitur, ubi in fine dixit: 'quamvis somnium optimum fuit, tamen brevis tantum voluptas'. Ergo nunc recta via progrediens non solum breve somnium, sed diuturnum conubium optat, non quidem ita, ut id sibi moliatur, sed tantum, ut cupiat. Concitatius iam loquitur, Caenum vocat, bis idem paulo diversis verbis enarrat. Cupide puella fortunam sibi depingit, at tamen in fine iterum spem dimittit: 'nil nisi frater eris'. Gradatio apparet: primo omnem sententiam refutat, tum somnium, tertio iam conubium optat 487—494. — Redit ad initium Byblis iterum quaerens: 'quid mihi significant mea visa?' Quod antea cupiverat tantum, hoc iam exemplis probare conatur. Tria deorum exempla statim ipsa refutat et quo magis sese labi sentit, eo acrius rem impugnat 495—504. Byblis modo dixerat: 'sunt superis sua iura neque ad caelestia iura humanos ritus fingere licet'; nunc ad hanc sententiam adnectens pergit: 'sed non iure (stricto scilicet) opus est, sed arbitrio duorum (cfr. Cic. pro Rosc. com. 10. 11; Ehwaldii adn. 502), quam salutis viam ipsa statim nullam esse sentit: 'scelus esse videbitur illi' 505—506. Amor¹⁾ contra loquitur Aeolidarum exemplum afferens, quod vehementer virgo diluit atque ea de causa acrius, quia verbo thalami memorato

1) cfr. p. 8, 4.

iam summum tetigit. Territa nunc eo magis resistere conatur cum intellexerit quo iam processerit. 507—510. Quartum denique argumentum profert, leve sane, quod nihilo setius vincit 511—514a. Paulisper Pudor resistit: 'poterisne loqui?', statim Amor eum fugat: 'epistula arcanos ignes fatebor!' Iam ad consilium venit Byblis 514b—516. Apparet orationem ex duabus partibus paribus compositam esse 474—494; 495—516 = 21:20, quarum utraque ab explicando somnio incipit, sed in priore tantum vota profert, in posteriore argumenta, quae ipsa refellit, donec ultimum vincit. Argumenta sunt quattuor optime coniuncta: 1) deae fratribus nubunt, 2) non ius strictum, sed arbitrium mite res quaerit, 3) Aeoli filii thalamos sororum non timuerunt, 4) ipse si captus esset, eum non refellerem, ergo cum ego amore capta sim, eum petam. In fine huius soliloquii v. 517 haud dubie ad v. 473 spectat (dubiam mentem), ut Ovidius verbis isdem in initio et in fine positis totam historiam vel historiae partem includere et secernere amat, cfr. p. 81.

3. 518—581a. Byblis antequam scribere incipit, pauca verba exclamat 519 sq., quae res plane artis Ovidianae signum est, homines antequam aliquid maius incipiant, pauca verba persaepe facete dicta pronuntiare¹⁾. Vss. 523—527 optime anxiam dubitationem puellae depingunt. Facile est duas partes pares epistulae agnoscere: allocutionem et amoris confessionem 530—546, preces et argumenta 547—563. (17:17.) More usitato epistulae initium facit Byblis, tantum nomen suum, quod in initio poni solet, in fine demum allocutionis ponit. 530—534. Tum Byblis septem amoris signa²⁾ semper copula 'et (nec)' coniuncta profert, sic

1) cfr. e. g. 10, 380. 10, 463. 14, 736. 14, 751. 14, 355. 4, 118. 4, 238. 3, 58.

2) Est locus amatorius cfr. Leo, *plaut. Forschungen* 130, 2.

furorem suum bene depingens 535—539. Praeter signa furoris, ut aestus incredibilem vim magis probet, se diu contra amorem pugnasse, in fine ab amore superatam esse addit 540—546. Amorem confessa nunc id agit, ut fratrem certis rationibus convincat. Novo initio v. 547 praemisso quattuor argumenta profert: primum: 'non inimica sum, sed iunctissima, quae iunctior esse expetit' 547—550; deinde: 'senes iura perpendant, nos temeraria Venus decet' 551—555; tertium: 'nil nos impedit!' 556—561a¹⁾; quartum denique: 'miserere et cave ne sis causa mortis meae', id quod bene ad finem quadrat 561a—563. In v. 569 sq. Byblis vix nomen fratris proferre potest, cfr. v. 528. 466. 10, 275. 10, 429. Omne infelix virgo non movetur, vides eam totam ab amore esse occupatam. Verba fratris irati, quae Byblidis sortem continent, oratione directa narrantur ut mos est Ovidii. 564—581a.

4. 581b—634. In initio poeta Byblida alloquitur ut in initio totius historiae Miletum v. 447. Byblis primo quattuor causas memorat, quae fortasse repulsam effecerunt. Primam: 'citius rem temptavi' (temeraria, tam cito, properatis, ante, praetemptanda) 585—594; secundam: 'ominibus prohibita sum, quae neglexi' 595—600; tertiam: 'me ipsam loqui necesse erat' 601—609; quartam: 'fortasse minister non secundo tempore fratrem adiit' 610—612. Iam ad ea, quae nunc facienda sunt, procedit. 'Non durum est cor Cauni', quod quinque imaginibus depingit, ut sibi ipsi animum addat. 'Vincetur, ergo iterum eum temptemus, quod optimum est' 613—619. Duas maxime causas addit, cur hoc optimum sit. Primam: 'semper ille huius rei memor erit, male existimabit de me, certe amorem non intel-

1) Observa poetam, ut solet, ter eadem signa amoris, amplexus et oscula, proferre 458 sq., 538 sq., 560 sq.

leget' 620—625. Alteram: 'multa sperare, nil perdere possum' 626—629. Hanc quoque orationem in duas partes dividere possumus, quarum altera spectat ad ea, quae facta sunt 585—612, altera ad ea, quae facienda sunt 613—629. Ex eo quod poeta reliquas res tam breviter tangit (v. 630—634) cognoscimus Byblida vel potius Byblidis insanum amorem esse argumentum huius carminis, quem amorem ex soliloquio atque epistula cognoscimus.

5. 635—665. Byblis furore acta vestigia fratris sequitur, quem errorem Ovidius duplici modo describit: et vim furoris 641—644a, et spatiosum iter 644b—648. Tandem lacrimae eius et deinde ipsa in aquam mutantur. Ovidius duas fabulae formas contaminavit, quod ex duabus parvis rebus discrepantibus apparet. 1) Si Caunus urbem iam condidit v. 634, cur Byblis errat? Scit iter fratris (cfr. 640 sequitur vestigia, 649 sequendo), sed eum assequi nequit. Ergo urbs statim condita non ad Byblidis errores quadrat. 2) Duas metamorphoses habemus, cum et lacrimae et Byblis ipsa mutantur, quod mirum videtur. Vox 'protinus' suspicionem auget, cum ita variae formae historiae haud raro coniungantur, cfr. p. 63 adn. Ergo memoria tenendum Ovidium varias formas contaminasse ¹⁾. Si totam historiam spectamus,

1) Testimonia historiae collegit Rohde, griech. Roman ² 101 adn. 1. Varias mortis formas has propono (Cauni amore omisso): I. Byblis non errat, sed prope Miletum sub ilice se interimit. Lacrimae in fontem mutantur. [*πλείους* ap. Parth. 11 et *τινές* Parth. 11, ubi *τινές* Parthenio opponuntur, non *τοῖς πλείοσι*, Nicander apud Ant. Lib. 30, qui variam mortis formam habet et nymphas memorat, schol. Theocr. 7, 115, Paus. 7, 5, 10, fortasse Nicaenetus Parth. 11.] II. Byblis fratrem secuta errat. Denique defessa prope Caunum oppidum concidit et ipsa in fontem mutatur. [Nonn. Dion. 13, 546 sqq., ubi error non memoratur, Conon 2, qui ipse errores cum alia mortis voluntariae forma et mutatione lacrimarum coniungit ut etiam Cauni et Byblidis amorem coniungit.] Ex I Ovidius lacrimas mutatas

Byblis partes primas et fere solas agit; in Byblidis amore gradationem inesse inde a sororiis osculis culpa adhuc carentibus usque ad furorem palam pronuntiatum apparet. Ubique bonam dispositionem habemus. Quod actionem attinet, Ovidium non tam ea quae aguntur quam debiberationes hominum, ex quibus facta oriuntur, respexisse facile perpicimus. Sic epistolam large describit, repulsam breviter; sic, quid Byblis postea facere sibi proponat, multis verbis depingit, ea, quae re vera facta sunt, duobus vss. 631 sq. narrat.

Myrrha 10, 298—502. Habemus tres partes similis longitudinis (70:63:72), quarum prima et tertia tres scaenas, media unam continet.

- 1) 298—367. Exordium. Primum soliloquium. pater et Myrrha.
- 2) 368—430. Myrrha mortem sibi consciscere conatur, nutrix rem comperit.
- 3) 431—502. Nutrix et pater. Myrrhae scelus. Myrrha mutatur.

1. 298—367. Proemium 298—318. Cinyras v. 298 sq. breviter cum proxima historia conectitur ita tamen, ut iam hic factum aliquod horridum praesagiamus. Iam inde a v. 300 Ovidius ipse verba facit, nam ad arbores et feras Thracii vatis verba v. 300 'procul natae, procul parentes' non bene quadrant¹⁾. Allocutionem facit poeta

(ca. v. 652—685) sumpsit, praeterea verba 'sub ilice' v. 665 ad necem voluntariam pertinent cfr. Parth. 11. Ex II errores et Byblida ipsam mutatam attulit. Cum Ovidius cum plerisque (*πλεῖους*) et cum Nonno consentiat, compendio mythologico usus esse videtur, in quo variae mortis formae narratae erant. Certe duae formae ex eo ortae sunt, quod et apud Miletum et apud Caunum (cfr. Parth. 11 *ἔνθα κρήνη Ἐχένηϊς*) de fontibus ex mutata Byblide coortis dictum erat.

1) Cum in v. 305 'gentes Ismariae' non nisi ab Orpheo memorari possint, ille hic loquitur. Ita personas esse confusas quamquam non contra Nasonis artem esse dico, tamen cum versus 305 in cod.

ad tres personas, primum ad auditores a verbo horrido incipiens: 'dira canam, procul este! Si hoc non facitis, rem non credite; si hoc non facitis, poenam credite!' 300—303. Tum patriae suae gratulatur, quod abest a Myrrhae regionibus 304—310. Tertio denique Myrrham appellat¹⁾; in fine argute dictum v. 315a nec non v. 317b sq. habemus, ut Naso talibus facete dictis orationes finire amat²⁾ 311—318. Si quaerimus, quid poeta hoc toto prooemio voluerit, facile consilium eius perspicimus. 'Felix Cinyras, si sine prole fuisset! Dira canam! procul este! desit mihi fides. Poenam credite. Dubitare videtur poeta, num natura tale facinus admiserit. Omnes divitias Orientis una arbor aequat. Cupido culpam a se amovet, furia hoc fecit. Hoc scelus gravius est quam odium patris'. Satis est, ut animus uniuscuiusque auditoris terreatur et sollicitetur. Sic prooemio talem animi motum efficere conatur poeta, qualis ad historiam sequentem audiendam accommodatus sit, cuius modi prooemia haud raro invenimus³⁾. — Primum soliloquium 319—355. Oratio quam Myrrha secum habet, facillime ita dividi potest, ut partem versuum Pudori, partem demus Cupidini⁴⁾. Pudor incipit excitare ab

M. desit et in N superadditus sit cumque 'noster orbis' fere idem significet atque 'haec terra' versum spurium esse censeo.

1) Ovidius summum, ut hic allocutionem ad puellam, semper in fine ponit ex more rhetorico. Ubique hoc observare potes, posthac non adnotabo cfr. 9, 560. 2, 632. 5, 299. 9, 797. 10, 738. 11, 795. 13, 674. 14, 828.

2) cfr. e. g. 9, 763. 3, 468. 11, 701. 1, 527. Similiter 2, 416, in fine *ἀπροσδόκητον* 10, 355. 7, 69.

3) Exempla cfr. p. 89.

4) Has duas personas tantum ea de causa induco, ut clarius appareat, quid poeta voluerit. Myrrha secum loquitur, sed duo affectus animum anxium vexant: Myrrha pudica colloquitur cum Myrrha cupida; cfr. idem 1, 618 'Pudor est, qui suadeat illinc, hinc dissuadet Amor'.

exclamationibus, deos nec non pietatem invocat. Strenue in initio foedam spem reicere conatur 320—322. Ad verbum 'sceleris' adnectens Cupido contra dicit: 'si tamen hoc scelus est'. Etiam pietatem profert, quam Pudor antea imploravit. Duo argumenta affert, primum: 'animalibus hoc licet', alterum sane maioris momenti: 'etiam apud homines quosdam hoc licet' 323—335a. Longa oratione Cupidinis habita Pudor iterum contra: 'Spes interdictae, discedite!' Observa Pudorem iam paulo mitioribus verbis uti, antea v. 312 amorem nefas, hic spes interdictas nominat 335b—337a. Cupido argumentum contra profert adnectens ad illud verbum 'patris': 'ergo, si filia Cinyrae non esses, cum eo concumbere posses; nunc quia filia es, non potes, proximitas tibi nocet, quod absurdum videtur' 337b—340. Pudor se iam magis magisque submoveri sentit, sed languidus et defessus obloquitur: 'procul (hoc spectat ad 'alienam') ire libet, dum scelus effugiam'. Pudorem iam victum esse neque Myrrham unquam de patria decedere posse sentimus 341—342a. Cupido igitur facile hostem refutat: 'tale ferre nequis'. Nunc ipse aggreditur et amoris gaudia quamvis parva describit, sed etiam ad maius spectat: 'si nil conceditur ultra!' 342b—344. Hoc autem nimis audacter dictum erat. Pudor omnibus viribus denuo collectis vehementer in Myrrhae amorem invehitur. Hic primum poeta secunda persona ad vehementem Pudoris impetum illustrandum utitur. Omnia argumenta profert Pudor, sed celeriter ardor subitus, quo hostem propulsavit, confectus est, quod iam ex verbis: 'velle puta, res ipsa vetat etc.' apparet et in fine praeter expectationem Cupido erumpit: 'et o vellem similis furor esset in illo!' 345—355. Quater Pudor et Cupido inter se verba faciunt et ita quidem, ut semel et Pudor et Cupido longam orationem habeat.

I) 320—323a	Pudor	323b—335a	Cupido
II) 335b—337a	Pudor	337b—340	Cupido
III) 341—342a	Pudor	342b—344	Cupido
IV) 345—355a	Pudor	355b	Cupido ¹⁾ .

Proelium Pudoris et Cupidinis habemus. Pudor magis magisque repellitur, donec in fine illud unum verbum 'ultra' eum denuo stimulat, sed mox iterum declinat. Cupido contra pugnat, sed eius quoque argumenta magis magisque inertia fiunt: primum vera argumenta protulit exemplo ferarum hominumque memorato. Alterum et tertium nil valent, in fine iam omne probandi studium omittit, tantum desiderium pronuntians. Sic Ovidius illustrat amorem non argumentis vincere, sed arcana quadam vi, quae explicari nequit. — Puellas mille procos habere apud Ovidium atque poetas Alexandrinos (cfr. Ant. Lib. 34. Parth. 11) usitatissimum est. Hoc exemplo optime perspicui potest, quemadmodum Ovidius sententiis usitatis utatur. Bis procorum numerum hic affert: primum v. 317 sq. ita ut subtile dictum adnectat, tum v. 356—367 ut scaenam parvam quidem sed optime expressam addat. Utitur igitur rebus traditis, sed suo ingenio aliquantum mutat, proprie utitur. Ambigue dicta v. 364, 441, 467 sq. Nasonis arti rhetoricae conveniunt. Observa et Myrrham v. 364 et patrem v. 366 pauca verba facere. Iam expositio perfecta est: prooemio 298—318 poeta animi motum praeparat, soliloquio 319—355 amorem Myrrhae comperimus, qui scaena illa 356—367 uberius describitur.

2. 368—430. Nova scaena a temporis indicio initium capit, quo saepe²⁾ novae partes historiae notantur.

1) Versuum numerum colligentes et Cupidini et Pudori 18½ vss. tribuimus.

2) cfr. exempla p. 81.

Multis verbis dubitationem Myrrhae depingit poeta, quam dubitationem iterum soliloquio illustrare potuisset, sed noluit bis brevi spatio intermisso eadem forma uti. In soliloquio 320 sq. Myrrha mortem vix tetigerat, ergo nova haec sententia. Exclamationem brevem v. 380, quam Myrrha ante factum ex more Ovidii profert (cfr. 9, 519), poeta novo modo hic cum eo quod agitur, conectit, cum nutrix verbis Myrrhae excitetur. In diverbio Myrrhae et nutricis quinque partium gradationem agnoscimus. 1) nutrix conclamat, laqueum deripit, causam requirit. Illa silet immota. Nulla oratio recta inserta est 382—390. 2) Nutrix instat, vehementius requirit, nunc verba eius recta afferuntur atque Myrrha quoque signum doloris dat: gemit 394, patre audito suspiria ducit 402, lacrimas fundit cfr. v. 406. 391—403 a. 3) Iam nutrix amorem sentit, iterum verba eius recta legimus v. 408 sqq. Patre iterum memorato Myrrha, cuius duritiam paulatim mitescere vidimus, furibunda exsilit, nunc primum ipsa quoque v. 411 oratione recta utitur 404 b—413. 4) Nutrix et blanditiis et minis virginem ad confessionem compellit, donec illa gemens profert: 'o felicem coniuge matrem!' Hic nutricis verba, quibus virginem urget, non recta oratione afferuntur, ut illa scelesti confessio Myrrhae magis sub aspectum cadat. Prorsus Ovidii est, puellam argute dicto amorem confiteri 414—423 a. 5) Nutrix tandem, cum virgo in proposito maneat, paucis verbis auxilium promittit 423 b—430. Hae quinque partes omnes eodem modo exstructae sunt: nutrix aliquid facit vel dicit (nutricis 382, anus 391, nutrix 403, anus 414, nutricis 423), tum quid Myrrha faciat narratur. A duritia usque ad confessionem agitur: primum silet, immota terram aspicit 388 sqq., tum vultum quidem adhuc avertit, sed gemit et suspiria ducit 402, tertio ipsa verba facit, exsilit furiosa, faciem celat 410 sqq., quarto amorem confitetur

422, in fine denique in eo, quod vult, perseverat 426. Memoria tenendum est Ovidium, ut supra demonstravi, non fortuito verba directa afferre, sed certo consilio, etiam hac re gradationem indicare.

3. 431—502. In initio iterum tempus commemoratur, sed pro feriis, quas Ovidius invenit, Cerealia h. e. Romanas ferias substituit, nam Cerealia ad Orientem non quadrant. cfr. Ehwald adn. v. 431. Romanum et Graecum haud raro Ovidius confundit, sed ita ut ad eum quoque quadret quod Leo, *Kultur der Gegenwart* I. 8 pg. 319 de Plauto dicit. Versus 10, 445b = 9, 630b. In vss. 446—470 poeta scelus vel potius viam ad scelus depingit. (cfr. versuum numerum: via 19, scelus 4, reditus 2 vss.) Iterum historia a tempore incipit. Fugam astrorum ex Atreos historia sumptam Ovidius huc contulit. De Myrrhae animi motu nil dicitur, sed terret nos poeta describens quomodo piae stellae scelere percutiantur 446—451. Omine Myrrha non movetur, iam ipsa describitur, cui tenebrae pudorem minuunt 452—456a. Celeriter cupidine pulsa virgo progreditur (iam, iam, iam), sed antea bis activum poeta (tangit, aperit), nunc passivum adhibet (iam ducitur intus.), ita terrorem puellae indicans. Quo proprior illa ad scelus accedit, eo maior fit metus. Quem metum Ovidius recte non in ipso facto, sed ante factum posuit, ut fieri solet 456b—461. Antequam scelus perficitur, more Ovidiano pauca verba directa leguntur 462—464. Scelus ipsum poeta non describit, at tamen illis verbis 'patris et filiae' taeterrimum facinus significatur 465—468. Myrrha redit, poeta ter idem variis verbis dicit, illud scelestum, filiam a patre gravidam esse 469—470. Videmus Ovidii in via describenda maxime interesse Myrrhae animi motus describere: venit ad facinus, omine non terretur, nox auget animum, ante facinus illa animo deficit, tremit, cunctatur, tan-

dem nutrix eam deducit. — Restat Myrrhae fuga et mutatio 471—502. Cinyras facinus reteggit, ira verba retinentur 471—477a. Errores fugae breviter tantum Naso tangit, contra quantum ex tribus Smyrnae carminis Cinnae versibus cogi potest, ille uberrime fugam depinxit. Plane ex more Ovidii est, quod ea, quae Cinna fuse dixit, ipse paucis absolvit. Ita Nasonem ab eis, qui ante eum rem eandem tractaverunt, differre, saepe videbimus. 477b—481a. Myrrha morae impatiens vultum suum celat, quam parvam optimam sententiam Ovidius addidit, ut omnino talibus parvis rebus fabulis suis novum colorem addere solet ¹⁾ 488—498. Persaepe ²⁾ Ovidius hoc vel illud etiam post mutationem manere memorat ut hic Myrrhae lacrimas 499—502. Tota historia considerata Myrrha haud dubie primas partes agit. Puellae amorem, timorem, pudorem depingere voluit poeta. Partes fabulae temporum intervallis bene distinguuntur. Observa etiam Ovidium hac in fabula tria genera narrandi adhibuisse: primum soliloquium, tum diverbium Myrrhae et nutricis, tertium meram narrationem.

Iphis 9, 666—797. Sunt tres partes pares [47:41 : 42], quarum tertia in alteram inserta est. Dispositiones similes identidem occurrunt ³⁾. Videtur poeta, cum numerum versuum observet, historiae partes et soliloquium separatim elaborasse. Tres partes quasi tragoediae actus expositionem, summum rei, rem solutam continent.

1) 9, 666—713 Iphidis ortus.

2) 9, 714—725. 766—797 Iphidis mutatio.

3) 9, 726—765 Iphidis soliloquium.

1. 666—713. Transitus vss. 666—668 similis est initio fabulae Niobae 6, 146, sed similis tantum, non

1) cfr. exempla p. 65.

2) cfr. e. g. 14, 396. 11, 743. 4, 269. 11, 343.

3) cfr. exempla p. 82.

plane idem, ut aliquantulum Ovidius semper mutat. Lygdi patria urbs, nomen, fortuna, mores enumerantur 669—673a. Iussum Lygdi oratione recta datur, quoniam poeta graves res sic afferre et efferre solet 673b—684a. Sequitur Isidis somnium 683b—703. Telethusa filiam educat, sed illud, quod Ant. Lib. 17 narrat virum pastorem fuisse, qua re tantum tota historia sic accidere potuit, Ovidius omittit¹⁾.

2a. 714—725. Iphin primum poeta hic alloquitur, cum nunc illud narretur, quod summi momenti est. Ianthes forma, patria, pater etc. narrantur, quod plane ex Ovidii more est²⁾. Iphidis et Ianthes spes maxime diversas optime bis duobus versibus 722—725 poeta inter se opponit ita ut lanthe in fine prioris, Iphis in initio alterius partis ponatur.

3. 726—765. Iphidis soliloquium in duas partes pares [19:19] dividimus, quarum utraque propositionem et tria membra gradatione ordinata continet. Partis prioris argumentum est: 'dirus est meus amor' 726—744, posterioris: 'eice stultum amorem' 745—763. Iphis incipit ab exclamatione, in qua ter idem varie effatur, novum esse talem amorem [nulli cognita, prodigiosa, nova], tum votum adicit 726—730. Amorem contra naturam esse ferarum exemplis probat negative v. 731, positive v. 732 sq.; iterum in fine votum 731—735a. Eandem sententiam puella auget: 'furiosior meus amor est quam Pasiphaes cupido' 735b—738. 'neque solum furiosior, sed etiam magis auxilio caret quam Pasiphaes amor'. Cum Iphis intellexerit nullum remedium inve-

1) Ovidius si Nicandrum ipsum legisset, hanc rem, de qua tota fabula apud Nicandrum pendet (cfr. A. L. 17 ἀπὸν ἐποίμεινε τὰ πρόβατα . . . τὴν ἐρημίαν τοῦ οἴκου λογισαμένη) omittere non potuit, unde sequitur Nasonem tantum argumentum Nicandri ut nos inspexisse.

2) cfr. exempla p. 90.

niri posse excitata tres interrogationes profert, quarum finis nomen Ianthes 739—744¹⁾. — Quietius novam quaestionem tractare incipit, argumentis amorem refellere conatur, qua in re se ipsam alloquitur. Primum propositionem novae cogitationis profert: 'excute stultos ignes!' 745—748. Id nunc probare studet: 'res ipsa spem vetat, quamquam nullum impedimentum obstat' 749—754. Quod puella his verbis in universum et negative dixerat, idem nunc ad res suas spectans et non negata sententia dicit: 'omnes hoc volunt, tantum natura non vult!' 755—759a. Observa Iphin usque ad v. 754 se ipsam allocutam esse, nunc iam ad primam personam relabitur ardore crescente. In fine eodem venit, quo in fine prioris partis h. e. ad Ianthem et querellas. Ex more Ovidii argute dictum finem facit 759—763 (cfr. 10, 315a).

2b. 766—797. Telethusae timore et Ianthes desiderio inter se oppositis ad matrem poeta redit. Iphis mutatur; hic poeta, cum tam miraculosam rem referat ipse personas fabulae alloquitur 791 sq. Fabella nominibus feliciter nunc coniunctorum terminatur²⁾.

Pomona et Vertumnus 14, 623—771. Narratiuncula inserta 698—761a secreta facile duas eadem magnitudine partes [41. 43] agnoscimus:

1) 623—662 Pomona et Vertumnus describuntur et conveniunt.

2) 663—697. 761b—771 Vertumni oratio et finis. Vides Ovidium orationem Vertumni alteram partem

1) Observa structuram horum versuum: bis 'tamen illa', bis 'licet', bis 'num' posuit poeta.

2) Ovidii narratione cum Nicandro (A. Lib. 17) comparata apparet eum Isin, quae iam ante filiam natam auxilium promittit, pro Latona substituisse, amorem et nuptias invenisse. Nescio an haec inventa optima Ovidio tribuenda sint (sic Ehw. ad v. 686). Contaminationem subesse puto.

esse voluisse; hic ut saepe¹⁾ non id quod agitur in disponendo carmine respicit, sed magis orationes et deliberationes unde facta oriuntur.

1. 623—662. Expositionem sic instituit poeta ut primum Pomonam describeret 623—641a, tum Vertumnus 641b—653, denique eos convenientes faceret 654—663. Primum tempus memorat Ovidius, quo historiam ad antecedentia adnectit. Tum nomen Pomonae, patria, quid faciat, ordo hamadryadum, studium enarratur, nomen explicatur. Pomona in vss. 623—627 generatim descripta Ovidius duas proprietates puellae, quae in historia sequente maxime comparent, uberius tractat: studium arborum 628—634, odium procorum 635—641a. Tum poeta Vertumnus describit. Septem imaginum primum tres mutationes (deus est agricola) ter binis vss. 643—648, tum duae formae [deus arboris cultor est] singulis versibus 649—650, denique singulis hemistichiis v. 651 duae variae formae tractantur. In fine vs. 652 sq. optime hanc descriptionem Vertumni, quam etiam Propertius 4, 2 profert, cum ipsius fabulae argumento copulat dicens deum his formis aditum sibi parasse 641b—653. Iam poeta duas personas convenientes facit 654—662.

2. 663—697. 761b—771. Vertumnus ab arboribus quos ante oculos habet incipit. Tota eius oratio hunc sententiarum ordinem habet. Tres partes pares [12: 14: 12] agnoscimus. Primum Vertumnus nuptias suadet in universum et vituperatione, quod viduitas contra naturam sit, et blanditiis, quod tam pulchra sit 663—674. Tum nominatim Vertumnus commendat virtutes eius enumerans 675—688. Tertio misericordia et timore et spe bonorum puellam flectere conatur 689—697. 761—764. Breviter in fine narratur Pomonam deo nupsisse.

1) cfr. p. 73, 1.

Unum monendum. In v. 694 Idalie et Rhamnusidis ira minime ad Vertunnum, Latinum deum, quadrant, optime ad Anaxaretes historiam. Ergo Ovidius haec verba ex Iphidis fabula huc transtulisse videtur¹⁾. Hoc etiam non praetermittam Vertunnum formam suam mutatam hic et illic in oratione sua respicere [675. 695], quo sane fit viva oratio²⁾.

Iphidis et Anaxaretes historia ex tribus partibus similibus [18. 23. 22] constat:

- a) 698—715. Iphidis amor. Anaxaretes duritia.
- b) 716—738. Iphidis ultima oratio et mors.
- c) 739—761. Anaxarete punitur.

a. 698—715. Anaxareten esse antiquo genere natam, dum Iphis humili loco natus sit, Ovidius ut Hermesianax [Ant. Lib. 39] narrat, sed hac differentia in sequente fabula numquam eo modo atque Hermesianax utitur, contra omnia ad durum puellae animum refert, ut eius noxia maior fiat. Fabula incipit ut multae historiae amatoriae: 'puer viderat puellam, statim toto corde amorem perceperat, diu luctatus erat, ratione furorem vincere non poterat'. Haec omnia etiam alibi invenire possumus vel totum versum 701 = 7, 10. Nunc

1) Haec verba optime quadrant ad nutricem, quae ut ex Ant. Lib. 39 comperimus, verba iuvenis puellae affert. Suspicio igitur Ovidium non solum pauca verba vs. 694 transtulisse, sed totam scaenam, in qua aliquis nuptias suadet, ex Iphidis fabula sumpsisse. Vides quomodo Naso exemplaribus suis usus sit: nutricem nuptias suadentem sumit et mutatis mutandis ad Pomonam et Vertunnum transfert. Fabula ipsa apud Ant. Lib. 39 recte sese non habet, sed variae formae ut saepe conglutinatae videntur. [duritia puellae — superbia parentum.] Expectamus parentes crudeles puniri, non puellam. Quomodo praeterea parentes nutricem iuvenis lacerare possunt? Ea de causa iam Valckenarius pro *ἐαντοῦ* coniecit *αὐτῆς* myth. Gr. W. 235, 12.

2) Fabulam Pomonae et Vertumni Ovidius haud dubie ipse invenit. De ratione cfr. p. 68.

uberius poeta Iphidis amorem describit 703—710. Anaxarete dura iuvenem illudit 711—715. — b. 716—738. In oratione ultima Iphis nil mali, nullas execrationes contra Anaxareten iacit, qua re iterum misericordia nostra in iuvenem movetur, cum eum acerbo quidem animo desperantem, tamen non ulciscendi cupidum mori comperiamus. Facete dicto v. 736 vitae valedicit. — c) 739—761. Quod patrem mortuum esse Ovidius narrat, etiam miserationem nostram auget. De v. 751 cfr. 9, 519, de v. 758 adn. ad v. 10, 499. Ovidius haud dubie imprimis iuvenis infelicem amorem describere voluit, propterea Anaxaretes duritiam, Iphidis malum et casus adversos auxit. Hoc Ovidii intererat poetae, qui amorem melius quam ceteri et libentius describeret, non intererat Vertumni, qui hanc historiam hic narrat; ille certe ante omnia duram puellae poenam depingere et detestari debuit, ut Pomonam terreret. Inde apparet historiam hic esse ab Ovidio insertam et ut invenerit fere servatam. Denique Iphidis historia contaminatione non caret, cum mors pueri, qui laqueo se interficit, ex Theocrit. 23 sumpta esse videatur. Hoc quoque magis ad misericordiam movendam aptum est quam Hermesianactis narratio, ubi abstinencia cibi iuvenis se necat.

Echo et Narcissus 3, 339—510. Sunt re vera duae historiae [Echo, Narcissus], quas in quinque partes pares dividimus [31. 32. 35. 36. 36.].

1) 339—369	Narcissus et Echo
inducuntur.	}	Echus fabula.
2) 370—401	Echus fatum.		
3) 402—436	Exsecratio. Descriptio
loci. Narcissi amor.	}	Narcissi fabula.
4) 437—473	Narcissi longa oratio.		
5) 474—510	Narcissi mors et mu-
tatio.		

1. 339—369. Narcissi patria, parentes, pulchritudo, nomen, aetas nominantur nec non illa naturae proprietates, qua maxime excellebat: quod omnes amatores spernit, de qua re historia sequens pendet. Ad adnectendam fabulam Ovidius augurium Tiresiae vatis finxit v. 346 sq., quod secundum oraculum Pentheo datum v. 527 invenit. Etiam hic plane novum non invenit, sed tantum oraculum duplicavit. Facile autem Tiresiam Liriopae vaticinantem inducere potuit, quoniam Narcissus ex omnium sententia Boeotus erat ut Tiresias. Observa in vss. 349 sq. argumentum insequentis historiae dari. Memoria tenendum est etiam iuvenes amorem Narcissi petivisse v. 353, quo in versu duas fabulae formas coniunxit Ovidius. Echo (356—369) non eodem modo atque Narcissus (339—355) describitur, sed tantum illud unum proprium, quo ab omnibus nymphis differebat, narratur et explicatur. Ipsa puniendi verba recta oratione allata sunt 366 sq.

2. 370—401. Echo Narcisso viso statim amore capitur. In sequente scaena Ovidius proprietate nymphae utitur ad describendum amorem eius. Hoc semper acute invenit sic varios amores variorum hominum varie describens, cfr. e. g. 4, 197 sq., ubi Phoebi amor non more solito describitur, sed eo quod tantum proprium Solis amoris est: brumae horas porrigit, terret homines pallore. — Narcissus quater clamat sic ut ultima quaeque verba ad Echus amorem quadrent. Repulsam graviter dolens Echo in silvis latet, tantum in antris vivit, plane eadem facit atque mutata [cfr. v. 504 sq. Narcissum, qui etiam post mortem imaginem suam spectat; 10, 500]. Echo in lapidem mutatur, tantum vox remanet.

3. 402—436. Iuvenis puerum devovet ut apud Conon. narr. 24. Verba execrationis recta afferuntur. Ante mortem Narcissi locus describitur, quales descrip-

tiones loci saepe¹⁾ hoc ipso narrationis loco, ante discrimen scilicet, invenimus. Narcissus imaginem suam videt, sed ex v. 417 apparet eum nescire imaginem suam esse. Imaginem h. e. puerum ipsum Ovidius quasi picturam vel statuam describit, quod in comparatione ipse memorat v. 419. Hic primum illud invenimus, quod saepe adnotandum est Ovidium haud raro artificia respexisse. Descriptione perfecta 418—424 poeta duobus versibus quater illud mirum, quod imprudens se ipsum cupit, dicit 425—426; sed puer ad facta transit: oscula dat, brachia mergit. Iterum duobus versibus 430—431 plane perinde ac supra 425 sq. illud mirum factum varie effingit poeta. Res autem tam mira est, ut poeta ipse puerum alloquatur, id quod non nisi in rebus permiris et gravibus ut supra 9, 790 facit. Quinque idem dicit vario modo: 'imago tua est!' Hoc esse vera artis rhetoricae idem vel quinque aliter pronuntiare 432—436.

4. 437—473. Secundum varias allocutiones orationem Narcissi facile in tres partes eiusdem fere ambitus [12. 11. 9.] disponimus: primum alloquitur arbores 442—453, tum amatam imaginem 454—464, denique se ipsum 465—473. Incipit: 'ecquis crudelius amavit?', quod in prima parte tribus argumentis probat; primum: 'amatam non invenio, tantus tenet error amantem' 446—447, alterum: 'non magno spatio, sed exigua prohibemur aqua' 448—450a, tertium: 'ipse me amat, minimum est, quod *amantibus* obstat' 450b—452. Summum trium enuntiatorum argumentum in fine complectitur. Tum ipsum amatam alloquitur: exi, nam primum ipse quoque pulcher sum 454—456, tum: tu mihi spes fecisti semper idem faciens atque ego 457—462. Quinque imaginibus id quod ambo fecerunt depingit; vides quam

1) cfr. exempla p. 93.

libenter in amore suo enarrando commoretur, sed hae quinque similitudines nunc tandem animum ad verum ducunt: 'iste ego sum!' 463—464. Hoc caput alterius partis est Narcissum furorem suum intellegere. Tertio se ipsum alloquitur; commotus perturbatusque a tribus roagationibus exorditur antitheta addens 465 sq., tum fessus votum facit et id facete dictum 467 sq., denique vires suas minui sentit et tranquille mortem expectat 469—473. Habemus hunc sententiarum ordinem: primum crudelem suum amorem describit, tum errorem agnoscit, tertio vitam despicit et mortem expectat. Sic oratio optime progreditur.

5. 474—510. Amorem corpore nudato ut hic 480 sqq. augeri saepe invenimus nec mirum, cum Ovidius nullum amorem nisi venereum noverit. Inde a. v. 494 iterum Echo inducitur, eodem modo atque supra scaenam poeta depingit, in qua Echo quater verba et plangorem reddit. Hic signum ingenii Ovidiani definire possumus. Nympham eadem verba referre summopere ei placuit, ergo imperare sibi non potuit Naso, ne bis eodem invento uteretur duasque scaenas nova inventionem ornaret [cfr. confusionem nominum ab Ovidio bis allatam 10, 348 sq. 520]. Denique Narcissus moritur et mutatur. Iterum novum amoris genus habemus, non filiae erga patrem, non sororis erga fratrem, sed iuvenis erga se ipsum amorem. Et iterum amor ipse longo soliloquio describitur¹⁾.

1) Pauca ad Echus et Narcissi fabulam addenda sunt. In v. 399 legimus Echo nympham in lapidem esse mutatam, sed postea v. 494 sqq. adhuc videt et vivit. Haec nullo modo inter se convenire apparet. Ovidium mutationem in lapidem invenisse non credo. Cur hoc addidit? Praeterea si hoc invenisset, postea non neglexisset. Ergo lapidem ad antiquam formam fabulae pertinere dico. [cfr. Eurip. Hecub. 1110 *πέτρας παῖς*. Mosch. 3, 30. Nonn. Dionys. 6, 313.] Si autem Echo in lapidem mutata est, postea morti Narcissi adesse non potest. Hoc, nympham morti adesse, Ovidius fortasse ex picturis sumpsit, ubi nympa aliqua, [an Echo sit, dubium

Picus et Canens 14, 320—434. Tres partes stemmate aba ordinatas habemus [20. 64. 19.].

- 1) 320—340 Picus et Canens describuntur.
- 2) 341—415 Picus et socii a Circe mutantur.
- 3) 416—434 Canentis mors.

Narrationi ipsi summa vis attributa est, exordium et finis eundem versuum numerum habent.

1. 320—340. Primum Picus 320—333, tum Canens 334—340 describitur. Pici nomen in initio, gens, patria, aetas, studium, imprimis pulchritudo memoratur, quae ingenti numero amantium illustratur. De artificiosa enumeratione v. 328 sq. vide Ehwaldii adn. ad v. 326 extr. Etiam Canens more solito describitur, patria, mater, pater, aetas, pulchritudo, procorum numerus memorantur, imprimis ars canendi, unde etiam nomen habet.

2. 341—415. Picus venatum it equo sedens, ut iam in initio v. 321 eum equorum studiosum fuisse audivimus 341—348. Simulac Circe iuvenem videt, amat;

videtur], cum Narcisso moriente depingitur. Helbig, Wandgemaelde No. 1358. 1360—1362. 1366. Praeterea Ovidio placuit bis scaenam describere, in qua Echo verba pueri redderet. [ad totam inventionem scaenae cfr. Aristoph. Thesm. 1065 sqq., fortasse etiam Eur. frgm. 114 N.] — Certis argumentis niti nequeo, at tamen eloquar, mihi videri fabulam Echus non ab initio cum Narcisso coniunctam esse. Cur in v. 404 sq. iuvenis aliquis Narcissum devovet, non Echo, quae certe ante omnia hoc facere potuisset? Nonne etiam mirum videtur, quod v. 505 sq. naides et dryades puerum lugent? Expectamus eas gaudere, quod contemptor mortuus sit. Denique apud Cononem 24 [cfr. Ulr. Hoefer Conon p. 92 sq.] non Echo, omnino nulla puella, sed tantum iuvenes despecti memorantur. — Etiam in Narcissi fabula non omnia inter se quadrant. V. 463 puer furorem suum agnoscit, sed postea 476 sqq. hoc iam oblitus est. Praeterea v. 508 non bene ad nymphas silvae quadrare mihi videtur. Fortasse id quod errorem agnoscit ad mortem voluntariam pertinet, quam Conon 24 narrat. Ibi certe furorem suum agnoscit, qua de causa mortem sibi asciscit.

herbae e manu cadunt, sic saepe¹⁾ admiratio vel timor describitur. Sed duo impedimenta obstant: cursus equi et socii 349—357. Primum equum removet effigie apri et rex 'silva pedes errat in alta' 358—364. Tum socios quoque caligine collecta removet 'et abest custodia regis' 365—371. Nunc progreditur et Picum alloquitur. Incipit a blanditiis, optationem adnectit, denique patrem et se ipsam nominat, nomen ipsum in fine ponens ut magis compareat. Sed Picus eam repellit. Circes nomini in fine suae orationis nomen Canentis opponit²⁾. Nunc Picus mutatur; singula, quae mutantur, enumerantur. De v. 369 cfr. v. 10, 499. Tum etiam socii mutantur.

3. 416—434. Canens lugens per agros errat, tandem cadit et evanescit. Si totam historiam spectamus, verisimile videtur Ovidium non solum socios³⁾ sed etiam Canentem finxisse et cum Pico coniunxisse. Habemus exemplum, ex quo Ovidii inventionem definire possumus et primo obtutu videmus eum fere omnia secundum exempla finxisse: Canentis artem secundum Orphea, Canentem ipsam secundum Echo vel aliam nympnam, sociorum mutationem secundum Homerum, apri effigiem secundum Il. E. 449, Verg. 10, 656, Canentis mortem secundum sescenta exempla poetarum Alexandrinorum, historiam ipsam, quod Picus Circe fugit et fidem servat, etiam secundum haud pauca exempla Graeca ut Procridis et Aurorae historiam. Vides Ovidium ex notis rebus

1) cfr. exempla p. 87.

2) Versus 385 retinendus mihi videtur, cum Circe eodem modo atque supra Picus Canentis nomini v. 383 suum nomen hic opponat; versum sanare nequeo.

3) Socios certe Ovidius ipse invenit, mirum enim videtur, quod Circe v. 399 sq. nebula ventis ac sole recludi patitur; certe optime sub nebula effugere potuit. Praeterea antea v. 358 sq., 365 sq., ad Picum in errores ducendum aut apri effigies aut nebula satis fuit.

hinc et illinc sumptis novam historiam composuisse, in qua personas Italicas consuetudine poetarum Alexandrinorum ad fabulas adhibet.

Ceyx et Alcyone 11, 410—748. Duas partes pares agnoscimus [162. 172], quarum utraque binas scaenas continet.

1) 410—572. Ea, quae antea geruntur [410—473]. tempestas [474—572].

2) 573—748. Somnium Alcyones [573—709]. mutatio [710—748].

1a. 410—473. Historiae antecedentes h. e. frater mutatus et lupo Peleos causa sunt, cur Ceyx Clarum proficiscatur; sic fabula cum antecedentibus conecitur. Ceycem iam antea novimus eiusque pium animum cfr. v. 270. 282. 328. nec non Alcyonen, amantem uxorem v. 384 sq. Ea de causa poeta hic non iterum personas historiae sequentis exposuit¹⁾. Coniugis terror, cum itineris consilium audiat, optime describitur: primum frigus eam capit, tum expallescit, deinde lacrimae prorumpunt, in fine tandem verba facere potest. Oratio ex duabus partibus 421—438, 439—443 constat. Acriter incipit a quinque rogationibus [iam, iam, iam]: cur me relinques? 421—424. Iam quietius loqui pergit, quod ex rhetorica formula 'at puto' apparet, sententia autem ipsa augetur: 'non solum dolor me premit, sed etiam timor, cuius timoris duas causas affert, primum mare²⁾ 425—429, tum ventos,

1) Ex eo quod proprie narratur cur Ceyx Clarum deum quaerat sequi videtur Nicandrum, qui sacerdos Clarii dei erat, auctorem Ovidii hic subesse. Ovidius de suo non explanavisset, cur Ceyx Delphos non petat: talia non curat.

2) Observa quam multa verba terrendi illa afferat: 'dolebo, metuum, cura, timor, terrere, tristis, lacer, tumultus'; observa illam non dicere laceras tabulas in litore esse et tumultos inanes, sed ego ipsa vidi, ego legi; observa denique, quam callide omnia magis manifesta reddat adiectis parvis verbis 'nuper, saepe'.

ubi primum omnem spem coniugi adimit, tum ipsum furorem ventorum depingit ex memoria fidem verbis addens 430—438. Usque ad hunc versum virum retinere studuit, nunc ut orator peritus etiam alterius rei rationem habet, si vir flecti nequeat 439—443, quibus in versibus imprimis societatem praedicat¹⁾. In tota oratione ne uno quidem verbo causam eundi tangit, tantum amorem suum respicit. Iterum Alcyones amorem videmus: nullo solacio illa pacatur nisi spe reditus, quem Ceyx verbis directis promittit 444—453. In sequente scaena Ovidius imprimis varios animi motus Alcyones fidae depingere studet. V. 460 unum tantum verbum proferre potest Alcyone, quae paulo ante tam longam orationem habuit. 454—473.

1b. 474—572. Tempestatis dispositionem praemitto. Primo aspectu eam ex duabus partibus constare videmus, cum primum luce, inde a v. 516 nocte res agatur. In utraque parte tres gradus habemus:

- I. 1) 474—481 Navigatio tranquilla, tempestas incipit.
- 2) 482—491 Gubernator procellae resistere conatur, turbatio, tempestas crescit.
- 3) 492—515 Undae navem oppugnant, tempestas crescit.
- II. 4) 516—551 Nox. Tempestas maxime furit, undae expugnant navem.
- 5) 552—569 Viri et Ceyx undis intereunt.
- 6) 570—572 Lux oritur. Lucifer prodit.

Ex versuum numero comparato 7. 10. 23. || 32. 20.
3. apparet partes cum crescente tempestate crescere, postea eodem modo minui. 1) 474—481. Post tranquillam navigationem medio in itinere, ubi navis lon-

1) 'simul, una, pariter' [bis] nec non similis versuum finis feremus, feremur.

gissime ab utraque terra remota est, mare Euro flante albescere incipit, quod primum tempestatis signum est. 2) 482—491. Tempestas crescit, quod ex eo cognoscere potes, quod nunc venti ab omnibus partibus flant v. 490, antea v. 481 Eurus tantum flabat. Gubernator adhuc aliquid praescribit, sed iam omnia turbantur¹⁾. Viri adhuc contra tempestatem pugnare conantur. 3) 492—515. Tempestas crescit, imprimis mare nunc valde turbatur. Tonitrus etiam accedit, sed adhuc remotus, cum fulgora non memorentur. Iam rector, qui antea viam rei expediendae habuit, ipse nunc deficit. Duo exempla chiasmo posita affert poeta 507—513. Denique duobus vss. 514—515 tempestatis successus narratur. 4) 516—550. Vocabulo 'ecce' nova pars incipit, quo verbo ad novam rem inducendam Ovidius saepe utitur. Tempestas augetur: imbres accedunt, nox panditur, tantum fulgora lucem afferunt. Terror summus est ideoque longum exemplum Ovidius affert 524—534²⁾. Tum ter binos homines desperantes poeta describit sic ut dolor magis magisque ingenuus fiat. Primi dolorem tantum signis corporis exprimunt [lacrimat, stupet], secundi tantum suum periculum et suam salutem spectant, tertii denique cognatos memorant [fratrem parentemque, domum], solus Ceyx ad coniugem spectat 544—550. 5) 551—569. Vox 'frangitur' bis in initio posita terribilem exitum iam indicat. Novum exemplum poeta adhibet. Primum virorum mors narratur, tum Ceycis, qui nunc quoque Alcyonen vocat. Sed ecce aquae eum

1) In ipsa turbationis descriptione observa subiectorum differentiam: omnes [nihil audire possunt 484 sq.], alii, pars, pars 486—487, hic, hic 488—489. Videtur lex quaedam fuisse, cum idem apud Vergilium inveniamus Heinze, Technik p. 354.

2) Elementa huius imaginis ex Hom. Il. 15, 381. 624 sumpsit Ovidius, quam comparisonem tamen non plane eandem transtulit, sed mutatis membris, ut aliquid novi haberet.

mergunt. 6) 570—572. Lucifer filium lugens vultum nubibus tegit.

2a. 573—709. Narrantur quae interea coniunx facit. Verbum 'ille' bis in fine positum effert quid cogitet; primum *eius* vestes, tum suas eligit. Pio animo deos colit 573—582. Iuno misericordia non movetur, sed ut funestas manus a sacris aris arceat, Irim mittit¹⁾. Iris ut ministram decet nullum verbum respondet, sed statim proficiscitur 583—591. Sequitur descriptio domus Somnii, ad quam poeta nos quasi spectatores adducit. In initio duobus vss. 592 sq. situs memoratur. Iam recta via poeta procedit. Primum ea, quae ante domum sunt, videmus et quidem primum ea, quae statim apparent, h. e. caliginem et silentium 594—601, tum etiam fluvium Lethes et flores 602—607. Iam ad interiora procedimus et hic primum regem aspiciamus 608—609; 610—612, tum Somnia, ministros eius 613—615²⁾. Iridis vestis fulget h. e. arcus caelestis, quod lepide Ovidius dicit ex more suo, ut deos et ea quae significant, confundere amat. Iridis verba ex allocutione 623—625 et imperio 626—629a constant. Iam fugit. Morpheus³⁾ Alcyonen de morte coniugis certiore facit. Verbis eius valde commota illa orationem habet tripartitam: primum somnium narrat 684—693, tum coniugem allocuta querelas profundit 694—701a, tertio consilium mortis init 701b—707.

1) Iuno in Ovidii mett. semper dura, iracunda, stomachosa est. Nescio cur Naso Iunoni tales mores attribuerit; fortasse Vergilium sequitur, cuius in carmine Iuno inimica Troianorum est.

2) Ovidius nusquam iter ipsum describit, sed semper personam ire narrat, iam euntem relinquit et locum, quo iter tendit, describit, denique eam eo pervenisse dicit ut hic v. 616 'quo simul intravit'. Idem apud Vergilium observavit Heinze p. 382, 1.

3) Morpheus bis eligitur v. 634. 646. Quae inter hos versus leguntur, Ovidius de suo invenisse videtur.

2b. 710—748. Scaena, in qua Alcyone maritum invenit 710—728a gradationem similem praebet atque ea in qua Ceyx navem a terra solvit. Primum aliquid videt, sed dubitat adhuc, quid sit, tum corpus id esse videt, tertio coniugem agnoscit. Sed haec tota scaena non bene ad autecedentia neque ad sequentia quadrat. In longa oratione nocte habita Alcyone excitata consilium mortis cepit, hic iam magis maestitiae et desiderio quam acri dolori indulget. Morpheus iam omnia ei narravit, sed hic illa ita sese gerit, quasi nullam rem sciat [omine mota est 719, sic ad me, miserande, redis 727 sq.]. Tertium restat. Postea in molem insilit et in aquas se mittit; tum demum postquam iam avis facta supra mare volitavit, corpus coniugis invenit; ergo corpus in mari est, sed hoc nullo modo cum v. 717. 721 sq. convenit, cum ex his versibus et ex eo, quod maritum agnoscit, cogamus corpus ab undis esse ad litus appulsum. Habemus igitur duas res, quae inter se non conveniunt, quas poeta coniunxit: somnium, corpus ad litus appulsum. Somnium antiquum est, contra scaena, in qua Alcyone coniugem appulsum invenit, ex Heronis et Leandri fabula sumpta et hic ab Ovidio inserta esse videtur. Pulchra et lacrimabilis scaena ei placuit. — Tota narratio coniugum amorem fidum demonstrat. Observa etiam duarum partium contrarium: dum in prima parte tempestas furiosa acriter describitur, in posteriore parte quieti et placida Somnii descriptio sequitur.

Orpheus 10, 1—77. Sunt tres partes pares [29. 23. 25.], quarum altera [Orphei cantus] primae inserta est; cfr. 9, 666.

1) 1—16. 40—52. Orpheus ad inferos it. Eurydicen accipit.

2) 17—39. Orphei cantus apud inferos.

3) 53—77. Orpheus Eurydicen iterum amittit.

1. 1—16. 40—52. Lugubres Orphei nuptiae illis felicibus sollemnibus Iphidis opponuntur, sed ad transitum efficiendum poeta Hymenaeum a Creta ad Ciconas volantem facit ut per personam, quae utrique historiae adest, saepe duas fabulas coniungit. Orpheus apud inferos callide primum reginam Persephonen adit v. 15, nec spes eum fefellit, cum regia coniunx v. 46 primum moveatur, tum etiam Pluto. Gradationem agnoscimus: primum animae, tum scelestorum tortores, tertio etiam Eumenides, in fine Persephone et Dis moventur. Eurydice arcessitur et incedit 'passu de vulnere tardo'. Huiusmodi parvis sententiis adiectis Ovidius historias vivas et illustres reddit.

2. 17—39. Orphei cantus has partes praebet: primo allocutionem blandam 17—18, tum propositum viae, negative et positive: 'causa viae est coniunx' 19—24, tertio quid eum incitaverit: 'vicit amor' 25—29a, quarto preces: 'Eurydices properata retexite fata' 29b—31, quinto confirmationem precum: 'pro munere poscimus usum' 32—37, sexto finem: 'quod si fata negant, leto gaudete duorum' 38—39. Verba, quae attuli, summum argumentum partium continent.

3. 53—77. Ovidium cum Vergilio georg. 4, 452—526 comparantes invenimus eum ita exemplari suo uti ut id quod ille longe, ipse breviter, contra quod ille breviter, ipse longe describat. Sic Vergilius orationem Eurydices habet, Ovidius unam vocem 'vale', Ovidius cantum Orphei affert, quem Vergilius omittit, Vergilius l. 1. 480—484 gradationem non habet, Ovidius hoc consilio auditores ordinat, animas Vergilius multis verbis, Ovidius obiter tangit, legem Vergilius postea, Ovidius recto loco habet etc.

Procne et Tereus 6, 412—674. Sunt quinque partes schemate a b c b a. = 27. 80. 52. 75. 27. ordinatae.

Temporibus interiectis [quinque anni, iter, unus annus, aliquod tempus] singulas scaenas Ovidius discrevit.

1) 412—438 Transitus et prooemium.

2) 439—510 Res Athenis agitur. Tereus Philomelam arcessit.

3) 511—570 Terei scelus nefastum.

4) 571—646 Philomela liberatur. Itys interficitur.

5) 647—674 Cena Thyestea, omnes mutantur.

1. 412—438. Transitum secundum 1, 568 sq. finxit Ovidius, sed non bene; ad quem enim reges eunt? Niobe, liberi, Amphion [cfr. v. 271. 402] mortui sunt. Vides Ovidium sententiam, quam ad unam historiam aptam invenit, iterum adhibuisse, cum ei placeret¹⁾. Multis verbis iam in initio nuptias horridas esse significatur anaphora quinquies adhibita [non (ter), Eumenides, hac ave, gratata, quaque] et ex more suo Ovidius in communi sententia finem facit. Certe horrida iam praesagientes auditores fabulam expectant.

2. 439—510. Procnes preces directis verbis afferuntur ut solet Ovidius. Uxor coniugem appellans a verbis blandis exorditur, quod in omnibus fere orationibus Ovidii invenimus, quae res certe non ad sermonem cotidianum spectat, sed ad artem rhetoricam. Philomela, nova persona, v. 450 verbo 'ecce' inducitur. In comparatione v. 452 sq. parvum discrimen memoratur ut saepius cfr. 10, 517. In hac tota scaena 447—518, quae a Pandione, Tereo, Philomela agitur, poeta ante omnia sibi proposuit ut Tereos immanem et ferum amorem describeret. Quattuor gradus habemus; in fine semper amor Tereos depingitur et augetur. 1) statim amat omniaque est ausurus 447—466. 2) quin etiam

1) Duodecim urbes omnes Calydone et Athenis exceptis in Peloponneso sitae sunt, quod mirum videtur. Cur poeta non urbes, quae propiores sunt, memorat? Cur illam parvam et ignobilem urbem Cleonas? Poetam catalogo quodam usum esse puto.

si pater esset, religionem non servaturus esset 467—482. 3) nec nocte quietem reperit, sed obscenas spes sibi fingit 483—493. 4) precibus et lacrimis patris senis minime commotus gaudium raptae virginis patefacit 494—518. Philomelae innocentia et Pandionis cura oppositis amor foedus magis effertur; ex more suo Ovidius etiam ambigue dicta inseruit v. 497. 499. 507.

3. 519—570. Philomelae post scelus mens reddit, verba facit. In priore parte 533—541 allocutione praemissa tribus rebus magnitudinem sceleris effert. Primum enumerat res sacras, quas ille non veritus est 534—536, tum res horridas, quas Tereus scelere suo effecit 537—538, tertio morte comparata magnitudinem sceleris auget 539—540. In posteriore parte 542—548 ultionem minatur. Tereus movetur. Observa quomodo poeta omnia vitia, quae barbarorum esse solent, in hunc unum Terea conghesserit: Ira, metus eum movet, qui antea impudice virginem stupraverit, asperitas fera, quod virginem comis arripit, crudelitas, qua linguam eripit, foedissima libido, proprium denique barbari artificium simulationis; etiam clamor ingens barbari est v. 661.

4. 571—646. 5. 647—674. Post liberationem imprimis Philomelae pudorem depingit poeta v. 600 sq., sed in enarranda poena Ovidius summum argumentum esse voluit Procnes iram et ultionem. Paucis verbis eius animi motus varios persequamur. Cum sororis fatum accipiat, silet nec verba nec lacrimas fundit, sed tantum de ultione cogitat 583 sq. Callide quamvis furiis doloris agitata sororem rapit 595; ut sororem pudicam et male laceratam videt summa ira excitata verba iacit. Nescit adhuc quid sit factura 611. Iam Ityn videt, iam summam poenam scit, sed nil loquitur 'tacitaeque exaestuat ira' 623. Filioli blanditiis paululum movetur, lacrimis oculi madent v. 628, sed brevi soli-

loquio omnem misericordiam eicit 631 sq. Tum dura est nec verbis precantibus movetur, quin etiam visum mactati pueri sustinet 635 sq. In cena horribile gaudium ostendit 653 sq. Optime poeta hos varios affectus depinxit ut e. g. nimio dolore verba reprimi. — Ovidium Scphoclis tragoediam respexisse verisimile est. Coniugium summopere sacrum esse Ovidius ipse vix putabat, fortasse hanc sententiam [cfr. v. 605 sq.] ex tragoedia sumpsit. Tum Ovidius ne uno quidem verbo amorem Procnes erga coniugem memorat, quod ex Graecorum sententia non mirum. Quo enim modo regia virgo Atheniensis barbarum amare potest? Quocum optime convenit Soph. frg. 517 N. Praeterea Philomelae mores in utraque parte fabulae non iidem esse videntur: primum valde pudica est, tum immanis et saeva, cum puerum mactet et caput in ora patris iaciat. Ovidius hoc modo puellae iram describere studuit. Re vera Procne tantum filium interficit cfr. Apollod. III 194 W. Verg. ecl. 5, 79, qui Philomelam matrem esse dicit. Opinor Sophoclem duarum sororum mores eodem modo oppositos finxisse mites et feroces ut Antigona et Ismenen, Electram et Chrysothemis. Praeterea novum exemplum imitationis Ovidianae habemus, nam ille mutationem quattuor versibus describit, quam apud Sophoclem longa oratione narratam esse verisimile est cfr. Welcker, griech. Trag. 384, Ribbeck, roem. Trag. 35. 577. — Duas res imprimis spectabat Naso: ut Terei barbaricum amorem, Procnes ultionem et iram depingeret.

Cephalus et Procris 7, 661—865. Habemus quattuor partes secundum versuum numerum 33. 64. 34. 66. stemmate a b a b ordinatas.

- 1) 661—693 Initium.
- 2) 694—756 Procris a Cephalo temptatur.
- 3) 759—793 Vulpes Teumessia.
- 4) 796—862 Procridis mors.

1. 661—693. Transitum Ovidius haud dubie ipse invenit ut etiam legatos ad auxilium missos. Athenienses omnia, quae voluerunt, assecuti sunt, Euris tantum eos retinet: tempus ad audiendas historias vacat. Fere ubique Ovidius hoc observavit, ut longas narrationes non nisi apto loco insereret. Mane legati ex more Romanorum ad Aeacum salutatum eunt. Sed rex senex [v. 478] adhuc dormitat, qua re Ovidius placidum et iucundum colorem fabulae addit, sed etiam homines, qui inter se colloquuntur, commutare studet. Antea 506 sq. Aeacus Cephalo aliisque audientibus verba fecit, nunc Cephalus Phoco audiente 661—671. In sequentibus versibus 672—693 tribus rebus Ovidius studium audiendi auget. Primum enim Phocus novitate arboris, ex qua iaculum factum est, tenetur 672—680. Pallantis filius studium rei noscendae auget miram proprietatem iaculi enarrans. Iuvenis incitatur, quod ex tribus eius interrogationibus apparet 681—686. Tertio prooemio Cephalo expectatio movetur. Mira verba eius videntur, quo enim modo aliquis talia dona non habuisse cupere potest? 687—693 ¹⁾).

1) Versum vexatissimum 687 recte traditum esse probare conemur. Traditum est:

M¹: quae petit ille refert caeteru narrare pudor

M²: quae petit ille refert et caetera nota pudori (i in ras.)

N: quae patitur pudor ille refert et (N² sed) cetera narrat codd. dett. sive M lectionem sive N sive conglutinatam praebent. Primum circumstantia tractanda sunt. Ex v. 686 comperimus Cephalum mercedem celasse: 'silet, qua tulerit mercede', ita verba coniungenda sunt [cfr. 12, 575.]. Ergo si Cephalus mercedem *non narrat*, verisimile est in v. 687 ea nominata esse, quae *narrat*. Praeterea suspicari possumus causam allatam esse, cur mercedem taceat. N hexametrum optimum praebet, M¹ minime, qua ex re iam cod. N. lectionem meliorem esse iure colligimus. Facillime autem scripturam cod. M ex N depravatam esse probare possumus, cum codd. consentiant excepta verbi 'pudoris' collocatione. Verbum 'pudor' a scriba codicis, ex quo M descriptus est, omissum erat et

2. 694—756. Procris more solito describitur, imprimis coniugium felicissimum narratur 694—699. Quod Cephalus Auroram, perpulchram deam, spernit, coniugii prosperitatem auget. Mutatio v. 721 non bene quadrat, cum Cephalus inde a v. 714 iam Auroram reliquerit. Concludere debemus Auroram etiam procul cogitationes Cephalo sensisse, quod mirum. Praeterea postea v. 741 sq. non, ut expectamus, legitur Cephalum in antiquam formam rediisse. Ergo tota mutatio inserta est, re vera Cephalus ut Pherec. Od. 2 321 schol. narrat, habitum suum mutat, tum omnia clara. 700—722. In temptatione enarranda Cephalus imprimis Procridis culpam minuere conatur cfr. mille dolos, quotiens, dubitare [nil amplius], census etc. 723—742. Ad 743—756 nil adnotandum est. Comparantes versus 757 sq. et 794 sq., in quibus bis transitus paratur, videmus Ovidium aliquantulum variasse, cum 757 sq. quaestio a Cephalo fingatur, postea 794 sq. Phocus re vera rem percontetur [cfr. simile discrimen 4, 43. 276].

3. 759—793. Haec quoque fabula ex quattuor partibus ut antecedens et sequens constat: 759—768—778—786—793. Iaculi descriptio 787 sq. et postea 846 non quadrat ad v. 864. Varias fabulae formas agnoscimus. Fabulam vulpis Ovidius de suo inseruisse videtur; certe Phocus ante omnia iaculi sortem quaesivit, cuius ad quaestionem, qua ex arbore factum sit, Cephalus omnino non respondet.

4. 796—865. Primum Cephalus uberibus coloribus

in fine versus, in margine, adscriptum. M² verba intellegere non potuit et coniecturam protulit. Sic codicis N lectio recta probatur. 'Sed' quod N² praebet, nihili faciendum est; asyndeton satis oppositionis habet. Observa etiam parem versuum structuram; sic igitur legendum:

quae patitur pudor, ille refert et cetera narrat,
qua tulerit mercede, silet etc.

amorem et fortunam depingit, cui illa misera mors opponitur. 796—803. In enarranda Aurae historia Ovidius ut solet multa ambigua verba fingit. Procridis terror optime et secundum naturam illustratur: ita terretur, ut concidat; tum queritur et metuit et dolet; iam dubitat et sperat; denique factum quoddam sibi proponit. 804—834. Sequitur res adversa 835—850 et Procridis mors 851—862. Comparans tres Cephali narrationes ter eandem structuram quattuor partium invenies.

Minyeides 4, 1—145.

A) 1—54. 167—168. 271—287. 389—415. Minyeides.

1) 55—166 Pyramus et Thisbe.

2) 169—270 Clytie et Sol.

3) 288—388 Hermaphroditus.

Si versuum numerum computamus, invenimus non solum tres sororum narrationes sed etiam Minyeidum fabulam eundem fere ambitum habere. $A = 101$; $1 = 112$; $2 = 102$; $3 = 100$ vss.

A) Ovidius fabulam Minyeidum eo adnectit quod dicit eas solas omnium Thebis Bacchum sprevisse. Eandem sententiam 3, 520 de Pentheo, 4, 605 de Acrisio invenimus, sed gradationem agnoscimus. Primum plane novus deus est, contra quem Pentheus pugnat [3, 530. 732], tum totis Thebis colitur, solae Minyeides eum spernunt cfr. 4, 2, tertio denique totus terrarum orbis deum colit, solus Acrisius eum spernit. Ovidius hoc spectasse et tres illos locos consulto similes reddidisse ex eo apparet, quod his tribus locis idem summum facinus memoratur, scilicet contemptores Bacchi eius divinum genus non agnovisse 3, 558. 4, 2 sq. 4, 609. Festum Bacchi, iussum sacerdotis, vaticinationem irae, obsequium feminarum, hymnum, labores per totam diem exercitos Ovidius invenit ut facinus augetet. Hymnus Bacchi 11—30 quinque partes continet: nomi-

num enumerationem 11—17a, formam 17b—20a, facta 20b—23, comites 24—27, sacra 28—30. Enumeratio nominum versu 13 in duas partes dividitur; in initio Bacchum, nomen usitatissimum, in fine Liberum, solum Romanum nomen posuit. Artificio praeteritionis Ovidius et v. 43 sqq. et v. 287 sq. nonnullas fabulas affert, bis utitur eodem artificio, at tamen, ut solet, non plane itidem. Prima enim soror de fabulis cogitat 43 sq., tertia eloquitur, quid sentiat; parvum quidem, at tamen discrimen cfr. 7, 757. 795. Vs. 167 sq. et 272 sqq. transitus bis efficitur, non inconsulto verbis similibus [168 — tenere sorores, v. 274 — siluere sorores]. Fila mutata esse v. 393 sq. Ovidius ipse invenit; apud Aelian. v. h. 3, 42 et apud Tyrrhenos mett. 3, 664 hederæ subito remos et iugum circumplicant. Duas certe causas affert Naso, quibus sorores terrentur: sonitum et mutationem 389—398, ignes et ferarum simulacra 399—404, quarum unam fortasse ipse invenit. Sorores idem iam faciunt v. 414, quod antea fecerunt ut Ovidius saepe narrat.

1. 55—166 Pyramus et Thisbe. Summum argumentum fabulae h. e. arborem mutatam Ovidius ipse vs. 51 sq. dat. Ter arbor in sequente fabula memoratur et quidem primum v. 88 sq. tantum nominatur, ad quam amantes convenire statuunt, tum v. 125 sq. arbor sanguine Pyrami tingitur, tertio v. 165 sq. hunc colorem in aevum retinet. Sunt igitur tres partes pares [35: 36: 38]: a) 55—90 expositio. b) 91—127 Pyrami mors. c) 128—166 Thisbes mors. Expositio tripertita est, primum enim more solito Pyramus et Thisbe describuntur 55—64, tum amor pulchra illa scaena illustratur 65—80, tertio denique consilium fugae ineunt 81—90. Vocabulo 'ecce' v. 96 leaena et v. 128 Thisberediens inducitur. Pyramus ante mortem ut solitum est pauca verba exclamat v. 108. Lepide Ovidius v. 142

invenit, quod Pyramus suo nomine clamato oculos non tollit, sed tantum ad nomen amatae Thisbes. Etiam Thisbe ut supra v. 108 sqq. Pyramus brevem orationem habet. Primum iuvenem amatum alloquitur 148—153, tum parentes 154—157, denique arborem 158—161. Breviter fabula finitur.

2. 169—270 Sol, Leucothoe, Clytie. Sunt quattuor partes gradatione ordinatae [20. 24. 27. 30.]. a) 169—189 Mars et Venus. b) 190—213 Solis amor. Leucothoe et Clytie. c) 214—240 Sol Leucothoen adit, illa defoditur. d) 241—270 Leucothoe et Clytie mutantur. Altera Minyeis Veneris adulterium narrat, ut Solis amor Veneris ira explicetur, quem conexum Ovidius facile de suo fingere potuit cfr. e. g. 14, 27. Animadvertite talem scaenam, quae in caelo agitur quaeque causam amoris sequentis narrat, huc esse insertam ubi *dei* Solis amor describitur. Historia tantum usque ad risum deorum, quem certe Venus imprimis doluit, describitur 169—189. Solis amorem poeta ita illustrat, ut ea afferat, quae tantum in Solis amore accidere possunt 197 sqq. [horas porrectas, pallorem.]; tum Leucothoe more solito inducitur et Clytie, sed haec tantum praeteritione quippe quae secundas partes agat. Iam Solis amore, Clytie, Leucothoe memoratis expositio ad finem perducta est 190—213. Nova scaena a loci descriptione et temporis indicio incipit ut saepe. Sol se mutat, quod fere ubique invenimus, cum dei cum mortalibus feminis conveniunt, Mercurio, deorum nuntio, sane excepto. Haud scio an Naso antiquam opinionem inscius hic servaverit. Quod deus se ipsum nominat, quod timore fusus cadit, quod timor quoque puellam decet: haec omnia sunt res saepius iteratae. 214—240. Cum puella defodiatur, Sol officio impeditus auxilium ferre nequit, ergo nunc, v. 241 sq., cum auxilium ferat, nox est, ad quam noctem radii 241. 247. non bene quadrant. Prae-

terea tumulus bis dissipatur et ab Sole v. 241 et a virga v. 255, quod nullo modo recte sese habere potest. Me iudice Ovidius illam sententiam, ex qua Sol tumulto dissipato virginem radiis in vitam revocare frustra conatur, addidit; deum nectarem sparsisse antiquum videtur, quippe qua re odor turis explicetur. 240—270. Videmus Ovidium duas fabulas Leucothoes et Clyties ita coniunxisse, ut Leucothoes historia magis emeretur.

3. 288—388. Hermaphroditus. Sunt quattuor partes (29. 24. 27. 21. = a b a b). a) 288—316 personae inducuntur. b) 317—340 primus Salmacidis impetus. c) 341—367 alter Salmacidis impetus. d) 368—388 mutatio. Quinque fabularum vss. 276—287 prima tribus versibus, altera duobus, tertia quarta quinta singulis narratur. More usitato primum Hermaphroditus, tum Salmacis describitur. Genus, patria, pulchritudo, nomen, aetas nec non id quod eius proprium est, studium vagandi, memorantur. Iam nympa, altera persona, ante oculos ponitur, cuius unum proprium, mollitia, describitur et quidem et negative 302—309 et positive 310—316. Salmacis puerum statim amat ut omnes puellae Ovidianae. 288—316. Antequam virgo puerum adit, se ornat et vultum componit, quod bene ad molitiam ante descriptam quadrat. Verbis nympae auditis puer erubescit, quod tribus exemplis illustratur; additur more solito: 'sed et erubuisse decebat'. 317—340. Puer in amore rudis ludis puerilibus oblectatur. Nympa antequam impetum facit, brevem exclamationem v. 356 profert. 341—367. Verba nympae, quibus coniunctionem perpetuam petit, directa oratione redduntur nec non pueri verba. 368—388.

Undecim fabulae, et eae quae praeteritione afferuntur et tres sororum narrationes, omnes in Asia geruntur, omnes ignotae sunt, omnes amorem exhibent, unde concludo Ovidium compendium mythologicum hic adhibuisse

more Alexandrino compositum. Praecipue Cononis libellum comparem, quippe qui eodem modo non notas fabulas et quidem non ipsius Graeciae, sed magis terrarum circumiacentium congesserit.

Scylla et Galatea 13, 730—14, 74. Exordio segregato [20 vss.] habemus duas partes similes: 150, 142 vss.

1) 730—749 Scylla ad Galateam venit.

2) 750—899 Galatea Cyclopis amorem narrat.

3) 900—14, 74. Scylla a Glaucō petitur, tandem mutatur.

1. 730—749. Sub noctem Troiani ad Siciliam veniunt, quod tempus non fortuito Ovidius memorat. Nox est, defessi Troiani quiescunt, apte nunc poeta eos per aliquod tempus relinquere potest, ut alias fabulas afferat. Scylla multos procos habet ut omnes fere pulchrae puellae Ovidianae, sed procos repellit, quo iam Glauci historia paratur. Galatea se ipsam inducit 742 sqq. Haud dubie hanc totam scaenam, in qua Galatea Cyclopis amorem Scyllae narrat, Naso invenit, ut Cyclopis amorem afferret. Nec male, non quidem heroice, sed quasi pulchram picturam: Scylla Galatae crines pectit, puella ipsa lacrimis profusis narrat. Nereides adstant [v. 898], mare caeruleum. Et hoc Ovidii est: quasi pictor narrationes suas saepe depingit nec fortuito factum est ut celeberrimi pictores Italorum et Batavorum tam multa argumenta de Ovidio sumpserint.

2. 750—897. Cyclopis amor. Tres partes stemmate a b a = 27. 92. 27 ordinatas habemus. a) 750—777 initium. b) 778—869 Cyclopis cantus. c) 870—897 Acidis mors. a) Acis more solito describitur. In Cyclopis amore depingendo Ovidius ferum pastorem et amoris vim inter se opponit atque amorem ipsum ridicule depingit pro usitatis rebus instrumenta agriculturae supponens ut rastra, falcem. b) In initio sequentis scaenae locus describitur. Cyclops ad collem promi-

nentem ascendit, pecudes hic et illic se ponunt, sub rupe Acin et Galateam videmus, praeterea caeruleum mare quietum: nonne etiam hic pulchra imago? Cyclops se parat, qua in re poeta iterum eius ingentem magnitudinem effert [pinus antemnis apta, centum fistulae, toti montes]. Cyclops a longa allocutione bipertita incipit: et blanditias 789—797 et vituperationes 798—807 profert, in initio utriusque partis v. 789. 798. Galateae nomen ponens¹⁾. Vss. 808—809 Cyclops ad sequentia transit: 'fugisse te pigebit!', cuius rei nunc tres causas affert, primum divitias²⁾ 810—837 [antrum et fructus 810—820, pecora 821—830, dona eximia 831—837, finis 838—839], tum pulchritudinem et genus 840—853, tertio denique suum amorem nec non suum odium 854—869. c) In Acidis morte narranda Galatea imprimis ingentem Cyclopi vocem effert, ut fugam suam excuset. Cyclops saxum in Acin mittit, quam molem de Odyssia sumptam esse apparet. Iam saepius invenimus Ovidium hoc vel illud ex una historia sumere et in alteram transferre. Acis in deum mutatus mirus mihi videtur, non enim video, cur Galatea sic flebile lacrimet, si Acin deum habeat. Ovidium hanc mutationem invenisse puto; finem aetiologicum certe non invenit.

3. 900—14, 74. Scylla mutatur. Duas scaenas pares cognoscimus [69. 74.]. a) 900—968 Glauci repulsa. b) 14, 1—74 Scyllae mutatio. Deus statim, ut solitum est, amore puellae flagrat; Scylla fugit atque etiam hic bonam picturam fingere possit, qui puellam caute de monte despicientem, sub monte deum sursum suspicientem pingat. Deus verba facit; se deum esse et

1) Omnia exempla allocutionis Ovidius de natura sumpsit uno excepto 791 'splendidior vitro', qua ex re, ut mihi videtur, certe cogere possumus eum hic Hor. carm. 3, 13, 1 memoria tenuisse.

2) 'Sunt' quater prolatum demonstrat Cyclopem divitias magni aestimare.

quidem potentem in initio profert atque quid ante fuerit addit. Tum quomodo mutatus sit, narrat, quae scaena a praecedentibus verbis descriptione loci dividitur v. 924 sq. Animadvertite parvas solitas exclamationes 942. 947. Fuse Glaucus mutationem suam narrat, brevissime duobus versibus 964 sq. amorem puellae incitare studet. Glauci certe maxime intererat puellae amorem adipisci, Ovidii novam mutationem depingere. Apparet poetam hic mutationem de suo inseruisse. b) 1—74. Dispositionem huius partis non omittam, ut cognoscas Ovidium vel in tam parvis partibus dispositionem certam adhibere: 1—10 via, 11—39 Glaucus et Circe, 40—68 Scylla mutatur, 69—74 ea, quae postea facta sunt [vs. 10. 29. 28. 8 = a b b a]. Iter Glauci ita describitur, ut loci quos deus iam liquerat, commemorentur. Quod deus Aetnam et Siciliam relinquit, nullo modo cum v. 17 convenit; si Glaucus Scyllam 'in litore Italico' vidit, ei non opus erat Aetnam et Siciliam relinquere, quae ex re apparet Ovidium Scyllam, quae ad Italiam pertinet, et Galateam, quae ad Siciliam pertinet, coniunxisse. Quo enim modo Scylla, quae antea in Sicilia erat, nunc v. 17 in Italia esse potest? — Verba vs. 9 'atria Circes' spectant ad 13, 968. Glauci orationem 12—24 in tres particulas dividimus; primum Circen alloquitur blandiens [diva, tu *sola* servare potes] 12—15, tum repulsam narrat contumeliam maxime efferens 16—19, tertio accuratius iam quid velit, pronuntiat 20—24. Circe in initio orationis suae ter idem variis verbis dicit 28—29. 'Dignus amore es' 30—31, sollemniter tum amorem suum confitetur tres res efferens: se deam, Solis filiam, herbis potentem esse 32—35a. In fine eodem modo atque in initio ter idem dicit 35b—36. Circe repulsa valde irritata protinus herbas conterit, ex celeritate iram eius cognoscimus. Inde a v. 51 locus, quo Scylla mutatur, describitur. De itinere cfr. pg. 27, 2. Scyllam primum canes timuisse bene a poeta dictum

est. Fortasse Ovidius invenit Scyllam in saxum mutatam esse [iam Hom. Od. 12. 231 *Σκύλλη πέτραν*, etiam Verg. 3, 588 de scopulis oratio fit], quod inventum certe in initio narrationis 13, 730 non respexit. Fabulas 13, 730—14, 74 sine dubio Ovidius inseruit. Adnotandum est eum tres fabulas i. e. Cyclopi amorem, Glaucum, Scyllam per unam personam, Scyllam, coniunxisse. Gradationem quoque habemus, quoniam Scylla in prima scaena tantum audit, historia ipsa minime movetur, in altera Glaucus frustra amorem Scyllae incitare studet, in tertia denique ipsa primas partes agit h. e. mutatur. Similiter Ovidius 5, 1—6, 145 Persei pugnam, Proserpinae raptum, Arachnes fabulam per Minervam coniunxit. Hic quoque gradationem habes: dea primum in Persei pugna vix memoratur [5, 46], tum Musae cantum audit, tertio ipsa rem suam agit.

Medea 7, 1—158. Historia duas partes continet, quae numero versuum haud magno inter se differunt 73:85.

1) 1—73 Medae amor.

2) 74—158 Iasonis victoria.

1. 1—73. Ex periculis Argonautarum Ovidius unum tantum h. e. Phineas a Boreae filiis esse liberatum memorat nimirum ea de causa, quia a Boreae filiis ad Argonautarum navigationem transiit [lib. 6 extr.]. Medea statim amat (v. 15), contra pugnat, ratione furorem vincere non potest, tandem secum loquitur. Soliloquium est controversia inter Mentem et Cupidinem. Recte Medea ita incipit, ut primum deliberet quid sit quod patiat. Duabus ex rebus [v. 14 sq. cur . . . cur . . .] concludit se amare, sed ex illa discrepantia variorum affectuum, quam iam antea v. 10 senserat, amorem in-concessum esse cognoscit, qua de causa Mens vel Pudor nunc ad certamen prodit 11—16. Pudor quinque alterationes facit, quas Cupido refutat, sexto inopinato impetu Pudor Amorem fugat. I. Pudor: 'excute amorem,

virgo!' Amor: 'non possum' 17—21a. II. Pudor: 'tu a rege nata hospitem spectas? tu *virgo amorem* concepisti? Vita Iasonis penes deos est.' Amor opprobria ipsa non refutat, tantum illud 'vivat an occidat' audivit. Illud horridum fieri posse ut Iaso moriatur, nova vi animum Medae incendit, amorem omittit, misericordiam tantum respicit. Medea Pudoris responsum post v. 28 — Pudor dixisset: 'misericordiam habere potes, sed aliquid facere non licet' — non expectat, sed statim eum refutat, donec in fine ad consilium aliquid faciendi pervenit. Observa etiam tres interrogationes, quae Medae incitatum animum illustrant. 21b—38a. III. Pudor: 'ergo patriam prodes? Iaso te relinquet!' Amor: 'iureiurando me tuebor, gloriam adipiscar.' Sedatur iam oratio, nunc enim Pudor prima persona utitur, qui antea v. 18. 21. Medeam allocutus est. Observa Medeam v. 41 non poena, sed tantum virgine praelata moveri. 38b—50. IV. Pudor: 'patriam et familiam relinques?' Amor: 'meliora pro eis habebo'. 51—61. V. Pudor: 'nec te pericula viae terrent?' Amor: 'Iaso mecum erit!' 62—68. Nunc Pudor illud unum verbum 'coniugis' v. 68 sibi sumit, ut ultimum vehementissimum impetum faciat. Imago, quam Medea v. 66 sibi depinxerat, tam clara et manifesta erat ut ipsa terreretur. Animadvertite Pudorem nunc iterum Medeam alloqui. Pudor vincit, Cupido fugit. 69—73.

2. 74—158. Amor statim redit cum Iasona videat Medea. Optime poeta observavit longas deliberationes mentisque cogitationes aspectu viri amati subito refelli et exstingui. In pugna describenda duos gradus habemus: primum Iaso tauros vincit 100—121, tum etiam viros terrenos 122—148. In utraque parte Argonautae primum metuunt, tum metu sublato gaudent, sed in altera parte et metus et gaudium eo augentur quod Me-

dea quoque metuit et gaudet¹⁾. Versus 133 alludit ad v. 115. In pugnae descriptione Ovidius maxime spectatores respexit sic notam historiam novo modo illustrans. Breviter fabula finitur 149—158.

Scylla 8, 1—151. Transitu vs. 1—10 excepto habemus duas partes pares [71. 68.]: Scyllae amor 11—82, Scyllae repulsa 83—151, quarum utraque iterum binas scaenas pares continet:

1a) 11—42 Scyllae amor.

1b) 43—82 Scyllae primum soliloquium.

2a) 83—107. 143—151 Scyllae repulsa et mutatio²⁾.

2b) 108—142 Scyllae secundum soliloquium.

Narrat Ovidius Athenienses feliciter domum venisse, scimus igitur eos omnibus rebus bene peractis nunc domi esse, qua de causa animum nondum ad eos intendimus, sed facile a poeta ad aliud argumentum h. e. ad Minoa ducimur, quem v. 7, 490 reliquimus. Versus spectant ad 7, 658. Minos, quem iam novimus, verbo 'interea' adnectitur.

1a. 11—42. Scyllae tichoscopia et amor. In initio poeta tempus et locum describit ut saepe. Scylla omnia iam novit; primum procures et aliae res memorantur, in fine summum, Minos. In initio enumerationis, qua Ovidius quinque formas Minois describit, ea verba leguntur, quae ad totam enumerationem pertinent: 'hac iudice Minos'. In priore parte 25—31 Minos capite celato in pugna describitur, ubi bis binas formas habemus: 25—27 'seu abdiderat . . . seu sumpserat, tum 28—31 'torserat — laudabat, sinuaverat — iurabat'. Vides parallelismum membrorum. In posteriore parte

1) Me iudice v. 146 ante 145 positus (ut Burmanus secundum nonnullos codices fecit) bonum sensum praebet, cum Medea pudorem, ut iam fecit, vicisset, tantum reverentia famae ante oculos patris eam retinuit. Gradatio apparet.

2) de dispositionis ratione cfr. p. 82.

32—42 Minos describitur, cum arma sunt posita, una tantum forma, sed capite nudato, qua re maxime Scylla movetur. In affectu puellae describendo certam gradationem observavit poeta anaphora quater adhibita. Primum Scylla vix mentis compos est (vix — vix), tum paulum se reficit et verba proferre potest (felix — felicia), tertio iam de factis cogitat, sed tantum de factis, quae se solam tangunt (impetus — impetus), quarto iam de factis cogitat, quae patriam quoque tangunt (vel — vel).

1b. 43—82. Scyllae soliloquio verba inscribere possumus: 'suasit amor facinus!' Tres partes eiusdem fere longitudinis distinguimus; oratio recto ordine procedit. A. 43—56a. 'Ut belli finem facerem atque amorem meum sequerer, omnia pro te, Minos, dare possem, excepta patria'. B. 56b—68. 'Quoniam nos certe vincemur atque praestat urbem sine caede tradere atque fortasse Minos vulneratur, etiam patriam tibi tradam!'. C. 69—80. 'Sed pater impedimento est. Altera tanto amore flagrans iamdudum omnia submovisset; praeterea nulla caede, sed tantum crine paterno opus est. Ergo (quod poeta omittit) crinem abscindam!'

2a. 83—107. 142—151. Scelere breviter tantum descripto Scylla ad Minoa venit, ante omnia magnitudinem facti effert in initio et in fine, dum in medio praemium a rege poscit. Minos eam repellit¹⁾.

1) Hic nonnulla inter se non conveniunt. V. 89 legimus 'quem sic adfata *paventem*', quo ex verbo sequi mihi videtur Minoa, cum Scylla adhuc nullum verbum dixerit, iam ante cum Scylla convenisse. Tum autem vs. 89 non quadrat ad v. 96 'turbatusque novi imagine facti'. Praeterea ex vss. 85 'vitali — crine' nec non ex v. 94 'sed patrium tibi crede caput' sequi videtur una cum crine deciso vitam quoque patris esse extinctam. Sed alibi in narratione sua, Ovidius hanc fabulae formam non ante oculos habuisse videtur cfr. v. 115 'patris ad ora'. Certe etiam hic poeta varias fabulae formas conglutinavit.

2b. 108—142. Virgo ut est furibunda verba nullo ordine pronuntiare videtur, at tamen dispositionem agnoscimus, cum puella ter similem sententiam proferat 123 sq. 131 sq. 136 sq. In initio 108—113a in universum Minois ingratiam et duritiam queritur; tum ad singula opprobria transit, primum, quod Minos ultimum refugium obstruxerit 113b—125a, alterum, quod ille certe non iustus iudex sceleris sit 125b—133a, tertium, quod audire saltem verba debeat 133b—138. In extremo quoque opprobrio ad taurum sive Europae sive Pasiphaes alludit sic certe Minoa valde mordens. In fine orationis 138—142 se secuturam esse dicit. — Certe in tota fabula enarranda Ovidius ante omnia Scyllae animi affectum describere studuit, qua de causa duo soliloquia inseruit. Hoc spectans Ovidius historiam disposuit, non ex eis, quae aguntur, ut factum ipsum brevissime v. 84 sq. tangit.

Venus et Adonis 10, 503—559. 708—739. Fabula Atalantae omissa tres partes haud multo longitudine inter se diversae restant.

1) 503—528 Expositio. Adonidis ortus et iuventus.

2) 529—559. 708—709. Veneris et Adonidis amor describitur.

3) 710—739 Adonidis mors.

1. 503—528. In describendo ortu Adonidis arbor parturiens res quam maxime mira Ovidio videbatur, qua de causa id maxime spectabat et hanc fabulae formam praetulit, cum etiam altera esset forma, in qua Myrrha post natum filium mutatur. Apud Ant. Lib. 34 Iuppiter Lucinam mittit, pro quo Naso clementiam et misericordiam Lucinae supposuit. Veneris amor propria re explanatur, quod Amor inscius matrem vulneravit. Parvam scaenam caelestem poeta addidit, cum de *deae* amore agatur. Expositione, ex qua Veneris

amorem et Adonidis pulchritudinem novimus, perfecta poeta duas personas pulcherrima in scaena coniungit.

2] 529—559. 708—709. Venus amore capta loca carissima non curat [cfr. 4. 204]. Poeta primum duas insulas, tum duas urbes enumerat¹⁾. Quin etiam caelo Adonin praefert Venus, quod ut maximum in fine positum est. Labor insolitus venationis moribus naturaeque Veneris opponitur, certe femineam deae naturam ex eo cognoscimus, quod tantum animalia tuta venatur, quo Naso bene adhortationem adnectere potest. Dea imprimis leones 541. 548. 551 memorat, ut historia sequens adnectatur, nec non apros 539. 549. 550, quia Adonis ab apro postea trucidatur. Narratione perfecta Venus Adonin relinquit 708 sq.

3] 710—739. Adonis ab apro trucidatur.

Atalanta et Hippomenes. 10, 560—704. Sunt duae partes similes (77. 70).

1) 560—637. Hippomenis et Atalantae amor.

2) 638—707. Cursus certamen et mutatio.

1.] 560—637. Statim in initio Atalantae duae virtutes, velocitas et pulchritudo, memorantur. Oraculum Ovidius addidit, quo duas res efficeret. Si deus ipse coniugium vetat, Atalanta non nimis crudelis et ferox videtur, praeterea oraculo vetante Atalanta quamvis amet tamen nullo modo se vinci pati potest. 560—574. Cursus, cui Hippomenes adest, describitur, qua in re non tam certamen cursus describitur quam Hippomenis amor crescens. Primum cum iuvenes iam adsint, puella nondum, Hippomenes amorem damnat 575—577. Virgine, quae ad cursum se parat, visa stupet, ea quae antea dixit, falsa esse confitetur 578—582a. Statim dum iuvenes currunt, ipse consilium periculi temptandi con-

1) Verba 'aequore cincta Paphos' tantum insulam significare possunt, quod etiam ex enumerationis ordine (duae insulae, duae urbes) apparet.

cipit 582b—586a. Cum virginem ante iuvenes currentem videt, periculi omnino oblitus tantum pulchritudinem eius admiratur 586b—596. Cursu perfecto Hippomenis amor iam tantus est ut ne gemitu quidem victorum terreri possit. 597—601. Iam Hippomenes puellam verbis lacescit. Maiores suos enumerat, quod idem Ajax et Ulixes 12, 1 sqq. faciunt, ut nobilitatem suam demonstrent. Suum nomen in fine superbe profert. Sequitur Atalantae soliloquium 611—635. Primo obtutu duas partes pares cognoscimus (12. 12). Atalanta statim movetur, molli vultu iuvenem adspicit, sentit se esse commotam, quem animi motum quattuor argumentis excusare conatur. Summum prioris partis argumentum in fine profert: 'dum licet hospes, abi!' 611—622. In posteriore parte puella duas res (quod iuvenis nimis audax sit 623, quod mors eius culpa sua non sit 629) ad excusandum profert, quas ipsa refellit. Iam animi motu superata nulla argumenta, sed vota, exclamationes proicit (utinam, utinam, ah, ah.). Nunc etiam pulchritudinem iuvenis miratur 631, quod antea confiteri noluit 614. Et iterum in fine summum huius partis argumentum profert: 'Unus eras, cum quo sociare cubilia vellem!' 623—635. In priore parte argumenta, in posteriore vota profert. Gradatio quoque apparet: primum iuvenem abire iubet, tum, quod maius est, eius coniunx esse cupit. Certe si Atalanta rationem usque ad finem perduxisset, ad consilium venisset: 'ego vinci patiar', quod poeta nullo modo narrare potuit; ea de causa nunc dicit puellam amorem nondum sensisse v. 637 (cfr. etiam vocem 'iam' 638). Dubium non videtur quin Ovidius hoc soliloquium de suo addiderit. Iam expositio perfecta est. Novimus crudelem cursus condicionem, Hippomenis amorem, Atalantae animi motus. Attente sequentem scaenam expectamus. Observa Ovidium tres varias narrationis formas adhibuisse: meram narra-

tionem 560—574, scaenam quasi dramaticam 575—608, soliloquium 609—637.

2] 638—707. Populus et pater cursum poscunt, dum ipsa ut videtur eum non expetit. Venus Hippomeni poma Tamasena dat, quae poma ex auctore aliquo sumpta esse videntur, qui historiam Hippomenis aliquo modo cum Cypro coniungere voluit. Tum iuvenis tria mala iacit: primum 663—668, alterum 669—672a, tertium 672b—680. Preces Hippomenis et hic et antea v. 640 directa oratione afferuntur. Venus dubitantem puellam malum tollere cogit, quin etiam malo maius pondus addit, quae omnia dea commemorat, ut sua beneficia ingrato iuvenis animo opponat. In mutatione duo loca poeta describit: templum 686—690, speluncam 691 sq. Sed cur Hippomenes non in templo Echionis, quod etiam 'nemorosis abditum silvis' est, libidini indulget? Accedit quod Echion plane ex more Romano templum 'ex voto' posuit. Templum igitur Ovidius addidisse videtur, cum spelunca certe antiqua videatur. Me iudice Ovidius etiam Cybelen cum Atalantae fabula coniunxit, ut ex more Alexandrino cursum leonum Matris explicaret. Venus in enarranda fabula saepius Adonin respicit v. 560. 576. 681, quo viva fit narratio. Animadvertite quomodo Naso cursum puellae, quem bis narrat, variet: primum 575 sqq. imprimis amorem crescentem iuvenis describit, tum 652 sq. cursum ipsum.

Perseus et Andromeda 4, 663—803. Facile est tres partes agnoscere (43. 46. 49.):

1) 663—705. Perseus Andromedam videt; se eam liberaturum esse pollicetur.

2) 706—752. Perseus beluam necat. Coralliorum origo.

3) 753—803. Cena nuptialis. Persei narrationes.

1) 663—705. Lucifer ortus spectat ad v. 629 nec non venti carcere clausi versum 621 in memoriam du-

cunt: sic Ovidius ex more suo Atlantis historiam paribus sententiis includit. Perseus Andromeda, cuius historia breviter narratur, visa statim amore flagrat; parentes alloquitur v. 695—703. In initio universa sententia prolata genus suum et facta memorat, tertio condicionem eis proponit. Iam expositio perfecta est, cum Persei amorem, Andromedae periculum, parentum voluntatem noverimus.

2] 706—752. Pugna tres gradus habet: primus impetus bestiae, Perseus primum aggreditur 706—720. Secundus impetus beluae et Persei 721—727. Tertius impetus Persei, mors beluae 728—734. Observa poetam pugnae modum et formam variasse: primum enim Perseus quasi aquila superne in feram se mittit, in altera parte circum bestiam volat, in tertio scopulo insistens idque sinistra tenens dextra feram interficit. In tribus pugnae partibus semper primum belua, tum Perseus describitur, quem ordinem optime ex enuntiatorum subiectis cognoscere potes: fera 708. 713. Inachides 720; fera (non nominatur, sed subiectum est in v. 721) ille 724; belua 728. Perseus 730. Tertiam scaenam Ovidium addidisse suspicor, quae non plane ad cetera quadret. Ubi enim Perseus caput Gorgoneum, quod antea v. 615. 655 et postea v. 742 secum fert, habet, si sinistra scopulum, dextra harpen tenet? Fortasse hanc tertiam scaenam ex picturis aliquibus sumpsit Ovidius. Victoria perpetrata omnes gaudent, recto ordine Ovidius primum populum, tum parentes, tertio virginem, quarto victorem memorat¹⁾.

1) Certe in coralliorum origine nonnulla mira videntur. Primum pelagi nymphae minime ad litora ingentis multitudinis hominum plena quadrant, unde cogo Ovidium coralliorum mutationem hoc ipso loco post beluam necatam de suo inseruisse. Praeterea haud dubie poeta duas coralliorum explicationes coniunxit, primum enim virgae visu capitis Gorgonei indurescunt, tum ab aere v. 751, quam

3] 753—803. Perseus Andromedam uxorem ducit; ubique gaudium et laetitia, cui poeta postea istam crudelem pugnam inter mensas opponit. Post cenam sermones conferunt ut saepe. Atlas v. 772 sedes Phorcidum memoratus non ad antecedentem historiam v. 665 sq. quadrat, unde sequitur historiam mutati Atlantis esse insertam, quod etiam aliis rebus probari potest. Historia Gorgonis 794 sq. plane more solito narratur. Observa in initio obliqua narratione, tum a v. 793 directa oratione Perseos historias esse prolatas, ut Ovidius narrationes et enumerationes in duas partes dividere solet¹⁾.

Raptus Proserpinae 5, 359—437. Tres partes similes (25. 23. 28) habemus:

1) 359—384. Venus cum Amore colloquitur.

2) 385—408. Proserpina rapitur.

3) 409—437. Cyane frustra resistere conatur.

1] 359—384. Inferos luce irrumpente terrentur (v. 357 sq.), quam sententiam Naso adhibet ut deum inducat, qui ut optimus rex et custos suorum periculum inspicit. Idem supra 2, 401, ergo Ovidius bis eadem sententia ad adnectendas fabulas utitur. Scaenam cae-

alteram causam poeta etiam 15, 416 profert. Tertium restat. Virgae, quibus Perseus caput monstri imponit, lapidosae fiunt. Quo autem modo hi lapides semen habere possunt, quem nymphae spargunt? Unde colligo Ovidium primam mutationem h. e. virgas tactu capitis lapides factos esse ipsum de suo invenisse et addidisse.

1) Vss. 4, 802. 803. Minerva haud dubie angues capitis Gorgonis, nullo modo imaginis, quae caput Gorgonis exprimit, secum fert, quoniam illam imaginem non Pallas fecit sed Cyclops ut ex Aen. 8, 435 scimus. Contra fieri non potest, ut Perseus iam hoc loco dicat Minervam Gorgonis caput portare, quippe qui mox 5, 240. 248. eo utatur cfr. 741. 770. Difficultas fortasse eo explicari potest, quod Ovidius hic inde a v. 794 aliam fabulae formam sequitur, antiquam Atticam scilicet, secundum quam Athena, non Perseus, Gorgonem interficit cfr. Wil. Eur. Her.² II 198.

lestem poeta praemisit, quoniam de *deorum* amore agitur. Postquam deus omnia firma esse vidit, animus eius tranquillus et hilaris est, ut ad amorem percipiendum vacet. Veneris oratio 365 sq. ex allocutione 365, propositione 366—368, duabus causis 369—372, 373—377, fine 378—379 componitur.

2] 385—408. Ovidius v. 400 sq. puerilem puellae animum depingit. Huic virginis innocentis animo ludisque puellarum currus ater cursusque praeceps per stagna sulphurea opponuntur.

3] 409—437. Cyane frustra resistere conatur et in fontem vertitur.

Io 1, 588—750. Sunt duae partes pares (83. 83.):

1) 588—667. Io mutatur et ab Argo custoditur.

2) 668—750. Io liberatur et in feminae formam redit.

Pars prior duas scaenas continet (41. 42.) a) Io mutatur 588—624. b) Argus bovem custodit 625—667. Pars posterior tres particulas [29. 24. 27] praebet: a) Argi mors 668—688. 713—722. b) Syringos fabula 689—712. c) Io mutatur 723—750.

1] 588—667. Ad transitum efficiendum Ovidius fluviorum conventum v. 568 sqq. invenit secundum deorum conventus carminum epicorum. Incipit poeta ut saepe a descriptione loci 588 sq. Iuppiter redeuntem puellam videt statimque amat. Alloquitur puellam, ad quietem invitat, se ipsum nominat. Saepe invenimus deos — et fere solum deos — se ipsos nominare et potentiam suam praedicare. Scaena sequens 601—624, in qua Iuno quasi uxor irata comoediae coniugemprehendit, posteriori h. e. Alexandrino tempori tribuenda est, quocum etiam illud certamen Pudoris et Amoris v. 618 convenit. In antiqua fabulae forma haud dubie Iuno ipsa paelicem vertit. Scaena 639—668, in qua Io ad patrem venit, ab Ovidio haud male inventa esse vi-

detur. Apud Verg. 7, 789 clipeum Turni describitur, in quo Io mutata ficta est, ubi ex more pictorum, ut fabula manifesta fieret, Inachus pater additus est; cfr. Robert, Bild und Lied pg. 13. Verisimile mihi videtur Ovidium ex talibus picturis inventum suum, quod patrem cum filia convenientem faceret, sumpsisse. Inachus dolore correptus pauca verba proclamat 651 sqq. Ab exclamatione exorditur, tum quattuor causas ad magnitudinem doloris illustrandam affert: 1) Spei exitus ipse mihi fit dolor 653—655a. 2) Verbis caret meus dolor 655b—657. 3) omnes veteres spes delevit hic dolor 658—660. 4) sine fine manet hic dolor 661—663. In ultimis vss. 665—668 poeta scaenam, quae per aliquod tempus durat, describit, antequam ad novam rem transit¹⁾.

2) 668—750. Syringos fabula 689—712, quae mihi novissima videtur, more solito narratur. Observa priorem partem recta oratione, posteriorem obliqua narrari 689—700, 701—712 = 12 : 12 cfr. 4, 772. De fine historiae 724—750 nil dicendum²⁾.

1) Stadium gleichmäßigen Verharrens oder Fortschreitens. Zielinski.

2) Argi mors. In v. 675 legimus Mercurium tantummodo virgam retinuisse, quod aperte poeta memorat, quocum nullo modo v. 717 convenit, ubi ense habet. Praeterea in v. 715 sq. superfluum videtur, quod Mercurius primum oratione sua oculos Argi mulcet, tum iterum etiam virga soporem firmat. Praeterea idem accidit in v. 718 sq., cum certe unum satis fuisset, vel ense Argum interficere vel de saxo eum deicere. Duas formas conglutinatas has propono. Prima: Mercurius se pastorem esse simulat, virga Argum mulcet, eum de saxo deicit vel lapide interficit. *Dolo* igitur opus suum perficit. Altera: Mercurius habitum suum non permutat, sed recto proelio ense hostem necat. Haud dubie haec altera forma, in qua Argus se defendit, antiquior est, quae sola in vasorum picturis antiquis invenitur. Praeterea in initio oculi Argi omnino mulceri non potuerunt, postea altera forma (eos mulceri posse) inventa est. Mercurium narrationem proferre Ovidius invenisse videtur.

Daphne. 1, 416—587. Aperte poeta vss. 452—767 eo coniunxit, quod in initio et in fine similia verba posuit, nam v. 565 spectat ad v. 449. Hanc historiam in duas partes dividimus [52. 64 vss.]:

1) 452—502. Expositio.

2) 503—567. Fuga et mutatio nymphae.

Si versus, qui ad transitum efficiendum antecedunt et sequuntur (416—451 Pythonis mors, 568—587 fluviorum conventus) computamus, tertiam partem (56 vss.) habemus, quam hic omitto.

1] 452—502. Scaenam caelestem poeta praemisit, cum de primo *dei* Apollinis amore agatur. Iam Ovidius Daphnen describit venatricem 474—477, conubium fugientem 478—480, quod pulchra scaena 481—487 illustrat. Puella depicta Apollinis amorem describere restat. Statim a summo incipit: 'Phoebus amat'. Duo nomina in initio et in fine v. 490 ponit poeta. V. 497 sq. quattuor enuntiata simili modo exstructa habemus: spectat capillos, videt oculos et oscula, laudat digitos, manus, braccia, lacertos, putat meliora si qua latent. Gradatio apparet, omnia certe amorem incitant. Iam expositio perfecta est, quae ex tribus scaenis componitur: caelesti scaena, descriptione Daphnes, Apollinis amore.

2] 503—567. Phoebus puellam alloquitur: 'non sum hostis, sed amator' 504—507, 'cave ne cadas' 508—511, tum se ipsum nominat, primum dicens quid non sit 512—515a, tum se vatem, citharoedum, sagittarium, medicum ostendit. Finem facit communi sententia. 515b—524. In v. 552 poeta ut solet id quod de pristina forma remanet, memorat. Verba ultima Apollinis mores Romanos respicientia Ovidius addidit¹⁾.

1) In Daphnes fabula tria discrimina invenio. Primum certe descriptio Daphnes v. 475 sq. minime ad scaenam caelestem et sagittas quadrat, cum puella iam antea, priusquam ab Amore icta est, viros fugiat. Tum puella iam in v. 502 fugit, sed v. 526 iterum

Arethusa 5, 572—641. Sunt tres partes eiusdem longitudinis (23 vss.).

1) 572—595. Expositio. Descriptio Arethusae eiusque layatio.

2) 596—617. Arethusae fuga.

3) 618—641. Arethusa mutatur et ad Siciliam venit.

Obiter liceat dispositionem totius Musae cantus explicare. Prooemio 341—358 segregato nec non fine 642—661 [vss. 18. 21.] quattuor partes similes habemus [79. 71. 63. 71]: Proserpinae raptum 359—437, Cereris errores 438—507, Iovis iudicium 509—571, Arethusae fabulam 571—641.

1] 572—595. Iam vss. 499 sq. historiam nymphae praeparant, ubi pro Sole, qui Cereri sedem filiae indicat, Ovidius optime Arethusam substituit. Ibi autem, cum Ceres auxilia dolore sit, historia non apta est, nunc iam

eam fugere legimus, quasi nunc primum. Certe longa illa oratio Apollinis minime ad fugam quadrat. Duas fugae formas distinguo: Apollo Daphnen videt, illa statim fugit ca. 490—503a, alteram: Apollo se nominat vimque suam praedicat, puella fugit v. 503b sqq. Tertio denique in vss. 546 sqq., ut iam Vollgraff, de Ovidi mythopoeia quaest. sex. 46 vidit, duae formae coniunctae sunt, Penei et Telluris auxilium. Ter igitur duplicem formam comprehendimus, nunc disiecta membra coniungamus. Scaenam caelestem cum Telluris auxilio ea de causa coniungo, quia deus v. 467 in Parnaso est neque verisimile est puellam inde a Parnaso usque ad Thessaliam fugisse. Tum altera fugae scaena 503b sqq. cum scaena caelesti coniungenda mihi videtur, cum vss. 519. 532. 540 ad scaenam caelestem spectare videantur. Altera ex parte Daphnes descriptio 475 sq. coniungenda est cum Penei auxilio. Scaena illa, in qua puella a patre orat, ut virginitate perpetua fruatur, me iudice auxilium patris praeparat. Has igitur duas formas conglutinatas propono:

I. Daphnes descriptio 475 sqq. II scaena caelestis. sagittae.

fuga puellae 490—502.

fuga puellae 503 sqq.

Peneus Daphnen mutat.

Tellus Daphnen mutat.

Forma I deos non inducit, videtur simplicior esse, contra forma II omnia auget et in maius tollere conatur.

dea iudicio Iovis lenita ad Arethusae fabulam audientiam vacat. In vs. 575 poeta paucis verbis imaginem vivam nobis ante oculos ponit, cfr. v. 488. Arethusa primum se suamque naturam describit 577—584, tum Alpheus ipse quidem non nominatur, sed locus, quo habitat.

2] 595—617. Nympha murmur tantum audit, iam ex aquis fugit; Alpheus pauca tantum verba exclamat, illa iam praeceps currit, quibus rebus timidam nympham non male depinxit poeta. Fuga triplici modo describitur: vis et alacritas 604—606, longa via 607—609, denique labor ingens 610—613. Iam in summo discrimine est nymphea.

3] 618—641. Bis Diana Arethusae auxilium fert, primum nube eam celans, tum terra scissa viam ei mutatae aperiens. Mirum videtur quod Alpheus non per easdem cavernas atque Arethusa fluat. Denique Naso extremam historiae partem, in qua Alpheus cum Arethusa in Siciliam venit, omittit. Etiam hic varias formas Ovidius coniunxit. Antiqua forma haec erat: Artemis Alpheum fugit, non corripitur. Telesilla 1. Paus. 26, 22, 5. Pind. Nem. 1, 3 (usque ad Ortygiam fugit.). Hac ex forma fortasse nubem, certe id, quod Alpheus non ad Ortygiam venit, sumpsit. Altera forma haec: Alpheus et Arethusa venationi dediti sunt, ambo in aquam mutantur. Arethusa fugit et capitur, ambo in Siciliam veniunt. Paus. 5, 7, 2. Hac ex forma Ovidius Arethusam mutatam sumpsit. — A simili Daphnes historia fabula eo distat, quod illam poeta, hanc Arethusa narrat.

Coronis et Apollo. 2, 531—675. Habemus tres partes similes (51. 47. 42.):

- 1) 531—547; 596—632. Corvi fabula.
- 2) 548—595. Cornicis narrationes.
- 3) 633—675. Ocyroes mutatio (quam hic omitto.)

1a] 531—547. Corvi historia eo adnectitur quod poeta dicit corvum et pavonem eodem tempore esse mutatos. Poeta in initio quasi propositionem sequentis fabulae dat 536—541. Brevissime tum fabula narratur. Observa Cornicem narrationem suam eo tempore proferre, quo Corvus et cornix in eodem motu durante (hoc est iter tendentes) sunt cfr. Heinze 382.

2] 548—595. Cornicis longa narratio ex natura avis explicatur; ab exhortatione exorditur, tum v. 550—552 summum argumentum narrationum proponit, cum v. 551 'meritum' ad Aglauri facinus, 'quid fuerim' ad mutationem, 'quid sim' ad Nyctimenen praelatam spectet. Postquam Aglauri scelus narravit, in fine v. 564 sq. cornix eodem modo atque in initio adhortationem proferret, quod signum esse possit hic olim finem narrationis fuisse. Etiam ex transitu rhetorico 566 sq. et 589 cognoscimus Ovidium has fabulas de suo addidisse. Cornicis mutatio plane more usitatissimo narratur 569—588. Patria, pater, locus, proci, pulchritudo, proprium, quod remanet, subitus dei amor, preces et blanditiae, fuga, preces puellae ad deos, mutatio: haec omnia sunt notissima elementa, ex quibus Ovidius fabulas suas componere solet. Poeta quattuor rebus mutationem describit ut semper novis modis mutationes illustrare studet.

1b] 596—632. Ovidius hac in parte imprimis Apollinis affectus describit; primum deus terrore capitur, qui terror more solito describitur, tum iracundia praecipite, iam nimia poenitentia, quae odium, luctum, maerorem, desiderium continet, in fine denique facto aliquo, quod filium servat, facinus suum aliquo modo sanat.

Callisto 2, 401—530. Duas partes pares distinguimus (64, 65.):

1) 401—465. Iuppiter Callisto comprimit, illa a Diana eicitur.

2) 466—530. Iunonis ira. Callisto mutata liberatur.

1] 401—465. Pro Sole deo, quem poeta Alexandrinus [Lucret. 5, 404, Nonn. Dion. 38, 421] naturam restituisse dixit, Ovidius Iovem substituit, ut Callistus fabulam adnectere posset. Argumentum igitur scaenae Ovidius non invenit, tantum pro Sole alium deum substituit, quae ratio novandi Ovidio usitata. Descriptionem nymphae 409—415 communi sententia poeta finit: 'sed nulla potentia longa.' Ex tempore postmeridiano Callistus studium venationis cognoscere potes, cum alibi venatores meridie finem venandi facere soleant. (3, 144 Actaeon, 3, 163 Diana, 3, 314 Narcissus, 7, 804 Cephalus, 10, 126 Cypris.) Optime poeta 441 sqq. animum mutatum nymphae depingit: quae antea Iovem ipsum contempserat v. 439, nunc vix oculos tollere audet. Neque vs. 451. 452. male ab Ovidio iuveni. Duae breves exclamationes Dianae 458. 464 summum continentes directa oratione redduntur.

2] 466—530. Callisto mutatur, sed 'mens antiqua manet' 485. Labores miros ursae, quae mentem humanam habet, Ovidius imprimis effert 489—495, ut semper mirum et singulare illustrare amat. Verbo 'ecce' v. 496 Arcas inducitur ut supra 441 Diana. Ultimam scaenam 508—530 Ovidius, quod argumentum attinet, ex duobus Homeri locis composuit: Il. 18, 489 et Il. 14, 200, quos coniunxit. Habes exemplum, quomodo Naso novas scaenas invenerit. Vix nova argumenta finxit, sed antiqua et aliunde nota novo modo coniunxit vel ad aliam fabulam transtulit. Fortasse signum contaminationis in v. 466 sq. agnoscere possumus, cum nulla causa sit, cur Iuno iram suam distulerit. Praeterea expectamus Artemin comitem suam

infidam mutare, non Iunonem, quod re vera apud veteres auctores invenitur¹⁾.

Herse et Mercurius 2, 708—832. Tres partes ordine a b a = 44. 34. 45. habemus:

1) 708—751. Mercurii amor. Mercurius et Aglaurus.

2) 752—786. Minerva et Invidia.

3) 787—832. Invidia et Aglauros. Aglauros mutatur²⁾.

1] 708—751. In priore huius partis scaena 708—729 gradationem manifestam agnoscere possumus. Mercurius primum totam urbem nec non circumiacentia loca aspicit, dum in rectum volat 708—710, tum Athenienses arces et omnes puellas videt, iam orbem eundem curvat 711—721, tertio Hersen solam videt, iam omnino non volat, sed in aere pendet 722—729. In posteriore scaena 730—751 Mercurius cum Aglauro convenit. Vs. 737 sq. novus locus describitur, quo deus venit. Haec certa Ovidi lex est: non iter describit, sed hunc vel illum ire narrat, tum locus describitur, et eum qui in itinere est, eo venire dicitur ut hic v. 740 'venientem' et postea 765 'huc ubi pervenit'. Deus ad Aglauri quaestionem se ipsum nominat 743 sq. causam aperiens et preces addens 745—748.

2] 752—786. Domus Invidiae v. 761 primum in universum depingitur, tum cibus eius, passus iners, gemitus, in fine demum Invidia ipsa describitur, cum ex caligine domus interioris ad portam venerit. Ad terrorem augendum poeta odium Minervae adhibet: dea

1) cfr. Roscher s. v. Callisto.

2) Per Mercurium volantem tres historiae Batti, Aglauri, Europae coniunguntur ut in l. 4. volatu Persei serpentium origo, Atlas mutatus, Andromeda neque aliter in l. 7. per Medeam curru vehementem historiae Peliae, Medae Corinthi, Medae Athenis coniunguntur.

non in domum it, vultum avertit, gemit, brevissime loquitur, statim fugit, tellurem hasta repellit.

3] 787—832. Etiam hic ut in prima parte duas pares particulas agnoscimus: Invidia Aglaurum vitiat 787—816, Aglauros mutatur. 817—832. Antequam Invidia puellam vitiat, in itinere herbas urit hominesque alios polluit. Regiam virginem totam polluit (cfr. pectus, praecordia, ossa, pulmo.) In affectu Aglauri describendo Ovidius duas res ante omnia effert: eum lentum et secretum esse quod duobus exemplis illustrat quodque supra iam in Invidia depingenda memoravit: illa enim in regione abdita habitat et lento passu incedit. Amorem Mercurii poeta tantum ad adnectendam fabulam adhibuit, postea omisit. Nasonem Invidiam ipsum invenisse constat. Duae sunt scaenae, in quibus Mercurius cum Aglauro colloquitur, apparet scaenam ea de causa esse geminatam, ut poeta Invidiam afferre posset. Has duas scaenas antiqua in fabula unam fuisse censeo huiusmodi: Mercurius Hersen amat, ad eam it, sed ab Aglauro arcetur, quam vertit.

Pygmalion. 10, 243—297. Historia ex duabus partibus paribus constat (27. 27.) a) 243—269. Pygmalionis amor. b) 270—297. Pygmalionis ebur femina viva fit. Tres amoris gradus habemus: in ebore faciendo operis sui amorem concepit 247—249, tum statua perfecta 'hausit simulati corporis ignes'; ergo amor augetur 250—253; tertio amorem eius insanum Ovidius fuse describit 254—269. Cum poeta in ceteris amoribus enarrandis tales amantium ludos nusquam describat, hic has res uberime depingit, ubi altera pars ebur inanimum est. Quattuor res memorat: Pygmalion putat eam esse vivam 254—258, dona fert puellae 259—263a, vestibus eam ornat 263b—266, illam toro collocat 267—269. In posteriore parte fabulae 270—297 Venus amoris Pygmalionis indulget. Pygmalion pius est: festum Veneris

celebrat (273 munere functus), non temere deos adit 275, precibus perpetratis primum deorum meminit 290. Mutatio ipsa 280—294 quattuor gradus habet: Pygmalion oscula dat, illa tepere videtur 280—281, iam illam manu temptat, illa mollescit 282—286, iterum manum admovet, corpus est 287—289, Pygmalion iterum oscula iungit, illa erubescit et lumina tollit 290—294.

Ganymedes et Hyacinthus 10, 155—219¹⁾. In Hyacinthi fabula quinque partes similes (11. 11. 10. 12. 10.) agnoscimus, quae expositionem, vulnus, mortem pueri, orationem dei, mutationem exhibent. a) 162—173. Orpheus Hyacinthum alloquitur, ut novae fabulae initium significet. More solito amor dei eo describitur, quod locos olim gratos nec non studium mutat, quod utrumque affirmative et negative describitur. b) 174—185. A temporis indicio ut saepe fabula incipit. Hyacinthum discum tollere conari Ovidius invenit, non male ut imprudentem puerum depingeret, male, quia res vix ita accidere posset. Praeterea apud Ovidium discus in ora perpulchra pueri insilit, alibi (schol. Nic. Ther. 903.) in caput. Vides gradationem. c) 185—195. Hyacinthi vulnus Apollo arte sua sanare nequit; cfr. 2, 618. d) 196—208. Apollo duas sententias profert: primum se accusat, quod quidem redarguere conatur 196—201, tum promittit puerum vitam aeternam habiturum 202—208. e) 209—219 mutatio.

Restant nonnullae fabulae breves, quas hic in fine obiter tangam. Europa 2, 833—875. Tres scaenas habemus: colloquium caeleste 833—845, Iuppiter se vertit 846—858, puella rapitur 858—875. Scaenam caelestem Ovidius praemisit, cum de *dei* amore agatur, quam scaenam secundum 1, 668 finxit, ut Europae fabulam cum

1) In Ganymede rapto Naso eam fabulae formam narravit, in qua Iuppiter se ipsum mutat, ut mutationem aliquam afferret.

Mercurio coniungeret. A communi sententia incipit poeta, tum imprimis, quantopere taurus et rex deorum inter se distent, effert. In vss. 852—858 taurum depingit poeta, ut videtur, imaginem secutus. Pulchre tum in raptu describitur, quomodo paulatim animus Europae crescat; semper etiam Iovem respicit poeta. Primum Europa miratur, iam taurum contingere audet, taurus mitem se praestat 858—861, tum ille iam gaudet, oscula dat, hic et illic ludit, puella pectora manu plaudit et cornua floribus ornat 862—868, denique in tergo tauri virgo considit, ille fugit 868—875. — Semela 3, 253—315. In priore partium duarum (33. 30 vss.) Iuno rem agit 253—286, in posteriore Semelae mors narratur 287—315. Transitum v. 253 sq. Ovidius haud dubie ipse invenit. — Aesacus 11, 749—795. Tres partes habemus (17. 15. 13): ea, quae antea gesta sunt, amor Aesaci et fuga, mutatio Aesaci. — Daedalion et Chione 11, 291—345. Sunt duae fabulae similis longitudinis (28. 28.), Daedalionis scilicet 291—300. 328—45, Chiones 301—327. Alteram tantum respicio, quae tritissimo modo narratur. Chione more solito describitur. Apollo et Mercurius statim amant, Phoebus anum simulat. Etiam causa, cur puella puniatur, tritissima est. — Boreas et Orithyia 6, 675—721. Boreae soliloquium has partes continet: 'Vi utendum est mihi', hoc est initium 687—689, tum tria exempla vis suae profert: universa 690—692, fulmen 693—696, motus terrae 697—699; in fine ut in initio se vi uti debere dicit 700—701. — Cyparissus 10, 106—142. Habemus duas partes pares (19. 19): expositionem atque mortem Cyparissi. Confer denique Pelea et Thetin 11, 221—265, ubi quinque partes habes; Caenei fabulam 12, 189—209, ubi puella plane more solito describitur; venationem Calydoniam 8, 324 sqq., ubi Meleager celeriter Atalantam amat. Observa illum amantem primum vulnus, quod Atalante fecit, videre v. 385.

PARS POSTERIOR.

I. Quaestiunculae ad argumentum spectantes.

In hac posteriore parte ea, quae in priore ad singulas historias adnotavi, congessi atque coniunxi, ut ars poetae aliquo modo appareret. Tria autem capita faciam: in primo ea afferam, quae ad argumentum pertinent, in altero, quae ad disponendi rationem spectant, in tertio denique artificia et rationem, quae Ovidius in enarrandis fabulis adhibet, certis finibus circumscribere conabor.

Primum eas fabulas spectemus, quas Ovidius contaminasse videtur, ut cognoscamus, cur hoc fecerit. In fine historiae Byblidis 9, 655 Ovidius duas formas conglutinavit¹⁾ haud dubie ea de causa, ut duas metamorphoses afferret. Etiam Cephali mutationem 7, 721 Ovidius, quamquam aliam formam in enarranda historia imprimis secutus est, tamen consilii carminis sui causa attulit ut etiam duas illas formas originis coralliorum coniunxit 4, 751. In Cyanes fabula de suo, ut videtur, mutationem addidit 5, 409. In Arethusae historia 5, 617 apparet Ovidium, quamquam antiquam formam, secundum quam Alpheus non ad Siciliam venit, maxime sequitur, tamen auxilium Dianae duplicantem muta-

1) Verbum 'protinus', quo poeta duas formas conectit, ipsum suspicionem praebet; Laudienius enim [studia Ovidiana diss. Gryph. 1905] probavit in Antonini Liberalis fabulis varias formas secerni posse, quas scriptor talibus verbis ut *ἔπειτα δὲ* Laudien 20, καὶ μετ' οὐ πολὺ Laudien 25. coniunxit, quo etiam illud 'protinus' Ovidii pertinet. Novum exemplum Terambi fabula Ant. Lib. 22. praebet, in qua item duae formae coniunctae videntur: altera scilicet, in qua pastor Panis monitus despicit, altera, in qua nymphas illudit. Etiam hic deprehendimus illum transitum: *μετὰ δὲ χρόνον ἄλλῳ*. Ovidius 7, 352 eam formam secutus est, quae conviciis in nymphas caret.

tionem ex altera fabulae forma sumpsisse. Hoc igitur unum est et quidem manifestum: Ovidius varias formas fabulae conglutinavit, ut plures metamorphoses haberet. Alterum hoc est. 10, 438 Cinyras non solum a nutrice pellicitur, sed etiam ebrietas eius affertur. Utrumque Ovidius narrat, ut horribile factum regis magis probabile reddat. In Iphidis fabula 14, 733 mortem iuvenis, qui se ipsum laqueo interficit, ex Theocrito sumpsit, contra Hermesianactis formam omisit. Cur? Hoc ei melius visum est, cum ita miseriae iuvenis augeantur. Ut fabulam amplificaret, etiam 14, 320 Pici socios a Circe mutatos esse Naso narrat secundum Homerum. Cephalii iaculum omnia, in quae iactum sit, ferire poeta dicit, quod in sequentibus fabulis non curat. Hoc in initio memoravit, ut animum auditorum h. e. Phoci magis intenderet 7, 684. Idem fortasse in Hippomenis mutatione 10, 688. Vides, quae sit causa, qua commotus Ovidius hic varias formas congesserit. Aliam formam praetulit, ut gradationem aliquam haberet. Tertium restat, quod secutus esse videtur. Scaena, in qua Alcyone 11, 710 coniugem prope litus invenit, Ovidius alio ex fonte addidit; est certe lacrimabilis et pulchra scaena. Etiam in Scyllae fabula 8, 83 varias formas contaminatas esse apparet, quod Ovidius ea de causa fecit, ut duo soliloquia inserere posset. Idem fortasse accidit in Echus fabula 3, 339, ubi bis respondentem nympham Ovidius affert. Similiter 4, 241 in Leucothoes morte Naso aliena addidit, ut dolorem Solis depingeret. Duas formas Argi mortis 1, 675. 715 poeta coniunxit ut Mercurius fabulam Syringos narraret. In Daphnes fabula 1, 470 neque scaenam caelestem neque Daphnes descriptionem, cum utrumque ei placeret, omittere voluit ideoque coniunxit. Quibus ex exemplis sequitur Ovidium etiam ea de causa alteram fabulae formam cum altera miscuisse, cum pulchra scaena ei placeret. Tres

igitur causas inter se similes invenimus, quibus adductus Ovidius hoc artificio usus est: ut mutationem, ut gradationem, ut pulchram scaenam afferret.

Transeamus ad exemplaria. Ovidium 10, 478 Myrrham Cinnae respexisse verisimile est cfr. Ehwald ad v. 480. Id breviter tractasse videtur, quod Cinna verbose tractavit sic novam narrationem efficiens. Idem invenimus certissime in Orphei fabula 10, 7 Ovidii narratione cum Verg. georg. 4, 454 sq. comparata. Argumentum historiae non novavit, sed orationem Eurydices omittit, contra cantum longum Orphei affert, quem Vergilius non habet etc. supra pg. 29. Etiam in Procnes fabula 6, 412 poeta eodem modo exemplari suo usus esse videtur, cum mutationem trium personarum breviter afferat, quam Sophoclem in longa nuntii oratione tractasse verisimile est. Eodem modo Ovidius 14, 703 in Iphidis fabula nutricem obiter memorat, cum Hermesianax, ut ex Ant. Lib. 39 apparet, hanc partem fabulae uberius tractaverit. Legem, quam exposui, rectam esse vides legens comparisonem Ovidii cum Vergilio inde a 13, 623, quam Kienzle¹⁾ in capite primo opusculi sui instituit. Ergo ea ratio inter Ovidium et exemplaria intercedit, ut ille breviter tangat, quod haec multis verbis tractant, fuse, quod haec paucis verbis absolvunt.

Nunc breviter comprehendamus, quid Ovidius de suo addiderit vel novaverit et quomodo. A minoribus ad maiora transeamus. Ovidius optime hic et illic parvas quasdam addit proprias sententias, ita ut rem multo magis manifestam reddat vel pulchram imaginem nobis ante oculos ponat. Multa exempla praesto sunt, nonnulla ad rem illustrandam addo. Inspice quaeso 5, 488, ubi nympha Arethusa 'rorantes comas a fronte re-

1) Ovidius qua ratione compendio myth. usus sit. Diss. Basil. 1903.

movit ad aures'. Optime dictum! Hac parva sententia addita poeta nympham ita depingit, ut eam ipsam videre putemus; simile 5, 575. 10, 497 Ovidius narrat Myrrham pudore commotam subsedis, ut celerius ab arbore tegetetur. Hoc certe Ovidius addidit, quod parvum quidem est, at tamen vix melius Myrrhae infelicitis pudorem depingere potuisset. Similiter Naso in Semeles historia 3, 303 tela secunda invenit, et hoc parvum est, at tamen hoc invento optime Iovis amorem illustrat; cfr. etiam 10, 49. In omnibus fere historiis tales parvas res invenies, quas Ovidius de suo addidit, quibus fabulas illustraret atque ornaret. Alterum hoc est. Ovidius 14, 642 sq. Vertumni varias formas describit, quod ipse apud Propertium legerat. Quid autem novi? Novum est quod Vertumnus has formas adhibet, ut vario modo aditum ad dilectam Pomonam sibi faciat, quo Ovidius has formas cum fabula ipsa coniunxit. Optimum exemplum Myrrha 10, 315 praebeat. Virgines multos procos habere solitum est, ubique Naso hoc narrat ut etiam apud Myrrham, sed hic rem non solum affert, sed suo modo utitur et quidem duplici: primum v. 315 ut facete dictum, postea v. 356 ut pulchram scaenam adnectat. Quid porro? Paucis versibus post v. 380 iterum huiusmodi exemplum habes. Usitatum est Ovidio personas fabularum, antequam opus aliquod magnum incipiant, pauca verba dicere, quod saepissime supra adnotavi¹⁾. Itidem hic Myrrha ante mortem pauca verba fatur, sed Ovidius his ipsis verbis ad ipsam fabulam producendam utitur: nutrix ea audit et advenit. Tempestas, qua Ceyx interit, 11, 525 describitur et quidem exemplo a bello sumpto, quod exemplum iam Homerus Il. 15, 381. 624. habet, sed membris mutatis; illic enim pugna cum tempestate confertur, Naso

1) cfr. pag. 4, 1.

hoc mutans tempestatem cum proelio comparat. Narrabatur Hyacinthi caput disco ictum esse. Ovidius 10, 183 de suo haec addidit: puer discum de caelo decidentem tollere properat, sed ille a terra reperiussus in os pueri salit. Ovidius igitur rem paululum mutavit, quo duas res efficeret: et Hyacinthum ut puerum acrem describit et vulnus a capite ad os pueri transferens horribilius reddit; cfr. 10, 511, ubi Lucina non Iovis imperio, sed misericordia arboris gementis Myrrhae auxilium fert. Hisce ex exemplis comparatis sequitur Ovidium usitatissimas et notissimas res non spernere, sed eas suo proprio modo adhibere vel aliquantulum mutantem vel cum historia aliquo modo coniungentem vel si qua alia via. — Sed non solum parvas huiusmodi res sed etiam totas scaenas vel historias invenit Naso. Quo autem modo? Quem rationem secutus? Iam supra haud raro hoc tetigi. Exemplum bonum scaena 2, 508 praebet, in qua Iuno Tethyn et Oceanum adit, a quibus petit, ut novas stellas ab aequore arceant. Hanc scaenam Ovidius ex duobus Homeri locis finxit, elementa enim (quod Iuno Tethyn adit atque ursus mare non tangit) apud Homerum invenit, ipse ea coniunxit. Ubique hanc rationem observare possumus Ovidium inventa sua secundum exempla quaedam fingere, sic scaenam caelestem iussumque Iovis 2, 833 secundum Argi mortem, sic oraculum Liriopae datum 3, 348 secundum Penthei oraculum vel alia oracula (cfr. etiam 10, 565 Atalantae oraculum.) Haud raro poeta etiam unam scaenam duplicavit, quo modo orta esse mihi videtur prima Narcissi et Echus scaena 3, 370 sq. ex 3, 494, quam scaenam fortasse in imagine quadam poeta vidit; confer etiam duas scaenas, in quibus Mercurius cum Aglauro convenit 2, 737 et 812 sqq., quas olim unam fuisse censeo, quam poeta divisit, ut Invidiae descriptionem summa arte extructam afferret. Totam

historiam Pomonae et Vertumni invenisse videtur Ovidius 14, 623. Quo autem modo? Puellam amorem refutare, Vertumnum orationem habere sumpsit ex Iphidis fabula vel ex sescentis aliis historiis, personae ipsae, et Vertumnus et Pomona, notae erant, novum est quod Ovidius eas coniungit. Simili modo 14, 320 in Pici fabula non solum Pici socios sed etiam Canentem invenisse videtur. Quo modo? Canentis artem secundum Orphea, Canentem ipsam secundum Echo vel aliam nympham, socios mutatos secundum Homerum, Canentis mortem secundum sescenta exempla poetarum Alexandrinorum, Pici fidem secundum multa exempla ut Cephalis fidem etc. Satis haec exempla mihi videntur; vides Ovidium non plane nova argumenta invenire, sed potius more musivarii, qui opus tessellatum efficit, ex parvis lapidibus hinc et illinc sumptis novam imaginem composuisse; lapides ipsos ex notis aliis imaginibus sumpsit. — Quartum restat ut paucis verbis Ovidii rationem in notis fabulis describendis tangam. Singula infra, si ad actionem veniam, hic rationem definire conor. E. g. 7, 100, ubi Ovidius certamen Iasonis cum tauris describit, novum est, quod imprimis non pugnam ipsam, sed potius animi motus spectatorum, imprimis Medae, depingit. Etiam in Byblidis fabula 9, 447 solam puellam curat, illius animi motus depingere studet, cetera brevissime tantum tangit. Simile, at tamen paulo diversum hoc est. In Pygmalionis amore depingendo 10, 255 poeta omnes illos innumeros ludos amantium affert, hic dona, hic varium ornatum memorat, quas res alibi numquam describit. Cur? Quia hic puella amata non femina viva, sed statua eburnea est ita, ut haec descriptio mirum et novum colorem habeat. Itidem 2, 489 sq. Ovidius miros casus et cogitationes, in quas ursa humana mente praedita incidere potest, describit. Rem ita comprehendo: Ovidius notis fabulis ea re no-

vum colorem addit, ut id quod summum historiae est, mutet et alia in re ponat nec non ut mira et mirabilia consecutetur.

Haud raro Ovidius homines cum artis operibus comparat, ut e. g. 3, 419 Narcissum cum signo Pario, quod etiam in vss. sqq. ante oculos habuisse videtur. Adonis 10, 515 cum picturis Amorum comparatur cfr. Andromedam 4, 675, Pygmalionis statuam 10, 247. Apparet Ovidium artis opera bene novisse, sed maioris momenti quam hae comparationes id mihi videtur, quod poeta ex picturis etiam argumenta fabularum quarundam sumpsit. Verisimile videtur poetam 3, 494 Narcissum et Echo nympham coniunctos ex picturis sumpsisse, in quibus Echo nil significaret nisi remotam et quietam silvam. Iure idem opinamur Ius scaenam 1, 640 comparantes cum Vergilio 7, 789 [supra pg. 53], denique idem conieci in tertia parte proelii Perseos 4, 728. [cfr. illam imaginem libri. II extr., ubi Ovidius imaginem aliquam respexit, quod etiam ex descriptione tauri 2, 852 sequi videtur.) Certe disquisitione graviore res digna est nec dubium quin haud pauca explicari possent, si quis Ovidium cum artis monumentis diligenter conferret¹⁾. Ovidius ipse, si de suo scaenas fingit quasi pictor imagines pulcherrimas depingit cfr. 13, 738 Scyllam Galataeae crines plectentem choro Nereidum iuxta ludente, 10, 550 scaenam, in qua Venus Adonidi historiam Atalantae narrat. Certe si pictor fuisset Ovidius, optimas picturas fecisset.

Supra omnes narrationes amatorias metamorphoseon tractavi; est numerus certe magnus, sed nihilo setius poeta fere ubique aliam amoris formam invenit. Habes

1) Rem tractaverunt Schoenfeld, Ovids Metamorphosen in ihrem Verhältnis zur antiken Kunst, Lips. 1877 atque (melius) Wunderer, Ovids Werke in ihrem Verhältnis zur antiken Kunst, Erlangen 1889, sed nova disquisitione opus esse mihi videtur.

amores contra naturam, sic Byblis fratrem, Myrrha patrem, Iphis femina feminam, Narcissus se ipsum, Pygmalion statuam amat. Habes fabulam, in qua puella nimis dura est (Anaxarete 14, 698), aliam, in qua puer nimis durus est (Narcissus.) Describitur ferox barbarorum libido (Tereus) et Cyclopi ingens furor. Virgines contra amorem patriae hostem amant (Medea, Scylla), sed etiam fidum coniugum amorem pulcherrime Ovidius depingit (Picus et Canens, Ceyx et Alcyone, Orpheus); Procridis et Cephali mutuus amor nimius videtur, qui ad suspiciones eos perducit, nec non nimius amor Pyramo et Thisbae mortem affert. Libidinose et insane nympha Salmacis Hermaphroditum amat, insane etiam Cyparissus cervum. Nec puerorum amores desunt (Hyacinthus, Ganymedes.) Habes fere cuiusvis modi amores, infelicem exitum vel felicem habentes, sed statim apparet Ovidium maxime feminas respexisse. Feminarum intimos affectus et animi motus describere et investigare Nasonis intererat, qui certe hac in re probe versatus et eruditus erat¹⁾. Observari autem potest Ovidium tales animi descriptiones nusquam in deorum amoribus h. e. in fabulis antiquis afferre. (Io, Coronis, Medusa, Callisto, Herse, Daphne, Syrinx, Arethusa, Callisto, Cornix.) Lege quemvis dei amorem, vix ipse amor, animi motus, varii affectus describuntur, hoc fabulis humanis reservatum est. Nec mirum. Fabulae, in quibus dei ipsi partes agunt, antiquae esse solent, antiquiores tempore Alexandrino, contra aetas Alexandrinorum inde ab Euripide summo studio summaque diligentia omnes amoris formas investigavit et illustravit, qui poetae non deos, sed homines inducere solent²⁾.

1) cfr. heroidas.

2) Iam ex librorum argumentis rem cognoscere potes. In primis libris h. e. antiquissimis temporibus multi deorum amores narrantur, contra in libris ultimis ut 9. 10 permulti amores insani et monstruosi referuntur. Temporum diversitas patet.

Variis amorum formis adhibitis Ovidius periculum, ne tot fabulae inter se nimis similes fierent, vitare studuit, cum alteram viam, naturam scilicet moresque hominum varios fingendi numquam ingressus sit. Virgo fere semper eadem est, nomen tantum diversum est ut Medea, Scylla, Byblis, Myrrha, eodemque modo pueri tantum nomine inter se diversi sunt. Virginem ut virginem et iuvenem ut iuvenem describere Ovidius et aetas Alexandrinorum calluit, sed numquam ad singularem naturam indolesque hominis alicuius describendos processerunt¹⁾. Quae res quamquam constet neque quemquam fugere possit, tamen pauca exempla selecta subiungam, ex quibus apparet, Nasonem hic et illic non quidem naturam moresque singulares re vera describere, sed unum alicuius personae proprium sic efferre, ut haec persona hac re aliquo modo a ceteris eiusdem generis figuris distet. Ita in Hermaphroditi fabula 4, 288 puerilem animum iuvenis nec non Salmacidis mollem naturam maxime poeta depingere conatur, 5, 591 sq. puerilem animum Proserpinae, 5, 595 sq. timidam et pudicam naturam Arethusae. Longae narrationes Cornicis 2, 547 optime ad huius avis garrulitatem quadrant et Cyclopi amor 13, 750 immanitate furoris et ferocitate eminet. Pomonae et Vertumni singularem naturam 14, 623 bene exponit poeta ut 6, 412 Terea et Procnen barbaros feros esse vult. Sed vides haec pauca nec magni momenti esse; in universum dicendum est Ovidium non ut fabulae actores, sed ut fabulae argumentum variet studere.

Modo dixi Ovidium imprimis varias amoris formas tractasse h. e. affectus variasse. Affectum etiam ex factis cognoscimus, at tamen affectus non tam factum quam

1) Hoc tantum ad poesin eroticam et patheticam quadrare Leo monuit.

animi aegritudo est, unde iam opinari possumus in talibus affectibus describendis Ovidium actiones non tam respexisse quam animi motus¹⁾. Hanc coniecturam certis argumentis probare possumus. Exemplum bonum Byblidis fabula 9, 447 praebet, ubi non facta, non actiones describuntur, sed illis tribus soliloquiis cogitationes puellae Ovidius depingit. Pomonae et Vertumni natura 14, 623 large describitur nec non adhortatio dei, factum ipsum brevissime. Narcissi affectum depingit poeta, non facta; itidem Alcyones, coniugis fidae, angorem et maestitiam, Orphei amorem et cantum, Cephalī et Procridis aemulationem mutuam describit. In Cyclopi fabula cantus ingentis hominis summum est. Optime, quid velim, ex Medae et Scyllae (8, 1) fabulis cognoscere potes. Draco superatus, longum navigium decem versibus 7, 149—159 narratur, Medae affectus sexaginta 10—72; similiter facinus Scyllae uno versu 8, 85, cogitatio eius et amor sexaginta 20—80 memoratur, urbs capta brevissime 8, 100 sq., ira et furor Scyllae multis verbis 108—142 exponitur. In Corvi fabula 2, 531 imprimis Apollinis affectus varios illustrat poeta, in Hersed fabula Invidiam. Si Ovidius actiones describit, tamen affectus qui inde sequuntur respicit nec dubium, quin eos magis curet. Huc arcesso tempestatis descriptionem, in qua virorum et Ceycis affectus 11, 475 sq., pugnam Iasonis 7, 100, ubi poeta affectus spectatorum et Medae explicat, certamen cursus 10, 575, quod amorem Hippomenis incitat, Procnes fabulam, ubi Terei amor et Procnes ira summum historiae sunt. Observatio, quam exposui h. e. non tam acta narrari quam affectus, in nonnullas fabulas non cadit. Quas in fabulas? Sunt eadem fere, quas supra segregavi, eae scilicet, in quibus deus aliquis partes sustinet ut

1) Quod nos dicimus 'psychologische Geschichten'.

Andromeda, Proserpina, Io, Daphne, Leucothoe, Picus, Arethusa, Callisto, Europa, Thetis. Idem in perpaucis aliis fabulis accidit ut e. g. in Pyrami et Thisbes historia 4, 55. In universum haec Ovidii lex est: in fabulis, quae Alexandrino tempore ortae vel nova arte tractatae sunt, tractandis affectus magis respicit quam actionem, contra in fabulis antiquis, quae deorum amores continent, actionem magis quam animi motus¹⁾.

Nunc ipsius affectus naturam et modum breviter inspicimus. Amor fere ubique celeriter oritur, tamen etiam hac in re duo fabularum genera, quae distinxi, inter se distare videntur. Repentinum amorem saepius apud deos invenio quam apud homines, nec mirum, cum ut exposui deorum amor non tam subtiliter describatur quam hominum amores. Si autem aliquis amorem diligentius observat, eum fugere non potest amorem etiam paulatim exoriri²⁾ Compara haec exempla: Circe 14, 340 'simulac iuvenem vidit, obstipuit', Glaucus 13, 906 'visaeque cupidine virginis haeret', Proserpina 5, 395 'paene simul visa est dilectaque raptaque Diti', Pan 1, 699 videt Syringa et statim verba amoris dicit ut etiam Iuppiter 1, 588; 1, 490 'Phoebus amat visaeque cupit conubia Daphnes'³⁾, Poseidon 2, 574 'vidit et in-caluit', Iuppiter 2, 409 'in virgine Nonacrina haesit et

1) Varia etiam est dispositio; secundum actionem disponuntur hae fabulae: Iphis et Anaxarete, Pyramus, Leucothoe, Hermaphroditus, Perseus, Herse, Corvus, Proserpina, Io, Daphne, Arethusa, Callisto; contra secundum affectus: Byblis, Myrrha, Narcissus, Ceyx, Orpheus, Cyclops, Medea, Scylla, Adonis, Pygmalion.

2) Observatio non ubique quadrat, quod nullo modo mirum est, cum Ovidius certe sibi ipsi non leges dederit, quas transire nefas habuerit, sed ingenio suo nec non argumentis variis adductus talia observaverit.

3) Animadvertite huius versus ὥστερον πρότερον (visae... amat.) Similiter Ovidius 8, 102 dicit 'classis retinacula solvi iussit et aeras impleri remige puppes'.

accepti caluere sub ossibus ignes', 11, 305 Phoebus et Mercurius 'videre hanc pariter, pariter traxere colorem'. His in exemplis dei amant, qui ut vides semper statim calent, numquam paulatim oritur amor, numquam contra amorem pugnare conantur etc. Opposita sunt ea exempla, in quibus hominum amores narrantur. Byblis non statim ab amore corripitur, sed paulatim, tribus gradibus (cfr. supra p. 2) a concesso amore ad inconcessum furorem transit. Inspice Myrrhae amorem: primum pudor vincit, mortem sibi consciscere conatur, tum libido eam ita opprimit, ut nutrici persuadeat, in via ad patrem modo audax est, modo animus eam ita deficit, ut nutrix eam ducat, denique in mutatione pudor iterum vincit. Habes non rectum ordinem, sed fluctuantem et dubitantem animum virginis infelicitis. Simili modo Alcyones affectus fluctuantur Ceyce navem a terra solvente: primum nullo modo causam probat, tum promissis coniugis lenitur, iam nave conspecta iterum concidit, se colligens ad coniugem devehentem spectat, domum reversam iterum dolor et amor vincit. Tereus 6, 455 statim quidem amat, sed libido eius augetur tribus gradibus, Medea celeriter amat, sed contra amorem pugnat, iam eum vicisse videtur dum Iasone aspectu iterum declinat. 8, 24 Scyllae amor variis Minois formis augetur nec non 10, 575 Hippomenis amor crescit ut itidem Pygmalionis amor. Satis iam exemplorum. Negari non potest, deorum amores aliter gigni et alios esse atque hominum furores¹⁾.

Ovidius animi motus personae alicuius penitus describere conatus nimirum eam ante omnia respicit et

1) Haec res fortasse etiam ea re explicatur, quod apud deos virorum, apud homines praecipue feminarum amores describuntur. Etiam nymphae ut Echo 3, 371 et Salmacis 4, 316 statim ab amore corripiuntur. Perraro deorum affectus describuntur ut 2, 56 Apollinis ira et luctus.

eam in tota fabula primas partes agentem facit, quo factum est ut in multis fabulis unius personae affectus summum argumentum contineant, quo certe fabula simplex fit et una. Sic in Byblidis fabula puella fere sola rem agit; si hanc metamorphoseon partem in tragoediam vertere velles, certe monodia fieret. Idem in Myrrhae fabula invenies, ubi ceterae personae tantum respiciuntur; quantum ad Myrrhae affectus describendos pertinent; cfr. Iphidis fabulam 14, 698, ubi poeta Anaxareten vix respicit. Similiter Medea 7, 1, Scylla 8, 1, Venus 10, 528, Arethusa 5, 572, Aglaurus 2, 708, Orpheus 10, 10, Cyclops 13, 750, Apollo 2, 531, Phoebus 10, 162, Boreas 6, 675 primas partes agunt fabulaeque secundum has personas eorumque affectus exstructae sunt. Habemus etiam fabulas, in quibus duae personae rem agunt; tum Ovidius saepe duas partes facit, quarum utraque suum actorem habet, e. g. 6, 412 primum Tereos amor, tum in altera parte Procnēs ira et ultio caput fabulae est. In Ceycis fabula Alcyones amor et angor animi summum est, sed in tempestate Ceycis fides 11, 410; cfr. etiam 1, 588 Ionem et Argum, 2, 253 Semelam. In universum hoc mihi rectum videtur: Ovidius unam personam efferre, diligentissime describere, eius affectus explicare amat, ceteros actores tantum quasi actores secundos habere ¹⁾.

Iam supra eis locis, ubi scaenae caelestes inveniuntur, adnotavi eas tantum tum esse a poeta adhibitae, cum de amore *dei* agatur. Exempla hic congero: 10, 525 Venus a filio vulneratur, qua de causa Adonin amat, 5, 357 Cupido et Venus inter se colloquuntur, sequitur Proserpinae raptus, 1, 452 rixa Apollinis et

1) Haud ubique sane, quod vix memorari necesse est. Huc refero Pyramum et Thisben, Hermaphroditum et Salmacin, Atalantam et Hippomenen, Pomonam et Vertumnum. His exceptionibus praescriptum artis, quod supra exposui, non violatur.

Amoris Phoebi amor in Daphnen incitatur, 2, 833 caelestem scaenam ante Europam raptam habemus, 3, 253 Iuno antequam Semelam adit, in caelo verba indignantia secum facit. Contra 10, 311 dilucide dicitur Myrrhae amorem Cupidinem non incitavisse. Ergo hac quoque re deorum amores a ceteris distant, quae res mihi optime ad temporum diversitatem, quibus fabulae sive ortae sive novo modo tractatae sunt, quadrare videtur; omnino dei in singulis historiis non tam saepe memorantur et rei adsunt quam e. g. apud Homerum et Vergilium.

Non omittendum mihi videtur, quod dei saepius formam suam mutant, cum mortales feminas adeunt. Exempla haec sunt: 4, 218 Sol in Leucothoes matrem se mutat, 2, 425 Iuppiter in Dianae formam, 3, 275 Iuno in Semelae nutricem, 11, 310 Phoebus anum simulat. Etiam Iuppiter Semelae non vera specie visus est 3, 299. Imprimis confer 2, 731, ubi aperte de Mercurio dicitur: 'nec se dissimulat', unde cogere possumus deos formam suam mutare solitos esse. Ovidium hic antiquam Graecorum opinionem retinuisse censeo (cfr. Homeri carmina). Graeci antiquis temporibus ut ex Semelae historia multisque aliis apparet, mortales feminas aspectum deorum non posse pati putabant, propterea dei variis formis assumptis se celant. Mercurium exceptum esse ex eo quod ille nuntius deorum homines adit, sequi videtur. Quodsi Ovidius saepe ut e. g. 4, 231 narrat deum in veram speciem rediisse, hoc ipse vel poetae Alexandrini, qui verum huius rei sensum non iam intellexerunt, addiderunt. Res ipsa antiqua videtur¹⁾.

1) Observationem addo, quae an sit alicuius momenti ipse dubitavi, tamen res mihi tam manifesta videtur, ut eam non reticeam. 1, 588 Ionem 'viderat a patrio *redeuntem* Iuppiter illam flumine'; 1. 698 Syringe '*redeuntem* colle Lycao Pan videt hanc'; 5, 585 Arethusa narrat: '*lassa revertēbar* (memini) *Stymphalide silva*'; 2, 714 puellas Athenienses '*inde revertentes* deus aspicit ales'; 11, 303 'forte *revertentes* Phoebus Maiaque creatus videre'. His exemplis compa-

Breviter transitus inspiciamus, quos Naso magna arte instruxit sic ut verba 6, 66 'transitus ipse tamen spectantia lumina fallit' ad eum ipsum quadrent. Duas formas distinguo, primam, in qua Ovidius sententia aliqua, oppositu, tempore etc., certe non nova scaena peculiari transitum efficit, alteram, in qua Ovidius scaenam aliquam coniungendi causa inseruit. Simplex est transitus, cum Ovidius duo facta eodem tempore gesta esse dicit ut 14, 623 'rege sub hoc Pomona fuit', 2, 533 'tam nuper . . . quam tu nuper'. Simillimum est, cum aliquem alicui rei adesse dicit: 10, 106 'adfuit . . . cupressus', 2, 367 'adfuit Cygnus'. Duas fabulas coniungendas poeta inter se opponit et alteram causam alterius fuisse dicit: 10, 243 Pygmalion, 6, 682 Boreas. Per famam facti 9, 666 Iphidis, 6, 146 Niobae fabula adnectitur. Sed maioris momenti hoc mihi videtur: Observari potest Ovidium saepe transitum per unam personam, sive hominem sive deum, efficere. Sic librum decimum cum fine praecedentis libri non ita conectit ut dicat: 'erant eodem tempore Orpheos et Eurydices nuptiae', sed Hymenaeum personam inducit eumque in Thraciam volentem fingit hoc modo auditores a Creta in Thraciam ducens. Sic transitus causa Calais et Zetis factum, Phineus liberatus, 7, 3 solum memoratur, cetera navigii pericula plane silentur. Tres fabulas lb. IV per Persea volentem coniunguntur, idem invenis in lb. 2 (per Mercurium) et in lb. 7 (per Medeam). Aliquo modo huc etiam pertinet 11, 749, ubi poeta hominem aliquem inducit, qui et Ceycis et Alcyones fidem laudat et historiam Aesaci narrat. Altera transitus forma ea est, in qua Ovidius peculiarem scaenam coniungendi

ratis nemo dicere potest rem esse fortuitam; solet Ovidius puellas et deos revertentes inducere, qua re poeta, ut Leo monuit, nil aliud significare voluit nisi puellas securas, negotiis vacuas esse, otiosas atque amori vacantes.

causa invenit. Hic autem idem observari potest, quod supra multis locis adnotavi, Ovidium non plane novas scaenas fingere, sed semper exempla sequi. Sic fluminum conventum 1, 568 secundum deorum conventus, quo invento iterum 6, 412 utitur pro fluviiis reges ponens. Et hoc signum Ovidii ingenii est eum bis eodem uti si ei placeat; in Niobae fabula certe res male quadrat. Ovidius 7, 459 narrat Minoa antea socios foedere iungere, quod idem Athenienses faciunt v. 492, qua re Vergilius ad adnectendes fabulas iam usus est¹⁾. Caelestis scaena, 2, 833, qua Europae fabula adnectitur, similis est scaenae ante Argi mortem positae neque Iunonis soliloquium 3, 253 exemplis Vergilianis caret. Etiam metus Plutonis 5, 346, qua re Proserpinae raptus adnectitur, sententia notissima est. 3, 339 Naso oraculum Tiresiae secundum alia oracula fingit. Agnoscimus hac quidem in re Ovidii non tam nova inveniendi ingenium quam sollertem usum artis excultae.

Proprium Ovidii aliud est, quo non solum fabulas adnectit, sed etiam fabulis notis novum colorem addere conatur, quam rem substitutionem nominare liceat. Substituit enim poeta alias personas pro aliis. Exempla haec proponam. 2, 401 narratur Iovem orbem restituisse, idem iam Alexandrinus poeta²⁾ (Lucr. 5, 405, Nonnus Dionys. 38, 451) narraverat, sed ille Solem hoc fecisse dixerat. Ovidius igitur, ut Callistus fabulam adnectere posset, pro Sole Iovem posuit. Simillima res est 5, 487 ubi non Sol ut alii (hym. hom. 5, 74) et ipse Naso alibi (fast. 4, 577) narrant, Cereri filiae raptum explanat, sed Arethusa, quod aperte tantum ea de causa factum est, ut Arethusae fabula postea afferri

¹⁾ cfr. Heinze l. l. 176.

²⁾ Si poetae Latini inde a medio saeculo altero a Chr. n. consentiunt cum poetis posterioribus Graecis ut Nonno, Quinto etc. Alexandrinum poetam exemplar commune fuisse opinari licet.

posset. Conferendus quoque est locus 6, 424, ubi pro Laio, qui non ad antecedentem fabulam quadraret, poeta barbarorum agmen substituit. Sed ut dixi non solum adnectendarum fabularum causa, sed etiam in ipsis fabulis novitatis causa novas personas substituit. Huc refero 10, 687, ubi in Iphidis fabula Isis pro Latona posita est, huc 10, 686 sq., ubi Naso pro Iove (cfr. Hyg. 185.) Cybelen posuit, ut Cybeles leones explicaret. Saepe etiam sententiam vel comparisonem poeta ex alia fabula in aliam transponere solet; exemplum addo. 14, 448 Luna fugit et stellae se tegunt, cum Myrrham ad facinus euntem videant, quod ex Atreos fabula sumptum nec male in Myrrhae fabula transpositum est; cfr. 12, 140 Cygnus cadit et ab Achille iugulatur, quod ex Il. 3, 370 sumptum est. Hoc igitur in arte Ovidii definienda non praetermittendum eum personas commutare ut saepe nomina atque res quoque aliunde notas ad aliam historiam transferre.

Uno verbo tangam, quomodo Ovidius Romanas res cum Graecis miscuerit. Quod facta attinet, non multa huiusmodi inveni. Huc pertinet 10, 431, ubi Romanum Cereris factum in Oriente celebrari dicit; 7, 665 ubi Romanum est Aeacum salutari ut etiam 10, 686 Echinonem templum 'ex voto' posuisse dicit. Alibi in comparisonem quadam velum theatri memorat poeta, quod etiam Venus 10, 595 facit (cfr. 8, 154 'et spoliis decorata est regia fixis', quod de Minoe narratur; 9, 719 'elementa aetatis'). Sed haec tantum pauca nec magni momenti esse vides ita ut hac in re etiamsi poeta confusionem temporum non vitaverit, tamen re vera eam haud saepe admiserit. Multo gravius est quod totus color affectuum et historiarum Romanus est, quod dei et deae Ovidianae idem sentiunt et putant atque poeta, quod minime naturam deorum prae se ferunt, sed potius

mores iuvenum divitum et nobilium Romanorum. Lege quamvis historiam: ubique hoc invenies¹⁾.

II. Quaestiunculae ad compositionem spectantes.

Compositionem Ovidii spectantes initium a parvis rebus h. e. ab enumerationibus facimus. Exemplis collatis statim apparet poetam hac in re fere ubique certum ordinem observasse. 14, 642 Vertumni variae formae memorantur et quidem primum tres formae ter binis versibus, tum duae singulis versibus, denique duae uno versu. Duo versus sequentes 652. 653. finem faciunt; cfr. 5, 85. Simili modo Alcithoe fabulas, quas praeterit, enumerat: primam tribus, alteram duobus, tres sequentes historias singulis versibus tangit, in fine argumentum narrationis sequentis quattuor versibus addens 4, 276. Paulo ante 4, 11 mulieres Thebanae cognomina Bacchi enumerant, ubi singulis versibus primum bis terna cognomina, tum bis bina, denique semel quattuor habes; finem facit poeta omnia cetera nomina, quae restant, comprehendens. Observa etiam enumerationem hic esse divisam in duas partes, quod saepius invenimus e. g. 10, 99 in arboribus enumeratis [vos quoque], cfr. 12, 310. Certum ordinem etiam Minois variae formae exhibent 8, 24, ut supra p. 44 exposui. Similiter Pici amatrices enumerantur 14, 328: primum duo magna flumina, tum quattuor flumina in Tiberim influentia, denique lacus Latii; cfr. 10, 529, ubi duae insulae et duae urbes Veneris memorantur. Certe ordo in enumerando neminem fugere potest²⁾.

1) Duo parva exempla subiungam: 2, 730 Mercurius se ornat plane ut iuvenis elegans Romanus; 1, 498 Apollo exclamat, cum inornatos Daphnes capillos videat: 'quid si comantur!'

2) Ovidius versus, qui gradationem exhibent, eodem modo construere amat ut e. g. 1, 497 (spectat, videt, laudat, putat); cfr. quattuor enuntiata parallela 2, 580.

Antequam schemata compositionis, quae Ovidius adhibet, proponam, artificia et modi aperienda, quibus in disponenda historia utitur, unde nos partes fabulae cognoscimus. Primum huc pertinet, quod Ovidius in initio et in fine unius partis eadem vel similia verba profert, ita partem simili initio et fine includens, quae ex re apertissime sequitur eum hos versus unam partem esse voluisse. 9, 473 Byblis 'dubiaeque ita mente profatur' = 9, 517 'haec dubiam vicit sententia mentem'. Certe vss. 469—517 unam fabulae partem continent. 7, 115 'deriguere metu Minyae' = 7, 133 'demisere metu vultumque animumque Pelasgi'. Hic duas partes pugnae Ovidius ita significat. 4, 629 'dum Lucifer ignes' = 4, 665 'Lucifer ortus erat' [cfr. quoque 4, 621 = 4, 663]: Atlas mutatus ita includitur. 1, 449 'capiebat frondis honorem' = 1, 565 'gere frondis honores': Daphnes fabula includitur. 1, 7 'rudis indigestaque moles' = 1, 87 'rudis et sine imagine tellus': hac in parte 5—88 terrae et hominis prima creatio narratur; cfr. Pyramum et Thisben 4, 55, ubi tres partes eo dividuntur, quod in fine semper arbor memoratur v. 90. 125. 165. Hoc igitur artificium Ovidii ad separandas partes cognoscitur. — Tum nonnullis locis Ovidius allocationem adhibet, ut novam historiam significet, sic 9, 447 Miletum in initio fabulae Byblidis alloquitur, sic 9, 581 Byblida, ubi nova pars incipit. Similiter 9, 715 Iphidis historiae, 10, 162 Hyacinthi fabulae initium sic indicatur cfr. 7, 11. 12, 393. 5, 242. — Tertio, quod saepissime accidit, a descriptione loci vel temporis vel hominis nova pars incipit. Primum pauca exempla, in quibus loca describuntur, enumerabo: 3, 407 in morte Narcissi, 7, 779 in morte vulpis, 4, 214 Leucothoes historiae summa pars incipit, 13, 778 Cyclopi cantus, 8, 11 prooemio perfecto ipsa Scyllae fabula incipit, quod descriptione et loci et temporis significatur. 5, 385

raptus Proserpinae post scaenam caelestem, 5, 410 Cy-
 anes, 2, 737 Aglauri fabulae nova pars incipit. Exem-
 pla temporis haec elegi: 2, 417 tempus memoratur, iam
 Callisto et Iuppiter conveniunt, 10, 270 altera pars
 Pygmalionis fabulae incipit, 10, 174 idem in Hyacinthi,
 10, 126 idem in Cyparissi historia, 11, 710 'mane erat',
 ultima pars historiae Alcyones incipit etc. Denique etiam
 hominis descriptio novam historiam sive historiae partem
 significat 7, 694 'Procris erat'. 12, 189. 4, 55. 5, 47. 10, 110.

Iam compositionem ipsam adeamus. Primum ea
 res mihi tractanda videtur, quam fortasse in parte
 priore miratus es; haud raro enim poeta priorem partem
 in posteriorem inseruit ita ut pars prior in duas partes
 divideretur, quod mirum, tamen ex versuum numero fa-
 bulas ita esse dividendas intellegimus. E. g. 9, 666
 soliloquium Iphidis pars fabulae est, quae ab altera
 parte includitur 715—725. 766—797. Orphei cantus
 10, 18 sqq. pars quaedam est a ceteris separata. Miny-
 eidum narratio 4, 1 exemplum certissimum praebet.
 Tres sororum narrationes fere pares sunt; putasne
 fortuito factum esse ut etiam Minyeidum historia ean-
 dem longitudinem habeat? In Adonidis fabula 10,
 503 Hippomenis historia secernenda est, tum tres partes
 pares restant. Negari non potest hanc componendi for-
 mam ab Ovidio esse adhibitam. — Partes, quas supra
 in singulis fabulis secrevi, spectantes statim videmus
 Ovidium imprimis ex partibus paribus vel similibus fa-
 bulas suas composuisse. Huc pertinent 10, 298 Myrrha,
 9, 666 Iphis, 14, 623 Pomona, 14, 698 Iphis, 3, 339
 Narcissus, 11, 410 Ceyx, 10, 1 Orpheus, 4, 1 Minyeia-
 des, 4, 55 Pyramus, 10, 503 Adonis, 10, 560 Hippome-
 nes, 5, 359 Proserpina, 1, 588 Io, 5, 572 Arethusa,
 2, 531 Corvus, 2, 401 Callisto, 10, 243 Pygmalion,
 3, 253 Semela. Hanc usitatissimam compositionis for-
 mam stemmate a a significare potes. Etiam alias
 formas adhibet Ovidius; crescentes et decrescentes facit

partes fabulae; huc pertinent 9, 447 Byblis, 14, 320 Picus, 11, 474 tempestas Ceycis, 13, 750 Cyclops, 13, 900 Glaucus. Gradatio sola: 4, 169 Leucothoe, 4, 663 Andromeda. Tereos fabula has partes a c b c a = 27. 80. 52. 74. 27 habet Procridis fabula schema a b a b exhibet ut etiam Hermaphroditus 4, 288 etc. Vides Ovidium etiam alias formas adhibuisse, tamen unam id est compositionem ex partibus paribus multo saepius aliis. — Idem invenies numerum partium spectans, ubi Ovidius saepissime tres adhibet, et iure, cum fabula recte exstructa ex tribus maxime partibus componatur: ex expositione, ex narratione, ex fine. Utrum tres an quinque actus sint, nulla differentia, sed plane aliter fabula disposita est, quae duas tantum partes habet. Tres partes hae fabulae habent: 10, 298 Myrrha, 9, 666 Iphis, 14, 698 Anaxarete, 14, 320 Picus, 10, 1 Orpheus, 4, 55 Pyramus, 10, 503 Adonis, 4, 663 Andromeda, 5, 359 Proserpina, 5, 572 Arethusa, 2, 531 Corvus, 2, 708 Herse, 13, 750 Cyclops etc. Quinque partes habent 9, 447 Byblis, 3, 339 Narcissus, 6, 412 Tereus, 10, 162 Hyacinthus. Contra duas partes hae fabulae habent: 14, 623 Pomona, 11, 410 Ceyx, 10, 560 Hippomenes, 1, 588 Io, 2, 401 Callisto, 8, 1 Scylla, 10, 243 Pygmalion, 3, 253 Semela. Ergo apparet Ovidium unam formam, compositionem scilicet ex tribus partibus, formam, quod rectam et naturalem disponendi rationem attinet, optimam praetulisse¹⁾.

Ovidius non solum singulas historias bene disposuit, sed etiam libros. Omnes libros non afferam, pauca exempla satis erunt. Inspice quaeso librum septimum. Sunt haud dubie duae partes: 1—452 Medae fabulae, 453—886 Minois et Atheniensium bellum, quae partes

1) Quomodo Ovidius fabulas partim secundum actionem, partim secundum animi motus et affectus varie disposuerit supra p. 73, 1 exposui; hic tantum formam specto.

numero versuum haud multo inter se distant. Medae fabulae ex tribus partibus similibus compositae sunt: 1—158 Medea et Iason, 159—296 Aeson et Medea, 297—452 cetera Medae fata. Contra altera pars libri ex duabus partibus paribus constat: 453—660 Minois bellum, Aegeus pestilentiam narrat, 661—863 Cephali narrationes. Libri primi has partes habemus prooemio excepto. In medio historia Lycaonis, diluvii, Deucalionis posita est v. 163—415, antecedunt duae partes similis longitudinis: 5—88 prima hominum creatio, 89—162 aetates, altera hominum creatio. Etiam duae partes pares sequuntur scilicet 416—587 Apollo et Daphne, 588—746 Io et Iuppiter. Habemus igitur stemma a b c c = 80. 80. 250. 170. 170. Liber quartus ex duabus partibus componitur. Fateor non omnes libros tam facile dividi posse, sed certe ubique certum ordinem observavit poeta.

Denique totius operis dispositionem perquiramus. Ovidius trist. 3, 14, 19 dicit: 'sunt quoque mutatae ter quinque volumina formae'. Ex verbis 'ter quinque' nil cogi posse scio, sed metamorphoses ex ter quinque libris compositas esse et ex forma librorum 5. 10. 15 et ex argumentis, quae in his tribus partibus tractantur, probari potest¹⁾. In lb. 5 inde a versu 250 Musa certamen describit, quod inter Musas et Pieridas fuit, primum Pyreneum, tum Tiphoeum, raptum Proserpinae, Arethusam, Triptoleum narrans. Ac plane eodem modo Orpheus in lb. 10 per totum fere librum cantum longum bene dispositum profert, quo variae historiae continentur. Iam ad extremum librum procedentes idem invenimus, quoniam Pythagoras v. 75—478 longam orationem habet, in qua argumentum totius carminis metamorphoseon philosophorum more tractatur. Nonne for-

1) cfr. Livii pentadas, Ennii triadas, Dionis Cassii decadas.

mae horum trium librorum optime inter se congruunt? Sed quod maioris momenti est, iam ad argumentum accedamus, qua in re a fine incipere liceat. Hoc autem praemonendum est me tantum ad summum argumentum spectare historiis insertis omnino neglectis. In lbb. XI—XV fabulas Troianas et eas, quae cum bello Troiano tempore sive posteriores sive priores cohaereant, inesse iam a multis observatum est. In lbb. VI—X hae fabulae tractantur: Nioba, Procne et Tereus, Argonautae, Meleager, Theseus, Heracles, Orpheus. Etiam hae fabulae inter se coniunctae sunt i. e. ex mythographorum opinione eodem tempore actae sunt quod ex Apollod. II 133 W. apparet: καθ' ὃν δὲ χρόνον ἐλάτρευε παρ' Ὀμφάλλῃ λέγεται τὸ ἐπὶ Κόλχους πλοῦν γενέσθαι καὶ τὴν τοῦ Καλυδωνίου κάπρον θῆραν καὶ Θησέα παραγενόμενον ἐκ Τροίξῃνος τὸν Ἰσθμὸν καθᾶραι. Nioba et Tereus tempore quidem haec quattuor facta antecedunt, sed arte cum regibus Atheniensibus i. e. cum Theseo coniunguntur. Quod autem Orphei cantus sequitur, hic vates fere eodem tempore vixit, cum Apollod. I, 111 et alii eum Argonautarum in numero fuisse dicant. Ergo in lbb. VI—X illi duo magni heroum conventus et facta illorum magnorum heroum, Thesei et Herculis, tractantur, quae res secundum compendium mythologicum eodem tempore factae sunt. Difficilior res est in lbb. I—V. Laudienius¹⁾ recte observavit in lb. I et II antiquissimas fabulas narrari; sequuntur Cadmi et Persei fabulae. Perseus quattuor aetatibus ante Herculem vixit, cuius proavus est: Perseus — Electryon — Amphithruo — Hercules. Cadmus quinque aetatibus ante Persea vixit stemmate hoc comparato: Libye — Agenor — Cadmus; Libye — Belus — Danaus — Hypermnestra — Abas — Acrisius —

1) Laudien, studia Ovidiana Diss. Gryph. 1905. 13 sqq.

Danae — Perseus. Sed Cadmus et Perseus eo continentur, quod ex eodem genere, Libyes scilicet vel Epaphi vel Inachi sunt¹⁾. Ergo hanc tabulam propono:

1—5 fabulae antiquissimae, genus Libyes: Cadmus, Perseus.

6—10 Argonautae, Meleager, Theseus, Heracles et quae cum eis cohaerent.

11—15 Fabulae Troianae et quae cum eis cohaerent.

Demonstravi carmen Ovidii ex ter quinque libris compositum esse.

III. Quaestiunculae ad narrandi rationem spectantes.

Tertium artificia, quibus Ovidius narrans utitur, paucis explicabo. Persaepe gradationem, quippe quae arti rhetoricae optime conveniat, invenimus, imprimis in affectibus depingendis. 9, 457 tres gradus Byblidis amoris agnoscimus, itidem 6, 447 Terei libido barbarica crescit, 8, 24 Scyllae amor, 10, 575 Hippomenis affectus, 10, 243. 280 Pygmalionis amor, 2, 858 Europae animus. Sed non solum in affectibus depingendis, sed ubique gradationem Ovidius adhibuit in enarrandis fabulis ut optime tempestatis furorem crescentem depingit 11, 474. Paulatim Mercurius Hersen agnoscit 2, 708, paulatim Alcyone 11, 710 corpus coniugis. In prooemio 7, 672 auget poeta studium et curiositatem auditorum. 2, 761 Ovidius recta via progrediens primum domum etc. Invidiae, tum monstrum ipsum nobis ante oculos ponit; similiter 2, 787 Invidia primum naturam, tum homines et urbes, tertio Aglauron vitiat. Sed satis superque exemplorum, fabulae fere omnes exemplum praebent.

Altera forma, qua affectus haud raro describit Ovidius, ea est, in qua varia signa et propria affectus,

1) cfr. Dietze, Quellenbenutzung und Komposition in Ovids met. 1905, 10.

quae secum alternant affert naturam magistram secutus. Myrrha 10, 298 inter pudorem, mortis consilium, libidinem pendet, Alcyone 11, 445 modo audax et fortis, modo debilis et invalida est. Procne 6, 580 non recta via ad poenam coniugis procedit, sed puero viso iterum declinat; cfr. 7, 72 Medeam, 2, 428 Callisto, quae antea audax, postea pavida reperitur, Phoebum 2, 596. Ergo etiam fluctuantem et incertum animum hominum Naso describere solet.

Tertium contrario haud raro utitur poeta, ut fabulas suas hac novitate iucundas faciat. In Europae fabula 2, 846 imprimis contrarium inter taurum et Iovem effert; similiter in Pygmalionis amore 10, 253 contrarium inter statuam inanimam et Pygmalionis facta et ludos acute illustrat. 2, 485 mentem humanam et ursam, 13, 758 feritatem Cyclopi eiusque amorem, 7, 798 Cephalī fortunam et miseram Procridis mortem inter se opponit. Sescenta exempla praesto sunt. Sed etiam totas fabulae partes inter se opponit poeta ut 6, 1 Arachnes impia tela et Minervae pium textum, 5, 319 Pieridas impudicas et Musas pias. Certe etiam in Alcyones fabula 11, 410 tempestati furiosae Somni quietam et placidam domum opponit. Simili modo poeta duas partes libri V. instruxit, quarum prior vastam Persei pugnam, altera tranquillum et pacatum cantum Musae continet.

Artificia poetae definientes omittere non possumus eum persaepe eandem sententiam proferre ita ut easdem res eodem modo describat. Duo exempla rem illustrent. Ovidius cum aliquem magno stupore esse affectum narrat, saepe res, quas ille in manibus habet, decidere memorat ut Apollo 2, 600 lauream et plectrum dimittit, Circes 14, 350 'cecidere manu quas legerat herbae'; Leucothoe 4, 228 'pavet illa metuque et colus et fusus digitis cecidere remissis'. Alterum exemplum 4, 230:

'ipse timor decuit'. Persaepe Ovidius memorat pulchritudinem aliqua re non minui, ut expectamus, sed augeri cfr. 4, 330 Hermaphroditum 'quem et erubuisse decebat'; 1, 527 Daphne fugit 'tum quoque visa decens'; 7, 730 'quam sic dolor ipse decebat'. cfr. a. a. 1, 126.

Haud raro poeta, antequam fabulam ipsam aggreditur, argumentum huius fabulae paucis verbis narrat, qua ex re aliquid ad fontes aperiendos cogi posse censeo i. e. fabulas huiusmodi ab Ovidio esse insertas¹⁾. 3, 349 thema Narcissi fabulae datur, quae historia cum Tiresia mutato inter Semelam et Penthea haud dubie a poeta inserta est. Tres Minyeiades fabularum suarum argumenta ante pronuntiant, prima 4, 51, altera 4, 169, tertia 4, 285; tres autem illas fabulas ab Ovidio tribus sororibus datas esse apparet. 2, 536—540 Corvi mutati fabulam poeta breviter narrat, ubi iam ex transitu cognoscimus Ovidium hanc fabulam cum praecedente coniunxisse. Cornix etiam 2, 551 tres fabulas, quas postea narrat, proponit. Quid autem? Nonne inter omnes constat poetam Aglauri facinus quidem ex Callimacho sumpsisse, duas alias fabulas de suo addidisse²⁾. 7, 690 Cephalus mortem coniugis ante memorat, totam autem Cephali et Phoci scaenam nec non Cephali narrationes a poeta esse insertas apparet. Confer denique dispositionem cantus, quam Orpheus praemittit 10, 152 sqq. Hanc totam partem Ovidium alium auctorem atque antea secutum inseruisse constat. Idem invenimus in Arethusae fabula, 5, 576.

1) Cautius fortasse ita dicam: Ovidius haud raro more rhetorico argumentum sequentis fabulae praemittit, qua ex re sola concludi non potest fabulam esse insertam, at tamen hoc suspicionem movet atque, si aliae causae accedunt, haec quoque res ad sententiam probandam arcessi potest.

2) Wilamowitz, Nachrichten der Gött. Ges. der Wissenschaften 1893, 735.

Vario modo Naso expositionem fabularum instruit, qua ex re nonnulla artis eius signa definire possumus. Primum eas fabulas inspiciamus, quae omnino expositione carere videntur. Quae autem sunt illae fabulae? Ut verisimile est, sunt fabulae notissimae, quarum personas omnes lectores noverunt. Huc pertinent Medea 7, 1, Io, 1, 588, Orpheus 10, 1, Callisto 2, 401, aliae¹⁾. Vides has fabulas esse pervulgatas; poetae igitur personas inducere non opus est. — In fabulis non tam notis Ovidius in initio actores inducit ut 14, 623 primum Pomonam, tum Vertumnum, 3, 339 Narcissum et Echo, 14, 330 Picum et Canentem, 4, 190 Solis amorem, tum Leucothoen et Clytlen, 4, 288 Hermaphroditum et Salmacin, 1, 452 Apollinis amorem et Daphnen, 14, 698 Iphidis amorem et Anaxaretes duritiam. Haec igitur forma, in qua in initio personae sequentis fabulae describuntur, ab Ovidio saepissime adhibita est. Observa autem nusquam deum hoc modo describi, dei certe omnibus noti erant, qua de causa poeta eos non describit. Cum hac in forma poeta magis personas spectat, in altera facta antecedentia spectat h. e. ea quae ante fabulam ipsam gesta sunt quaeque fabulam praeparant, exponit. Pauca exempla enumerabo. 9, 447 in initio Byblidis amor crescens describitur usque ad id temporis, quo amorem cognoscit, tum fabula ipsa incipit. 4, 55 Pyrami et Thisbes pueriles anni et mutuus amor illustrantur, 10, 503 Adonidis ortus scaenaeque caelestis expositionem continent. Huc etiam pertinent 10, 560 Atalanta et Hippomenes, 4, 663 Andromeda, 9, 666 Iphis et Ianthe, aliae fabulae. — Has duas formas expositionis apud omnes fere poetas invenimus, sunt certe usitatissimae. In nonnullis Ovidii fabulis tertium pro-

1) Ceycis fabula 11, 410 huc non pertinet, cum personas ex historiis praecedentibus noverimus ut ex v. 384 sqq. Alcyones amorem.

prium agnosco, quod naturae poetae maxime consentaneum videtur. Melius quam verba exempla rem quam spectro explicabunt. 10, 300 poeta in prooemio Myrrhae fabulae horrore afficit eos, qui legunt, sentimus Myrrham facinus foedissimum perpetraturam esse, ergo animi affectum praeparat poeta¹⁾. Similiter in initio Procnes fabulae 6, 425 conubia infelicia fuisse poeta effert scelusque horridum fore indicat. 7, 661 Cephalus sociique id quod voluerunt, assecuti sunt; dum milites seceruntur, tempus ad audiendas narrationes vacat. 5, 359 Pluto officio suo functus ab amore corripitur. 13, 729 Teucros, quos adhuc comitati sumus, relinquimus. Quo autem tempore? Sub noctem secunda fortuna Messanam venerunt, nunc dormientes in tuto portu eos poeta relinquit, quod tempus certe consulto elegit. Optimum exemplum Arethusae fabula praebet. 5, 499 nympa ipsa dicit tempus ad narrandum non esse idoneum, postea demum v. 572 Cereri placatae fabulam suam explicat. Hoc tertiam expositionis formam esse non dico, sed signum artis Ovidii est, quod non solum actores, non solum res, quae antea gestae sint, sed etiam auditores ita animo affectos reddit, ut sequentem fabulam recte audire possint²⁾.

Ovidius fere semper eodem modo homines inducit et describit. Nomen, patriam, aetatem, matrem, patrem, genus, pulchritudinem, multos procos enumerat, quibus quod maxime proprium est addit. Non semper omnes partes enumerat, modo illam omittit, sed describendi ratio ubique eadem est. Sescenta exempla praesto sunt: 9, 715 Ianthé, 14, 623 Pomona, 3, 338 Narcissus, 14, 320 Picus et Canens, 4, 204 Clytie et Leucothoe, 13, 750

1) Germanice dicerem: Exposition der Stimmung.

2) In tragoediis, ut hodie aguntur, talia saepe scaenae apparatu efficiuntur; in narrationibus verbis poetae opus est.

Acis, 4, 794 Medusa, 1, 576 Arethusa, 2, 586 Cornix, 11, 755 Aesacus, 11, 301 Chione, 10, 109 cervus, 12, 189 Caenis. Adnotandum est Ovidium descriptiones huius modi numquam, quantum video, in toto carmine in deo depingendo usurpasse, contra dei et heroes saepe se ipsos nominant et potestatem suam praedicant ut Sol 4, 227, Iuppiter 1, 590, Apollo 1, 504, Perseus 4, 695, Mercurius 2, 743. Certe deos describere poeta noluit, quippe qui omnibus notissimi essent.

Nonnullis locis Ovidius uno verbo memorato sententiam puellae flecti narrat, quae exempla, cum artem rhetoricam mihi illustrare videantur, hic congero. 7, 68 Medea in fine soliloquii dicit: 'metuam de coniuge solum', quae vox nec non manifesta imago, quam virgo sibi ante oculos posuit (gremioque in Iasonis haerens, illum amplexa.), mentem pudicam virginis ita excitant, ut amorem vicisse videatur. Hunc finem, quem non expectamus, Ovidius de suo invenit, quod ex v. 74 apparet, qui nunc causa careat¹⁾. Vides Ovidium talia inopinata amare ut plane eodem modo 10, 355 Myrrha in fine iterum ex inopinato declinat: 'et o vellem similis furor esset in illo'. 9, 507 Byblis thalamo Aeolidarum memorato valde terretur. 4, 145 Thisbe Pyramum nominat, primum suo nomine v. 142, quod non audit, sed tum ad nomen Thisbes oculos ultimo tollit. Lepide a poeta fictum²⁾! Iphis 9, 744 Ianthen nominat, quo nomine memorato furor aliquantum molliri videtur. Vox 'patris' 10, 401. 410 Myrrham sceleris consiam excitat ut antea 10, 336 'pietatis nomine dicto demisit vultus'.

Allocutione Naso ut supra p. 81 exposui haud raro ad partes dividendas utitur, sed etiam cum ad summum

1) confer Apollonium Rhodium 3, 960 sqq.

2) Similiter in venatione Calydonia Meleagrus amans primus omnium leve vulnus, quod Atalante fecerat, videt 8, 385 sq.

fabulae, ad mortem pervenit, vel cum commotam perturbatamque mentem describere vult, personas alloquitur. 9, 651 'Bybli, iaces', cum iam mors appropinquet; 9, 581 cum a fratre epistula refutata sit. 10, 185 poeta Hyacinthum vulneratum alloquitur. Ut vivam et agitatam mentem vel orationem significet, allocutionem poeta saepe usurpat. 9, 488 Byblis fratrem appellat, cupidine magis concitata quam antea; 10, 312 Orpheus Myrrham alloquitur scelus foedum detestans. In priore parte soliloquii Medea 7, 11 secum quasi cum altera persona verba facit, postea cum certa rationis argumenta proferat, hoc omittit, tantum in fine iterum: '... imponis, Medea, tuae'. 8, 65 Scylla cum terribilem sententiam amatum vulnerari posse pronuntiat, Minoa appellat; cfr. 10, 682. Allocutione Naso ut omnibus narrandi artificiis non inconsulto, sed certo consilio utitur.

Poetae Alexandrini in fabulis enarrandis saepe suas sententias suasque cogitationes adnexuerunt, hac re a poetis epicis antiqui temporis differentes. Etiam Ovidius, quem equidem multis rebus, non omni ex parte in numero poetarum Alexandrinorum duco, haud raro sententias suas profert. 9, 791 Iphin et matrem monet, ut deis gratias agant; 3, 432 Narcissi insanum furorem miseratur et explicat; 6, 472 caecos esse homines exclamat; 2, 435 Iunonem nimis crudelem esse queritur; cfr. 2, 416. 8, 533. Exempla quantumvis augere potes.

Enumerationes, de quarum structura supra p. 80 dixi, morem poetarum epicorum secutus non praetermisit Ovidius. Pauca exempla addo. 9, 645 multos locos ad Byblidis viam, 5, 607 sex urbes et montes ad Arethusae fugam describendam memorat. 6, 415 catalogum urbium, 14, 323 fluviorum, 1, 568 fluminum dat; confer Bacchi cognomina 4, 11, Actaeonis canes 3, 206, heroum enumerationem 8, 302. 13, 256. 5, 85. 12, 459 etc.

Persaepe comparationes et exempla Ovidius affert¹⁾, quibus in exemplis afferendis Naso tria afferre amat, quod etiam apud Horatium observatum est cfr. Teuffel R. L.⁵ § 238, 6. Habemus tria exempla 4, 333 ruboris, 3, 362 amplexus, 2, 537 candidi coloris, 7, 777 celeritatis, 9, 497 coniugii sororis et fratris, 11, 614 multitudinis, 14, 669 feminarum, quae multos procos habuerunt, 14, 711 duritiae. Certe Ovidius hunc numerum imprimis amat.

Saepe Ovidius sono verborum et versus structura et constructione sensum quasi depingere studet. Habemus 9, 523 multa verba, quae dubitantem animum Byblidis indicant, 9, 536 polysyndeton varia amoris indicia effert; eodem modo Myrrha dubitans depingitur 10, 371. Asyndeton 11, 495 tumultum et sonitum tempestatis indicat et 2, 605 versus 'indevitato traiecit' sagittam numquam deerrantem illustrat.

Persaepe Ovidius descriptiones loci inserit, ne hoc quidem fortuito, sed tantum certis narrationis locis, imprimis cum ad mortem vel mutationem alicuius pervenit. Sic 3, 407 locus, quo Narcissus moritur, 14, 51 locus, quo Scylla mutatur, 5, 385 lacus, prope quem Proserpina ludit, 3, 708 pratum montanum, ubi Pentheus dilaceratur, describitur; cfr. 7, 779. Ergo descriptiones loci poeta et ad partem novam indicandam et ad summam fabulae partem efferendam adhibet.

Restat ut de orationibus pauca dicam. Primum parvas illas exclamationes consideremus, quae res signum artis est Ovidii, quod ubique invenitur. Sit quis, faciat quidvis, fere semper vel antea vel in ipso

1) Quaestione dignum mihi videtur, unde comparationes sumpserit poeta ut e. g. Cyclops omnes res ex natura sumit uno Horatii loco 'splendidior vitro' excepto 13, 789. Certe etiam haud raro picturas et statuas poeta respexit. I. A. Washietl, de similitudinibus imaginibusque Ovidianis Wien 1883 ad manum non fuit.

faciendo brevem sententiam, persaepe argute dictum, profert. Ex ingenti numero exemplorum nonnulla elegi. 9, 519 Byblis, antequam epistulam scribit, exclamat, 10, 380 Myrrha ante mortem, 14, 736 Iphis ante mortem, 2, 607 Coronis ante mortem, 14, 751 Anaxarete, antequam funus videt, 6, 621 Procne filio viso cfr. 13, 880. 10, 673. 4, 118. 1, 607. 1, 710. Nulla in fabula, ut dixi, hae breves exclamationes desunt, quae certe nota Ovidiani carminis sunt eique proprium colorem dant.

Ovidius haud raro verba ipsa directa oratione affert, sed etiam hic perspicere possumus eum poetam esse, qui mente et iudicio, non solum ingenio repentino carmina sua componat. Ubique enim observavi, tantum res graves et quae magni momenti essent, a poeta directis verbis narrari. 3, 366 Iunonis verba, quibus nympham punit, ipsa afferuntur. 2, 458 Dianae adhortatio lavandi, quo Callistus crimen aperitur, 2, 464 iussum, quo Callisto ex turba nympharum eicitur, ipsis verbis narrantur; cfr. 6, 611. 621. Itidem verba Hippomenis 10, 576. 580. 584. 603, gradus amorem, quem concipit, significant; cfr. Pici fabulam 14, 320¹⁾.

Ovidium intimos motus et affectus hominum, imprimis virginum describere, supra dixi, qua in re saepissime actores dicentes facit, unde illa multa soliloquia et orationes oriuntur. Ovidius tales orationes non quovis loco posuit, sed maxime ita soliloquia cum fabulae actione coniunxit, ut in ipsis orationibus consilium facinoris alicuius caperetur. Huc pertinent orationes 9 474 Byblidis, 9, 585 eiusdem, 10, 320 Myrrhae,

1) Saepe Ovidius verba, quae alter facit responsumque alterius narrat, maxime in initio pugnarum ut 5, 10. 12, 80. 8, 90. 1, 455. 2, 815. 3, 286. Etiam trium vel quattuor hominum colloquentium verba memorat hac re a Vergilio distans. Heinze 402 sq.

14, 663 Vertumni, 10, 17 Orphei, 6, 535 Philomelae, 6, 631 Procnes, 4, 107 Pyrami, 7, 11 Medae, 8, 44 Scyllae, 3, 261 Iunonis, 6, 687 Boreae. Hoc antea monendum mihi videbatur, nunc varias orationum formas perscrutemur. Primum nonnulla soliloquia Ovidius ita instruxit, ut duos affectus inter se certantes fingeret; hic et illic etiam verba inter duas personas dividere possumus. Haec forma antiquissima ex tragoedia et comoedia orta videtur. Exempla haec praesto sunt: 9, 474 Byblis, 10, 320 Myrrha, 6, 631 Procne, 7, 11 Medea, 10, 611 Atalante, cfr. 1, 618. Altera forma suasoria est, quo pertinent 9, 530 Byblidis epistula, 14, 663 Vertumni, 11, 421 Alcyones verba, 10, 17 Orphei cantus¹⁾, 13, 789 Cyclopi verba. Tertiam denique formam seiungo, in qua ille qui loquitur tantum animi sui affectum et motum describit: 9, 726 Iphidis, verba 13, 718 Iphidis ultima verba, 3, 442 Narcissi oratio, 6, 535 Philomelae verba, 4, 107 Pyrami, 4, 149 Thisbes ultima verba, 8, 108 Scyllae opprobria in Minoa iacta. Certe hic et illic dubitari potest, quorum in numero oratio aliqua ducenda sit. — Partes orationum considerantes fere ubique duas invenimus: 9, 474 Byblis, 9, 585 Byblis, 9, 726 Iphis, 7, 11 Medea, 10, 611 Atalanta etc²⁾. Duas partes poeta fere semper varie extruxit sive ita ut in priore parte vota, in posteriore argumenta proferat puella [9, 474, vice versa 10, 611], sive ut in priore parte factum aliquod describatur et explicetur, in posteriore ea, quae inde sequantur, narrentur [9, 530, 9, 726], sive ut pars prior sit incitata, posterior quieta [7, 11]. Vix adnotare necesse videtur in deorum ama-

1) In extremis partibus poeta hic et illic summum comprehendit ut hic Orpheus facit cfr. 3, 424 Narcissi, 8, 44 Scyllae verba.

2) Excipiuntur, quantum video, tantum 3, 442 Narcissi et 8, 44 Scyllae soliloquia, quae tribus ex partibus composita sunt.

toriiis fabulis nullum longum soliloquium inveniri, qua ex re diversa esse genera fabularum iterum cognoscimus.

Saepe Ovidius aliquem narrantem inducit. Exsistit quaestio, num poeta conatus sit ad sententias moresque eius qui narret narrationem fingere an solum variandi causa alicui tribuerit, ceterum eodem modo narraverit ac si ipse loquatur. In universum dicendum est nullum discrimen inter fabulas ab aliquo narratas et Ovidii fabulas esse, confer 10, 560 Veneris, 5, 635 Arethusae narrationem. Hic et illic quidem is, qui narrat, auditores respicit ut Nestor 12, 191 Achillem alloquitur cfr. 13, 756. 10, 168. 14, 322. 14, 759, sed nusquam¹⁾ Ovidius mores eorum, qui narrant, ipsa narrandi ratione acrius depingere conatur, quod exempla duo illustrent. 14, 698 Vertumnus Pomonam adhortatur, ut amor indulgeat, qua de causa Iphin et Anaxareten exemplum affert. Hoc si spectavisset, haud dubie praecipue Anaxaretas duritiam et poenam crudelem describere debuit, ut Pomonam terreret, sed re vera Iphidis fatum et affectus multo magis respicit, quod sane Ovidii intererat. Etiam Glauci narratio 13, 900 aliter fuisset instruenda, si deus amorem Scyllae excitare voluisset. Perpaucis verbis mutatis totam fabulam seiungere possumus nec quisquam sentiet eam ab aliquo narrari, quod etiam in Pici fabula 14, 320 et in Orphei cantu 10, 155 invenimus.

1) Id unum memoratu dignum videtur, quod Cephalus 7, 661 ignominiam et facinus suum omittit ut fortasse etiam 2, 550 poeta cornicis longis narrationibus multisque verbis naturam avis illustrat.

Peters a. d.
præf. Scheessellii in v.
Vere Heinricho, matre Iohanna de gente
nam adhuc superstitem esse gaudeo. Litteris
primordiis imbutus gymnasia Goslariense, Po-
luerense frequentavi. Vere anni II huius saec. matu-
ritatis testimonium adeptus primum Tubingae per sex
menses, tum Monachii per duos annos, denique Gottingae
per sexies sex menses (aestate anni VI. Rostochiis)
studiis philologicis et historicis nec non archaeologicis
me dedi. Examine pro fac. doc. autumno anni VII su-
perato gymnasio Guillelmo Hamburgensi addictus sum.

Docuerunt me vv. dd. Gassius, Woelfflin, Furt-
waengler, Weyman, Kern, Gassberg, Bloch, Lehmann,
Busolt, Schwarz, Viertel, Wackernagel, Leo. Seminarii
philologici Gott. per ann. Rostoch. per unum semestre
sodalis fui. Omnibus vv. dd. gratias habeo debitas,
imprimis F. Leoni, qui studiis meis plurimum favit.

Nulla fabula nullum longum soliloquium hauriri, quod
 in se continet esse potest fabularum iterum cognoscimus.

Saepe tandem aliquem narrantem inducit. Existit
 quidem, cum poeta tenetur sit ad sententias mercede
 sua, qui narrat intentionem fingere an solum variandi
 causa aliud trahit. Sed cum eodem modo narraverit
 ac si ipse narraret, non est attendendum esse, an
 dum dicimus fabula, fabulae nomen
 diu fabula
 thusae nar-
 a "lores